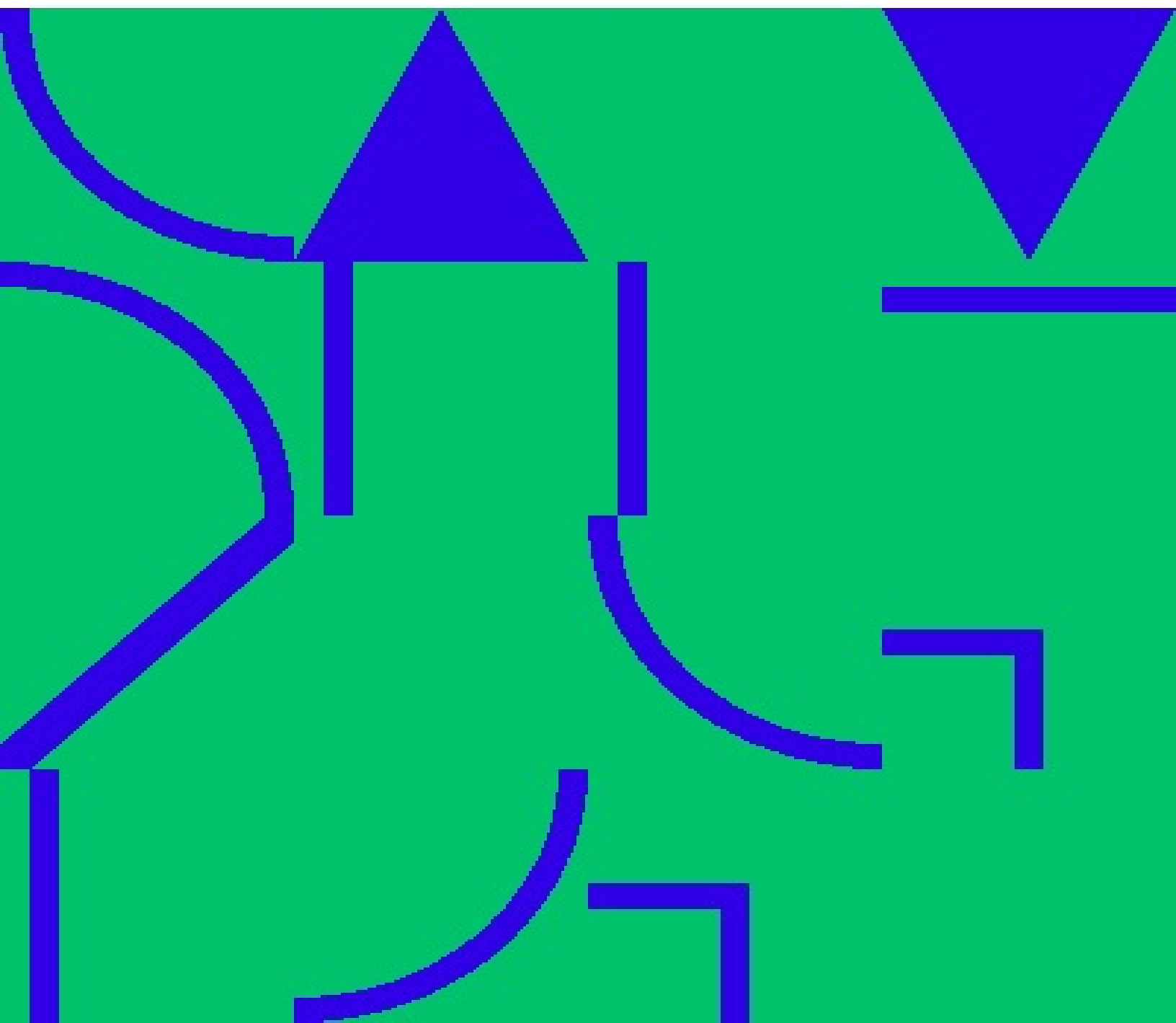

Ja sitten jätkä kuoli

Juho Koskimaa

Ja sitten jätkä kuoli

Juho Koskimaa

Rights for this book: [Public domain in the USA](#).

This edition is published by Project Gutenberg.

Originally [issued by Project Gutenberg](#) on 2024-04-08. To support the work of Project Gutenberg, visit their [Donation Page](#).

This free ebook has been produced by [GITenberg](#), a program of the [Free Ebook Foundation](#). If you have corrections or improvements to make to this ebook, or you want to use the source files for this ebook, visit [the book's github repository](#). You can support the work of the Free Ebook Foundation at their [Contributors Page](#).

**The Project Gutenberg eBook of Ja sitten jätkä
kuoli**

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Ja sitten jätkä kuoli

Creator: Juho Koskimaa

Release date: January 1, 1 [eBook #73360]

Most recently updated: April 22, 2024

Language: English

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JA SITTEN
JäTKä KUOLI ***

JA SITTEN JÄTKÄ KUOLI

Kirj.

Juho Koskimaa

Jyväskylässä, K. J. Gummerus Oy, 1921.

I

Kankkus-Hilemoonille sattui sellainen onni ja yllisyys, että hän syntyi saunassa.

Tämä ei suinkaan edellytä, että häntä millään tavalla olisi valmistauduttu tähän maailmaan juhlallisuuksin ja menoin vastaanottamaan, että hänelle edeltäkin olisi ommeltu flanellisia vaippoja, mantteleita, kapaloita ja napavöitä tai että hänen isänsä, Kankkus-Sakari, olisi ollut peloissaan vaimonsa Hiltan terveydentilasta ja kieltänyt häntä ahertamasta liiaksi. Suoraan sanoen sattui Kankkus-Hilemoonin tulo hiukan liian aikaisinkin, niinkuin herra pastori vihillä käydessä oli ennustanut. Minkäpä sille! Ne eivät, ne Hilemoonin tapaiset tulijat, ennenkään olleet katsoneet tulonsa aikaa ja paikkaa eivätkä odottaneet sopivaa hetkeä. Kun olivat tullakseen, niin tulivat.

Kankkus-Hilemoonin syntymä sattui syyskesän loppupuolella tukinuitonkin ollessa loppumaisillaan. Häntäpä oli vielä Javaruksella, mutta kun tänne, Kirkkoniemen kohdalle, ehti, silloin oli kaikki näiltä seuduin tälle vuodelle loppunut. Alusta kesää oli Sakarikin ollut kovassa puuhassa lähteä tukkijoelle, mutta Hilda oli sanonut, että se nyt tältä kesältä saa jäädä. Ja jäihän se. Sakari meni töihin Sörensenin, norjalaisen, sahalle, vaikka päiväpalkka siellä olikin kuuttakymmentä penniä pienempi kuin joella. Vaistosi Hiltan ajatukset ja vastaan mukisematta jäi.

Kankkusilla oli velkainen mökki Kirkkoniemen takalistolla. Sakari oli hankkinut sen viikkoa myöhemmin kuin Hiltan, ja Sörensenin konttorissa pidätettiin sen hintaa kymmenen markkaa tilissä. Tuntuihan se, kympin poisvetäminen, mutta toiselta puolen tuli pidetyksi tönöä melkein omanaan ja sitäpaitsi siihen kymmenen markan menettämiseen tottui. Kuuden vuoden kuluttua vetäminen loppuisi ja mökki olisi oma sauna ja puuvajaa myöten.

* * * * *

Esikoinenhan se Hilemoonin tuli olemaan, esikoinen hyvinkin, mutta ei ollut arvannut Kankkus-Sakari enemmän kuin Hiltakaan, niinkuin alussa mainittiin, sen vastaanottamiseksi mihinkään toimenpiteisiin ryhtyä. Elämisen puolikin vei aikaa ja eivät he olleet oikein asiasta selvilläkään. Sakari marssi kuudetta käydessä aamulla töihin kuten aina muulloinkin. Aurinko oli jo noussut, mutta ohutta usvaa oli vielä ilmassa ja jätkät hoilasivat joella. Ja mitä lienee ollut tunteellisuutta: Sakarista tuntuivat nämä joka-aamuiset kolmatta kilometrin marssimiset jollakin tavoin mukavilta ja hauskoilta. Aurinkonsäteet leikkivät vaarojen laella ja mäntymetsä tuoksui. Kulki siinä vain ja killisteli niinkuin mikäkin inspehtori ja tuntui, niinkuin kaikki olisi ollut maailmassa hyvin ja oikein eikä huolia lainkaan. Korkalon vaiheilla jo sitten alkoi nokkaan tuntua kuivamassa olevien lankkujen ja sahamuhien tuttu, kostea haju, ja Sakarikin alkoi muistella, että töihin hän tässä oltiinkin menossa. Kaksi ja hilkku päivältä. - Niin käveli Sakari töihin sinäkin lauantaiana aamupäivänä, joka oli määrätty Hilemoonin syntymäpäiväksi.

Hilta joi vielä kahvia Sakarin lähdettyä ja siistaili ja lakaisi vähän huonetta. Piti ovea auki pihalle asti niinkuin oli metsäherralla palveluksessa ollessaan oppinut. Syödä nutuutteli sitten porstuassa ja ajatteli asioita. Ei ollut tästäkään avioliitosta mitään nautintoa, kun oli tässä kunnossa ollut

koko sen neljä kuukautta, mitkä yksissä leivissä oli asuttu. Milloinkahan tuo sitten on puhjetakseen? No, mitäpä minä hänestä, kylläpähän tulee, kun aikansa on täysi.

Sakari ei ehdi ruokatunneiksi kotiin. Vähitellen, itse tietämättä, Hilda alkaa ajatella sauna. Ja kun hän siinä aikansa on hämärästi mietiskellyt, kääntyy ajatuksen aivoitus päätöksen kirkkaudeksi: saahan tuon taas lämmittää pitkästä aikaa. Taitaisi Sakarikin siitä olla mielissään. Ja Hilda alkaa ripeästi kantaa puita kiukaan alle, sytyttää tulen ja alkaa sitten vintata vettä.

Silloin pistää rinnan alle ja vatsan pohjaan. Karmaisee noin oikein niinkuin riivirauta ja yltyy sitten polttamaan.

— Jokohan se nyt... ajattelee Hilda vaisusti, istahtaa ja katselee naapurin mökkiä.

Ei tainnut olla sen kummempaa. Polte häviää, ja Hilda jatkaa veden vinttaamista.

Mutta hetken kuluttua polte yltyy taas. Taisi se sittenkin... Nyt Hilda lopullisesti heittää vinttaamisen ja menee naapuriin.

Kaisan-Sohvi on toimelias ja ymmärtäväinen tällaisissa asioissa. Hänellä on neljä lasta, joiden isästä ei ole tietoa, mutta huhuavat sen viimeisen olevan Sörensenin puukhollarin. Sohvi edustaa siis jonkunlaista asiantuntemusta näissä asioissa ja on heti juonessa kiinni.

— No jo minä sen olen aikaa huomannut, touhuu hän, - vaikken ole viitsinyt... Ajattelin, että jos suotta ennen aikojaan pelotan... No, ei se niin kauheaa ole...

— Vai on sinulla saunakin lämminnä, jatkaa hän sitten. - No, sen parempi. Mutta pompotahan nyt, Jumalan luoma, kotiisi... ei se tielle tipahda. Tulen heti perässä, vyöliinan vain muutan...

Kello käy kolmatta ja ennen viittä on Kaisan-Sohvi tehnyt tehtävänsä. Hilemoonin näkee ensi kerran saunan pimeään, piukaisee vimmatusti, mutta asettuu sitten aloilleen kuin miehinen mies ainakin.

* * * * *

Kun Sakari Kankkunen illalla palaa kotiin, on mökissä oudoksuttavan hiljaista. Ruoka on pöydän nurkalla, mutta Hilta makaa valkeana ja vaiteliaana yhteisessä sänkysohvassa.

Melkein pelottaa astua vaimon vuoteen viereen. Hän puhdistaa puseron muhista ja jättää lakin tuolille.

— No, joko sinä nyt...? hän kysyy melkein arasti.

— Jo. Poika on.

— Vai poika.

Kankkus-Sakari melkein kuin ilostuu ja nostaa varovaisesti peitettä.

— Ka, niinpä on, hän sanoo hymyn väristessä suupielessä. — Onpahan olleeksi... tuollainen... pääkin niinkuin kahvikuppi.

— Kyllä se siitä kasvaa, vakuuttaa Hilta.

— Mikä ettei. Kasvaahan se muittenkin. No on siinä...

Sakari rupeaa syömään. Kun hän on syönyt, hän aikoo mennä Nikulasta ostamaan nisua ja keittää kahvit. Mutta kahvit on jo keitetty ja nisutkin

haettu, oikein sellaiset korvapuustit.

— Kas, kun hoksasitte, sanoo Sakari. - Mutta mitäs tuolle nimeksi, pojalle...

— Ajattelin, että Hilemooni, vastaa Hilda.

— Älä nyt ylpisty... Vai Hilemooni. Aivanhan siitä tulisi pehtoorin kaima.

Sakari nauraa hihittää. Hänen on hyvä olla. Aivan kuin lämmittäisi jostakin. Se on hänen poikansa. Siitä tulee jätkä...

— Mitäs siitä, sanoo Hilda vuoteestaan. -Ei se kuulu keneenkään, vaikka sille panisi nimeksi Nikolai tai Heertinanti. On siinä vähän osaa minullakin.

Se osaa olla navakkaa, tuo Hilda.

— No, onpa on, myöntää mies. — Pannaan sitten se Hilemooni. Pitkä se kyllä vähän on, mutta meneehän se.

Ja niinpä, muutamana sunnuntaina kirkonmenojen jälkeen, ristittiin Kankkus-Sakarin ja -Hiltan poika Hilemooni Kankkuseksi.

— Se on nyt sitten, sanalla sanoen, Hilemooni Sakarinpoika Kankkunen, selitti Sakari illalla Kaisan-Sohville, joka oli kutsuttu ristiäiskahville, ja näytti hiukan itsetietoiselta.

II

Kirkkokankaan takalistolla todettiin yksimielisesti, että se Kankkusen väki on sikiävää sorttia. Kun Hilemoonin, esikoinen, jota nyt yleisesti sanotaan Hiluksi, on kymmenvuotias, on Kankkusen perheeseen siunautunut kuusi nuorempaa. Siinä on Väinöä, Santtua ja Aapia, on Marjaa, Liisaa ja Pirjettaa. Ja uutta odotetaan.

Kankkus-Sakari kulkee edelleenkin töissä Sörensenin sahalla ja kun hän iltaisin tulee kotiin, hän kiroilee itsekseen. Ei silti, että hän luonnostaan olisi paha, vaan siksi, että elämän helle, niin sanoaksemme, tuntuu hänen kohdallaan auttamattomasti liian tukalalta, ja tukeva kiroileminen tuntuu tuottavan ohutta virkistystä ja ikäänkuin keventävän painetta. Koti on sitäpaitsi ainoa paikka, missä Kankkus-Sakarin tapaisten eläjäin kiroilemiset ja mielenpurkaukset pääsevät täysiin oikeuksiinsa. Maailmalla ne hukkuvat ilmaan niinkuin sääsken surina, ellei niille yksinkertaisesti naureta ja sanota: Tukihan jo toki turpas!

— Pirkule, sanoo Kankkus-Sakari, pistettyään kokonaisen perunan suuhunsa, - pirkule, kun sinä osaisit tehdä muutakin kuin lapsia.

Hilta kuulee tämän sadannen, ellei tuhannennen kerran, ja toivomus on niin ollen menettänyt kärkensä. Ei se vaikuta tuvassa vallitsevaan mielialaankaan: kukaan lapsista ei vetäydy ovelle, Hilta häärää vatsa pingoittuneena puuhissaan kuten ennenkin, kärpäset pörräävät kilpaa

sääskien kanssa ja keitetyn ruuan lemu sekoittuu pirtin ummehtuneeseen hajuun.

— Kolme ja hilkku, jatkaa Kankkus-Sakari ja jokainen arvaa, että hän puhuu palkastaan. - Kolme ja hilkku päivältä ja seitsemän kakaraa. Jos ei kunta auttaisi, niin elävä saatana veisi...

Tänä iltana painaa elämän taakka kovin raskaasti Kankkus-Sakaria, mutta Hilta vaikenee yhä. Hän on jo siihen tottunut eikä vaivaudu vastaamaan. - Aikansa marisee, sitten lopettaa, hän ajattelee.

Kankkus-Sakari syö kuin mies, röyhtäisee ja etsii uutta sanomisen aihetta. Mutta hän on jo kymmeniin kertoihin sanottavansa sanonut eikä tällä kerralla keksi tuoreita käänteitä.

— Kun tuo Hilu jo kelpaisi rimojen kärräykseen, sanoo viimein Hilta. — Saisihan siitäkin jo markan tai toista.

— Niin kun kelpaisi, mutta kun ei kelpaa vielä. Ja tuommoinen unimestari.

Hilemoonilla on valkoinen, pörröinen tukka, kalvakka iho ja pyöreät, avonaiset silmät, joiden ilme vaikuttaa pelästyneeltä. Hän istuu oven suussa ja vuoleskelee tikkuja Liisu-siskolleen. Kun tulee puhe hänestä, hän näyttää pelästävän ja heittää vuoleskelemisen. Pienempänä ollessaan häntä on paljon kuritettu aiheellisesti jos aiheettomastikin.

— Jos minä menisin kysymään pehtoorilta... hän sanoo, silmissään sama pelästynyt ilme ja sen näköisenä kuin tuossa paikassa kapaisisi ovesta ulos.

— Kysymään, virkahtaa isä ylenkatseellisesti. - Niinkuin ei tässä paremmat osaisi kysellä, jos siinä mitään kysymistä olisi.

Hilu vaikenee ehdotuksineen ja jatkaa vuolemistaan, mutta hetken kuluttua hän hiljaa painuu ovesta ulos. Kankkus-Sakari huomaa sen kuitenkin ja ajattelee, että tiedä häntä vaikka menisikin pehtoorille häpäisemään itsensä.

— Meneppäs siitä vaan! huutaa hän menen portaille ja heristäen nyrkkiään.

— Antaisit mennä, sanoo Hilta.

— Joo, kun entisiäkin löysätään...

Hilu seisoo keskellä pihaa ja juoksee ulkokuoneen taakse nähdessään isänsä, istuutuu siellä perunamaan laidalla olevalle kivelle ja alkaa aprikoida asioita. Eiväthän ne hänen pienessä päässään selviä. Pitäisi mennä sittenpä hän sitäkin rähinää pääsisi kuulemasta, mutta kun kiellettiin. Hän innostuu ajatellessaan, että hän olisi työssä Sörensenin sahalla ja toisi kotiin rahaa. Iltaisin hän tulisi kotiin muhaisena ja hikisenä, äiti laittaisi ruokaa yhtä aikaa hänelle ja isälle ja sanoisi pienemmille: - Olkaapa nyt hiljemmin, että isä ja Hilu saavat nukkua. Hän olisi miehin mies, aamulla hän lähtisi kuudetta käydessä ja talvella hänellä olisi pitkävartiset saappaat. Joskus, ruokatunnilla, tarjoaisivat miehet hänelle paperossin ja hän juttelisi heidän kanssaan palkkojen huonoudesta. Rippikoulusta päästyä hänestä tulisi jätkä, hänellä olisi morsian ja joskus hän lauantaisin kävisi Kaisan-Sohvin mökillä ostamassa viinaa. Tarjoaisi isällekin, äitikin ottaisi ryypyn, ja juttelisivat hauskaasti asioita. - Kyllä se puulaaki osaa köyhän hiellä elää, sanoisivat.

Kuta enemmän ja kuta pitemmälle Hilu asioita miettii sitä enemmän hän innostuu ja lopuksi hän nousee kiveltään varmana päätöksessään mennä pehtoorin puheille. Se on nyt, se Hilun luonto, sellainen.

Mutta Kaisan-Sohvin Iinan ilmestyminen hänen eteensä pysähdyttää hetkeksi hänen suunnitelmansa. Iina on kahta vuotta vanhempi Hilua, hänellä on virkeät siniset silmät ja hän on se Kaisan-Sohvin tyttäristä, jonka isä kuuluu olevan Sörensenin puukhollari. Tällä kerralla hänelle näyttää tapahtuneen jotakin aivan erikoista, sillä silmät loistavat nyt tavallista sirkeämmin ja hän hypistelee viiden kruunun seteliä.

— Sinäpä et tiedä, että minä olen herrallista lähtöä, hän sanoo Hilulle suu veikeässä hymyssä.

Hilun kehittymätön ajatuskoneisto joutuu epäkuntoon ja toisen ylemmyys loukkaa häntä.

— Kyllä meidän äiti on sanonut, että sinä olet huorilapsi, hän vastaa töykeästi, - ja että sinun äitisi myy viinaa. Sakotettukin on.

Iina joutuu toisen ynseydestä ymmälle, muttei loukkaannu.

— Pörjeseeni, puukhollari, itse sanoi, vastaa hän hetken kuluttua totisena ja asiallisesti. - Ja tämän antoi, tämän viisikruunun. Se on seitsemän markkaa, ettäs tiedät. Pöhnässä oli vähän. Sitten ne menivät äidin kanssa kamariin.

Iinan jokapäiväisiin kokemuksiin kuuluu, että joku tulee ja menee äidin kanssa kamariin. Se ei millään tavalla ole häirinnyt häntä eikä häntä toistaiseksi hävetä siitä kertoa. Kirkkokankaan takalistolla on vuosikymmenien kuluessa tapahtunut ja tapahtuu asioita, joille siellä vain nauraa tirskahdutetaan.

Hilu kuuntelee Iinaa kädet housujentaskuissa ja pelokkaat silmät tarkkaavaisesti narrillaan. Mutta tytön esittämiä tosiseikkoja hän ei millään tavalla osaa kumota, eivätkä hänen tietämyksensä riitä osoittamaan äpärän

ja avioliitosta syntyneen lapsen oleellista eroavuutta. Sitäpaitsi hän pitää Iinasta ja, kääntääkseen huomion omaan itseensä, hän alkaa nyt puhua itsestään ja suunnitelmistaan.

— Minäpä menen kyselemään pehtoorilta töitä, ja sitten kun pääsen rippikoulusta rupean jätkeksi.

— Liian hontelo sinä olet jätkeksi.

— Niin, vielä. Mutta viiden tai kuuden vuoden kuluttua.

— Eivätkä sahalaiset kelpaa tukkijätkeksi, huomauttaa Iina asiantuntevasti.

— Sitä sinä et pysty sanomaan.

— Niin, mutta kaikki ukkoherrat ja kympit ovat sanoneet...

— Päissään ovat törisseet, niinkuin teillä aina töristään, lopettaa Hilu halveksivaisesti.

Iina ei todellakaan osaa kieltää Hilun väitteitä ja vaikenee. Ensin hän aikoo sanoa, että juo se sinunkin isäsi, kun vain rahaa sattuu liikennemään, mutta huomaa, ettei se vaikuttaisi mitään pääasiaan.

Iinalla on herkkä mieli ja nopeasti vaihtelevat ajatukset.

— Milloin sinä menet sinne pehtoorille? kysyy hän.

— Nyt tästä paikasta.

— Älä!

— Menen.

— Minä lähden sinun kanssasi.

Hilu katseli tyttöä epäillen ja miettiväisenä.

— Lähde nyt sitten, — päätti hän, — mutta sisälle et saa tulla.

— Miksen?

— Saattaa olla, ettei pehtoori hyvinkään siitä tykkäisi.

Hilemoonin ja Iinan iällä ei ole pitkä matka sanoista tekoihin. Minuuttia myöhemmin he jo kapaisevat paksuhiekkasta kujaa myöten isännöitsijän asuntoa kohden. Iinan ajatuksenjuoksu on vapautuneempi ja keveämpi, hän on muutenkin vanhempi ja kehittyneempi ja hän alkaa ajatuksissaan rakennella.

— Kyllä sinusta vainkin voi tulla jätkä, myöntää hän auliisti, - kunhan vain vähän kasvat ja miehistyt.

— Mutta ensin minä ansaitseen paljon rahaa, ettei kotona tule nuusaa sillä aikaa kuin olen joella.

— Niin. Ja sitten kun sinulla on jo tarpeeksi omaakin, niin sitten minä tulen sinulle.

Hilu miettii hetkisen ja vastaa sitten lyhyesti:

— Niin.

— Ei sitä köyhistä ole mihinkään, jatkaa Iina innostuen ja toistaen ajatuksia, joita harva se päivä on ympäristössään kuullut.

— Ei, vastaa Hilu myöntäen. - Rahaahan sitä pitää olla.

Iinan ajatukset jatkavat yhä leikkiään ja lopuksi hän, ikäänkuin peläten rohkeuttaan, kuiskaa pojalle tosiasian, jonka hän, kuulemistaan, tietää varmasti tapahtuvaksi.

— Sitten, sanoo hän, — nukumme me yhdessä.

Hiluun ei lause vaikuta lainkaan häkellyttävästä sillä Iinasta hän on monessa asiassa jäljessä.

— Meillä nukkuvat isä ja äiti melkein aina yhdessä, hän vastaa vilpittömästi ja melkein ylpeästi.

Silloin jo alkavatkin puiden takaa häämöttää kirkonkylän suuret rakennukset ja isännöitsijän valkea talo saha-alueen toisella laidalla.

Sahan isännöitsijä ei huolinut Hilua töihinsä.

— Menehän kotiisi, poika-rukka, sanoi hän, - ja kasva vielä muuan vuosi.

Ja rouvalleen hän lisäsi:

— Pitäisihän niitä auttaa, mutta mitäpä tälläkin... Laittavat lapsia enemmän kuin kykenevät kunnolla elättämään.

Viimeksimainittua lausetta Hilu ei kuullut, mutta muutenkin hän jo oli pettynyt tarpeeksi. Tämä pettymyksen tunne tarttui Iinaankin.

— Arvasinhan minä, että hontelo olet, hän sanoi viisaasti, mutta vaistosi samalla tehneensä Hilulle vääryyttä ja jatkoi lohdutellen:

— Välipä tuosta, kun kerran myöhemmin kelpaat.

Hilun silmät olivat kuitenkin entistä enemmän narrillaan ja naama entistäkin valkeampi. Ei siinä kyllin, ettei töitä lähtenyt, mutta lisäksi oli isä

nyrkkiä puiden kieltänyt lähtemästä.

— Älä sano niille mitään, neuvoi Iina.

— Kyllä ne kuitenkin arvaavat.

— No jos lyövät, niin huuda. Aina kun äiti yltyy minua pieksämään, niin nostan sellaisen melun, että kyllä heittää.

Kankkusen mökillä jäi kuitenkin sinä iltana Hilun asia tutkimatta. Kaisan-Sohvin mökillä on nimittäin syntynyt pieni rytäkkä, kirkkokankaan takaliston jokapäiväisimpiä ja tuskin mainitsemisen arvoisia asioita. Usein ne päättyvät "perheen kesken", joskus, niinkuin tälläkin kertaa, sekaantuu apulaisnimismies parin poliisin kanssa asiaan.

Tällä kertaa on rytäkän aikaansaanut Joki-Pekan Lauri. Illansuussa on hän viinalasteineen ja kaksine saattomiehineen tullut Kaisan-Sohvin tönölle panemaan varastoaan kätköön. Poliisit, joilla on jo ennakolta ollut vihiä asiasta, ovat kyttäämässä metsänreunassa ja kun huomaavat aikansa tulleen, astuvat hekin näyttämölle. Tappelun kulku on niitä kaikkein tavallisimpia: ensin kiihtyvää sananvaihtoa, sitten käsirysy, jota Kaisan-Sohvi harjaantuneella sanatulvalla säestää, ja joka päättyy siten, että Joki-Pekan Lauri livahtaa kuin livahtaakin seuralaisineen veneelleen ja sitten tiehensä. On tunnettu tosiasia, ettei häntä joella mikään tavoita, varsinkin kun uitto on parhaassa käynnissä. Hänellä on liian paljon suojelijoita jatkien ja heidän pomojensa joukossa.

Kun Hilu ja Iina saapuvat paikalle, on asia jo loppuvaiheissaan. Uteliaita ihmisiä seisoskelee aidanvierillä vilkkaasti vaihdellen mielipiteitä ja Kaisan-Sohvi selittelee heille jotakin kimeällä äänellä. Sahan kirjanpitäjä on punaisena ja pohmeloisena ilmestynyt portaille, hän on nukkunut sisällä koko ajan ja tiedustelee nyt ympärillä olevilta, mitä on tapahtunut. Kun hän

saa sen kuulla, hän köpittää hiljaa ja huomaamattomasti tiehensä. Toinen poliiseista istuu kaivon kannella ja pesee veressä olevia kasvojaan tuon tuostakin lausuen synkeitä uhkauksia, jotka eivät kuitenkaan näytä vaikuttavan läsnäoleviin.

— Mitäs sitä pistää paitaansa toisen pyykkiin, vastataan hänelle.

— Mene perässä, jos uskallat, lisää toinen. — Kyllä ne vielä tavoitat.

Kankkus-Sakarilla on suu salaperäisessä hymyssä ja silmät viirullaan, sillä hänelläkin on oma, tärkeä osansa juonessa: hän on nähnyt poliisien käyttävän metsänreunassa ja siitä hyvän sään aikana mennyt ilmoittamaan Sohville. Kunhan tästä väki vähenee, niin se merkitsee hänelle muutamia ryyppyjä ja mahdollisesti viisikruunun tai kymmenmarkkasen.

Ja asiat ovat selvät ja aurinko paistaa ja suuri sovinnollisuus ja yksimielisyys vallitsee taas kirkkokankaan takalistolla.

— Kyllä se vain on mies, se Joki-Pekan Lauri, sanoo Iina syvällä vakaumuksella päästyään selville tapahtumasta.

— On se, myöntää Hilu innostuksesta melkein hengähtämättä.

Vähän ajan kuluttua äiti vie hänet nukkumaan. Mutta Hilu valvoo ja aprikoi kauan. Mielessään hän ylentää Joki-Pekan Laurin saavuttamattomaksi sankariksi, suureksi maineeltaan ja verrattomaksi voimiltaan. Sellaiseksi hän kuvittelee tulevaisuutensa: myy viinaa, tienaa lujasti ja antaa poliiseja selkään. Näin hän valvoo ja suunnittelee vielä kun isä puolen yön jälkeen hiukan keikahdellen ja tuoksahdellen astuu sisään ja huomaa hänen valvovan.

— Piruakos siinä enää tirsotat, tiuskaisee hän. — Nuku!

Örähtää ja mässähtää sitten vaimonsa viereen.

III

Kun Hilu tuli viisitoistavuotiaaksi, kelpasi hän rimojen ja sahamuhien kääntäjäksi Sörensenin sahalle.

Hilulle tämä merkitsi miehistymistä. Hänestä tuntui kuin häntä olisi nyt kotona kohdeltu eri tavalla. Hän ansaitsi rahaa, jonka vei kotiinsa, joskus hän sai päähänsä ostaa itselleen jotakin pientä eikä häntä koskaan siitä sanottavammin estetty.

— Mitä sitä nyt turhia, isä sanoi kun Hilulle tuli tällainen päähänpisto.

— Anna sinä Hilun... eihän tuo paljon kuluta, puolusti äiti. — Ja itsehän tuo ansaitseekin.

Siihen se jäi ja Hilun itsetunto kasvoi merkillisesti. Ensi kesänä hän menisi rippikouluun ja sitten, niin, sitten hän menee joelle. Hänestä tulee jätkä.

Hilu oli näihin aikoihin pitkä, hontelo poika, jota sahalaiset nimittivät Kankkusen nukkujaksi. Ei hän silti sen kummempi nukkuja ollut kuin muutkaan, kulki vain muuten niin omissa ajatuksissaan, että asia saatiin sanoa kahteenkin kertaan, ennenkuin hän oivalsi, mistä oli kysymys. Ehkä oli tähän Hilun hajamielisyyteen syynsä kirjoissakin. Sahan lautatarhan työnjohtaja oli nimittäin pannut kouluakäyvän poikansa kesäksi rimahommiin "koulurahoja ansaitsemaan" ja tällä pojalla oli maan

ihmeellisiä kirjoja, joista pojat joskus olivat joutuneet keskusteluihin ja joita Hilu sitten sai viedä kotiinsa luettavaksi ehdolla, ettei sotke niihin rasvapilkkuja. Sellaisia ihmeellisiä kirjoja ei Hilu ollut tiennyt olevankaan. Niissä puhuttiin rakkaudesta ja tytöistä, suurista metsänkävijöistä ja suurista rikkauksista ja sitten eräässä puhuttiin Aladinista, joka lamppunsa kylkeä kihnuuttamalla sai mitä vain näki hyväksi pyytää. Lienevätkö nuo kaikki edes olleet tosiakaan, mutta mukava niitä vain oli lukea ja Hilu tankkasi iltakaudet.

— Parempi olisi sinunkin olla ylitöissä, sanoi Kankkus-Sakari, - ei sinusta kuitenkaan mitään rohvessooria tai tirehtööriä tule. Aika vain kuluu hukkaan.

Tähän ei Hilulla ollut mitään asiallista vastaanväittämistä, mutta Hilulle sopivaa ylityötä ei sattunut olemaan. Seuraavana iltana hän muutti nukkumaan puuvajan yliselle, saadakseen olla rauhassa kirjojensa kanssa, sillä kesä alkoi kallistua syksyksi, työnjohtajan pojan oli mentävä kaupunkiin ja silloin kirjojen lukeminen loppui.

* * * * *

Sahamuhien ja rimojen kärräys oli omituisesti Hilulle mieleistä työtä. Kaikista sahoissa esiintyvistä töistä on se huonoimmin palkattua, helpointa ja ala-arvoisinta. Siihen sanalla sanoen kelpaa "ukko kun ukko". Järkeä se ei vaadi lainkaan, ruumiillisia voimiakin vain nimeksi, siinä kaikki. Kulkea vain rullavaunujen perässä kuin kone, kuormata ja purkaa, purkaa ja kuormata aamusta iltaan.

Mutta miettimiseen ja järkeilemiseen siinä jää aikaa.

Ylhäällä soivat ja surisevat raamit ja sirkkelit, edustalla pitää kiramo, tukinnostokone, ikuista kitinäänsä, kolinaansa ja ulvontaansa. Vierestä

kuuluu koneiden taukoamaton jyminä, kolkkona ja ikäänkuin etäisyyteen häipyvänä. Tähän sekaantuvat miesten kehotus- ja varoitushuudot, silloin tällöin joku karkea kirosana ja ontto kumahdus, kun katkaistu tukinpää putoaa lattialle. Mutta alhaalla on viileätä ja hiukan kosteantuntuista. Elämä ylhäältä, sahuhuoneesta, sekaantuu täällä yhdeksi, korvia huumaa taukoamaton jyminä, johon harvoin sekaantuvat mitkään sivuäänet, sahamuhat putoilevat yhtäjaksoisesti määrätyistä puutorvistaan ja rimat määrätyistä aukoistaan ja on vain pidettävä huoli siitä, etteivät ne pääse kasautumaan. Joskus pistäytyy työnjohtaja katselemaan, kuinka työt sujuvat, mutta työ on niin vähäpätöistä ja halpa-arvoista, että kuluu päiviä, joskus viikkokin, jolloin hän ei viitsi näyttäytyä.

Kankkusen Hilu ei millään tavalla tunne itseään työn orjaksi. Päinvastoin on hänen mielestään hänen asemansa niitä kaikkein mukavimpia ja viihdykkäimpiä. Hänen mielikuvituksensa on saanut jostakin sysäyksen ja hänen on hyvä olla kun ei tarvitse kuulla, tai oikeammin: ei kuule mitään. Kulkee vain ja tekee työnsä ja ajattelee omia asioitaan, jotka vaihtelevat joka toinen hetki.

Joskus soutelevat jätkät tukkien päällä kiramon eteen, lauleskelevat, naureskelevat ja heidän hampaansa välkkyvät auringonpaisteessa. Ilmaantuvat joskus sahanruuman ovellekin ja huutelevat pojille veikeitä asioita tytöistä ja viinasta ja väliin muustakin. Hilun veret joutuvat silloin liikkeelle ja vaistomaisesti hänen ajatuksensa lentävät Iinaan ja näihin ajatuksiin on tullut jotakin, joka poikkeaa entisistä. Niihin on tullut jotakin kuumentavaa ja sykähdyttävää ja joskus Hilusta tuntuu niinkuin hänen pitäisi likistellä ja puristella Iinaa.

— Kyllä se jätkä sentään on eri mies kuin tavallinen törsiäinen, selittelevät pojat innostuneina.

Ja eri mieshän se onkin. Kulkea korttipakka taskussa kylästä kylään, narrailla tyttöjä, juoda viinaa ja lauleskella kauniita lauluja. On se, on toisesta.

IV

— Kuule, perkele, mikä sinä oikein luulet olevasi?

— Häh?

— Niin että mikä sinä luulet olevasi?

Hilu pysähtyy ja pistää katkismuksen povitaskuunsa. Syysilta alkaa pimetä, ollaan tulossa rippikoulusta.

— Kyllä minä aina saman asian ajan kuin sinäkin, vastaa Hilu vavisten ja katselee ympärilleen, mutta yhtään kirkkokankaan takaliston poikaa ei näy joukossa.

Hilu ei vapise pelosta, vaan vihasta. Aamupäivällä, koulutuntien alkamista odotellessa, on jo ollut pientä sananharkkaa ja nyt se jatkuu. Vitikan Arviiti, talollisten poikia, oli kertonut, että tänä iltana sitä mennään kutittelemaan Iinaa, ja Hilu oli sanonut, että no siitä ei ainakaan sinulta tule mitään. Oli käynyt vähän verille ja Arviiti oli muutenkin sellainen isänsä rikkauksilla kerskuja.

— Vai ajat! sanoo Arviiti ja astuu lähemmäksi.

— Tuollainen kymmenen pennin mies.

— Anna olla vain. Ei se sinulle paista.

Pojat ryhmittyvät tiiviimmin riitelevien ympärille. Asia alkaa käydä mielenkiintoiseksi.

— Ole sinä vain luja Iinan puolesta, kehottaa joku Hilua, mutta Hilu käsittää, että tämän kehotuksen saa ottaa siltä kannalta kuin itse tahtoo.

— Anna turpiin, sanoo toinen Arviitille. - Ei se koikale kuitenkaan muuten usko paremmaksensa.

Kuokan herastuomari ajaa ohi emäntineen ja poikarykelmä väistyy hetkeksi syrjään. Hän huomaa, että jotakin on tekeillä ja heristää nyrkkiään.

— Hävetkää, rippikoulupojat! hän sanoo äkäisesti. - Rovastille pian menen juttelemaan.

— Ei tässä mitään ole, selittää Hilu.

— Ettenkö minä näe! Pitäisi Kankkus-Sakaran pojankin muistaa, mistä on kotoisin. Paremmin se tie muille on kuin sinulle.

Veri kuohahtaa Hilun päähän ja silmät iskevät tulta, mutta herastuomari on sanonut sanottavansa ja lyö hevostaan selkään. Poikajoukko rähähtää nauramaan.

— Pitäisi sille antaa, kerskuu Arviiti, - mutta pelkään, että peittoan kunnan housut.

— Anna naamalle, sillä siitä pääset.

— Mutta jos et pääsekään...

Hilun silmissä on pimennyt ja ajattelematta sen enempää lyö hän toista ensin kasvoihin, sitten sydänalaa.

Näky tyrmistyttää läsnäolijat, tällöistä he eivät olleet osanneet Hilulta odottaa. Joku tekee liikkeen ikäänkuin poimiakseen kiven maantieltä, mutta jättää sitten aikomuksensa, Vitikan poika seisoo ensin kalman kalpeana, veri valuen suusta ja sieraimista, mutta alkaa sitten painella kasvojaan ja sydänalaansa.

— Tämän sinä vielä muistat, pirun juippi, kiristelee hän hampaittensa raosta.

Hilu on nyt kokonaan menettänyt malttinsa, hän on kuin kuumeessa ja valmis tappelemaan vaikka kaikkien kanssa.

— Ja jos kerrot kenellekään uhkaa hän, astuen aivan toisen eteen ja pitäen nyrkkiään hänen nenällänsä, - niin lisää tulee, tulee niin kauan, että loppuu halut...

Poikalauma huomaa, että Kankkusen Hilussa on tällä hetkellä jotakin pirullista ja että käsi uhkaavasti pitelee puukonkahvaa. Mikseikäs se voisi mitä tahansa!

* * * * *

Sinä iltana tuntuu Kankkusen Hilusta kuin hän kulkisi unessa. Yhdellä iskulla hän on saavuttanut jotakin, jota kuka tahansa saattaisi kadehtia. Samalla kun hän tuntee olevansa ystävä koko maailman kanssa hän tuntee olevansa kyllin voimakas lyömään maahan kenen vastaan tulijan tahansa.

Kun nyt olisi viinaa! Hihkaisisi! Kovalla äänellä ja remsseesti niinkuin miehiset miehet joskus maantiellä tai kirkkokankaalla.

Mutta mitäpä siitä. Eihän se ole, viina, heikäläisiä, köyhiä varten. Niinkuin ei moni muukaan asia. Ja Hiluun menee hetkiseksi katkeruus, kun hän ajattelee osattomuuttaan, mutta sitä katkeruutta kestää vain hetken.

— Sanoi kutittelevansa Iinaa. Mutta saipas, saipas piru vie.

Tämä kummallinen, onnentäyteinen mielentila ei jätä Hilua kotonakaan. Eivät pysy ajatukset katkismuksessa. Täytyy mennä ulos, on kuin pakko panisi liikkeelle.

— Lukisit nyt, huomauttaa äiti. - Ei siellä kannata toista vuotta juosta.

— Eipähän tuota ole moitittu osaamattomuudesta.

— Niin, mutta... Jokuhan sinne aina jää. Ja tavallisesti se on joku vähempiosainen.

— Aina te siitä iankaikkisesta köyhyydestä, ärmähtää Hilu ja painuu ovesta pihalle.

* * * * *

Hilu kiertelee kirkkokankaan tutuissa mökeissä eikä hänen juhلاميелensä katoa. Hän tietää, ettei kukaan edes aavista tapausta, joka muuan tunti sitten sattui pappilan ja kirkkotörmän välisellä maantiellä, mutta siitä huolimatta hänestä näyttää kuin ihmiset antaisivat hänelle eri arvon kuin esimerkiksi eilen.

— Istuhan, Hilu!

— Martta, katsoppas, olisiko Hilulle vielä kahvia.

Näin on kyllä tapahtunut kymmeniä kertoja ennenkin, mutta nyt hänestä tuntuu kuin kaikessa sittenkin olisi jotakin tavallisuudesta poikkeavaa ja

samalla hän tuntee, että hänen kasvojensa juonteet ovat tavallista jäykemmät ja hoikan varren ryhti suurempi.

Lopuksi hän ei saata olla poikkeamatta Kaisan-Sohvin mökkiin. Juhlavire ei jätä häntä täälläkään ja sattuukin niin mukavasti, että Iina istuu yksin kotosalla. Iinalla on isot, voimakkaat kädet, punaiset, pyöreät posket ja leveät lanteet. Kun Hilu nyt istuu ja katselee häntä, joutuvat hänen verensä liikkeeseen ja sydän alkaa levottomasti tykkiä, mutta hän pysyttelee asiallisena ja muistelee, mitä Vitikan poika jutteli maantiellä inittäväällä äänellään.

— No mikäs sinut nyt pani liikkeelle? kysyy Iina rauhallisesti.

— Mikäpäsin minut, vastaa Hilu hiljaisesti. - Muuten vain kuljeskelen.

Ja kuta kauemmin hän katselee Iinaa, sitä todenmukaisemmalta hänestä tuntuu Vitikan pojan puhe ja hienokseen hänessä alkaa viha nousta. Mutta hän istua jurnuttaa vain pitkät kotvat eikä puhu mitään. Viimein hän, jotakin puhuakseen, kysyy:

— Missäs äitisi on?

— Kesiön puolella ovat siskon kanssa. Tulevatkin vasta huomenna.

Viimeinen lause pistää omituisesti Hilua. Kului taas pitkiä minuutteja. Iina tekee työtään, mutta vilkaisee tuon tuostakin kysyvästi Hiluun.

— No kun äitisi on poissa, Hilu sanoo viimein, — niin kai Vitikan Arviiti tulee illalla.

Iina naurahtaa.

— Suututtaisiko se sinua sitten?

— Mitäpä se minua... Mutta kun pitkin teitä sitä huutelee.

Iina lentää punaiseksi ja luo Hiluun pitkän, kysyvän katseen.

— Tässä juuri äsken kirkui tulevansa sinua kutittelemaan.

Silloin Iina lyö kädellään pöytään.

— Olisit sanonut sille, että saatana... huutaa hän.

Nyt Hilun tulee hyvä olla, hän ikäänkuin kylpee lämmössä.

— Mitäs tuosta nyt kiljut, hän lohduttaa leppoisasti. — Sai se sen, minkä tarvitsikin.

— Sinäkö se...? kysyy Iina henkeäkään pidätellen ja melkein kuin epäillen.

Hilu ei vastaa mitään, hymyilee vain umpinaista hymyä, ja Iina arvaa asianlaidan.

— Et suinkaan sinä vaan liikaa takonut...?

— Sattuisiko se sinuun? kysyy nyt Hilukin vuorostaan.

Huoneessa vallitsi nyt puhuva hiljaisuus. Iinan rinta nousi ja laski ja kun hän katseli Hilua, kiilsivät hänen silmänsä.

— Vähän vanhempi saisit olla, hän sanoi viimein naurahtaen väkinäisesti.

— Mitä sinä sillä tarkoitat?

— Sitä vain.

Eikä Iina sanonut mitään muuta. Hetkisen

Hilu istui paikallaan ja ihmetteli, mutta sitten hän otti lakkinsa ja alkoi kävellä ovea kohden.

— No hyvästi nyt sitten.

Iina ehätti hänet.

— Jäisit nyt sitten, hän sanoi melkein kuin itsestään ja hänen äänensä oli verhottu ja tukahtunut kun hän lisäsi: Ei ole sitä pelkoa, että kukaan tulisi.

Tämä on Hilun juhlatunnelman korkein hetki, joka menee yli hänen tajuntansa. Veri nousee päähän, suonet alkavat polttaa ja lukkoa pitelevä käsi vavahtaa. Hän ei osaa eikä uskalla ajatella ajatusta loppuun, mutta hän koettaa näyttää tyyneltä ja järkevältä, kun hän katkonaisesti vastaa:

— En... en minä nyt tällä kertaa.

Ja painuu huumautuneena ovesta ulos.

V

— Kyllä minä olin koko nauta, ajattelee Hilu kokoellessaan yhteen kasaan kaatamiaan koivurunkoja, - niinkuin siinäkin Iinan asiassa... Toinen käski jäädä ja minä lähden niin vain kävelemään. Olisipa ollut toinen poika...

Hiki valuu pitkin hänen kasvojaan ja tuontuostakin hän pyyhkäisee otsaansa paidanhihaan. Kevätkesän aurinko paistaa kirkkaasti, muttei vielä kuumasti eikä sääskienkään aika ole vielä tullut. Koivuissa on jo pienet, vaaleanvihreät lehdet ja metsästä kantautuu ruohikkoiselle, koivuja kasvavalle jokitörmälle voimakas havuntuoksu.

Hilu on käynyt pyrkimässä sahalle töihin, mutta kun ei sinne vielä ole sopinut, hän on ottanut urakalla raivatakseen niittymaan Mäntyniemen isännälle. Täällä hän on jo ollut parisen viikkoa ja kun hän tarkemmin ajattelee niin paremmin tämä sopiikin. Pääsee paremmille palkoille ja saa järjestää työnsä kuinka itse parhaaksi näkee. Saattaa vielä mennä vajaa kuukausi ja sitten on kaksi ja puoli sataa irti. Harva sitä nykysin sellaisille palkoille pääsee.

Raivattava koivikko on pari peninkulmaa kirkolta ylöspäin juuri niillä seuduin, missä talot loppuvat. Lähin talo, Kraatari, on viitisen kilometriä ylöspäin, sitten alkavat peninkulmien välimatkat. Alussa on Hilu kävellyt yön seuduksi taloon, mutta viime yöt hän on viettänyt rakonuotion ääressä ja syönyt laukustaan. Mikä sitä aikaa turhaan haaskaamaan.

— Niinkuin sekin Iinan asia, hän jatkaa ajatuksiaan, istahtaa hetkeksi ja panee tupakaksi. — Mikä sitä ne naisten meiningit arvaa. Saattoipa hyvinkin tarkoittaa totta.

Siitä kohtauksesta oli nyt kulunut syksystä toista vuotta. Sen jälkeen Hilu ei ollu Iinaa paljon nähnyt, mutta ajatus oli viime aikoina ruvennut vaivaamaan ja kaikertamaan. Kun olisikin ollut puheisilla pitemmältä, mutta melkein karttaa oli pitänyt. Luonto vaati niin. Ja suurimman osan aikaansa Iina oli viettänyt ompelumatkoilla ympäri kirkonkylää ja kaukaisemmissakin kylissä. Välistä meni kuukausia, ettei kotona nähtykään. Töitä teki, ei ollut tullut Kaisan-Sohviin, äitiinsä.

Mitenkä se ajatus niin taas tällä kertaa sytyttikin. Oikein työstä piti heretä, kun mietityttämään rupesi. Mekomakin asia.

Hilu naurahti suuttuneesti ja kävi taas työhön käsiksi. Ei tässä auta.

Edessä virtaili joki leveänä, tyynenä ja rauhallisena. Vastapäätä kohosi metsäinen hiekkaranta, jolla joku sortunut puu juurestaan roikkui latva melkein vedessä, ympärillä muutaman tynnyrinalan raivio, sitten taas metsää ja metsien takana tummat vaarat. Päivä alkoi kallistua illaksi ja jossakin kukahteli käki. Kuulosti, niinkuin metsässä olisi joku hiljaa hakannut kiveä, mutta se saattoi olla vain harhakuuloa. Mikäpä siellä...

Kankkusen Hilu innostui taas työhönsä ja entistä runsaammin valui hiki pitkin kasvoja. Ei malttanut keskenkään heittää, kun vielä hyvin jaksoi. Kaksisataaviisikymmentä markkaa, sillä sitä jo saa aikaan jotakin. Kotonakin tarvittiin kun ei, paitsi isää, ollut muita työhön pystyviä kuin hän ja minkä Väinö vähän.

— Parissa viikossa minä tämän suoritan, jos vain repimään rupean, hän päätti innostuneena. - Mutta mikä sitä suotta, ja saattaa jälkikin tulla sen

mukaista.

Kraatarista piti tyttären mennä Marjalaan miniäksi ja emäntä oli sanonut, että jos Hilulla tulee käyntiä kirkolla, niin voisi kysyä siltä Sohvin Iinalta, kerkiäisikö se heille neulomaan. Mutta Hilu oli vastannut, että eipä taida tulla käytyä, ennenkuin tuo niittysouvi loppuu. Miten lieneekin tullut niin ajattelemattomasti ja karskisti vastatuksi. Emäntä oli silloin arvellut, että saattaisihan tuolle lähettää sanan Autiokyläläisten mukana kun sattuisi huomaamaan, milloin soutelevat ohi.

Niin kun huomaisi. Hilukin on varmuuden vuoksi peräillyt joelle, muttei ollut huomannut muita kuin jonkun yhtiön venheen, eikä niiden mukana voinut sanaa lähettää. Taisivat muuten pian ruveta laskemaan johtoja ja puomeja. On se, tuo Kannanlahti-yhtiö, sentään vähän toista kuin Sörenseni.

— Kun nyt Iina olisi Kraatarissa!

Hilua sykähdytti taas. Mutta kun ei ole, niin ei. Voitaisiin kuitenkin jutella. Kävisi siellä aina kun päähän pistäisi ja kysyisi, että mitä sinä silloin oikein ajattelit. Jos tuo nyt vastaisi muuten kuin nauramalla. Ja parempi ehkä onkin, ettei ole. Puominlaskun kun alkavat, niin jätkät kortteeraavat Kraatarissa ja nekö antaisivat olla rauhassa. Taitaisi olla heistä hiukan vaikeampi selvitä kuin Vitikan Arviitista.

* * * * *

Muutamana päivänä puominlaskijat saapuvat. Niitä on monta venekunnallista iloisia poikia, joilta työ käy kuin siimaa, joilla aina on vastaus puheeseen valmiina ja joitten laulu ja hoilotus kaikuu päivin ja öin. Mistä he tulevat ja minne he menevät, sitä ei kukaan tarkalleen osaa sanoa. Lienevätkö lähimmät päällikötkään selvillä monenkaan oikeasta nimestä.

Kevät heidät tuopi ja syksy heidät vie, mutta paennevatko sitten suuriin metsiin tai etelän lihavamille talvimaille, sitäkään ei kukaan varmasti tiedä. Nämä ovat jätkiä, sinipuseroisia, pitkävartisilla saappailla ja heiluvalla tuppihoidolla varustettuja, samoja jätkiä, joista puhutaan ja kerrotaan niin paljon hyvää ja huonoa, joita pelätään ja vihataan, mutta joita rakastetaan myöskin ja joiden elämän lukemattomat nuorukaiset Pohjolan suurten jokien varsilta asettavat ihanteekseen. Heissä on sentään tuulahdusta suurista metsistä, he ovat rypeneet rantakaupunkien hämäräperäiset kapakat, heillä on tuntemattomia seikkailuja takanaan ja on edessä myöskin, heitä ympäröi romanttisuuden houkutteleva sädekehä.

Jätkä on jo poikasena lumonnut Hilun ja kykenee lumoamaan hänet nytkin. Hän laskee kirveensä ja saahansa maahan ja jää katselemaan elämää joella. Siinä on elämää, vilskettä ja ääntä. Kaikki käy eri tavalla kuin sahalla, käy niinkuin luonnonvoiman pakosta. Nyt on vielä kevät, ollaan toivorikkaita ja ollaan innostuneita, vielä ei olla syksyssä, jolloin mahdollisimman hiljaisessa tahdissa soudellaan eteenpäin pomojen veneitä.

— Älä mulkoile siellä, poika! huudetaan Hilulle. - Tule mukaan, jos lystää.

Hilu poistuu rannasta ja ryhtyy työhönsä, mutta se käy nyt hitaammin kuin aikaisemmin. Vähän ajan kuluttua soutaa muuan venekunta maihin ja pari miestä astuu laukku kädessä hänen luokseen.

— Keitäs, poika, kahvia! Tulemme vähän ajan kuluttua juomaan.

Hilun luonto nousee eikä hän vastaa mitään. Hän ei ole mikään jätkien kahvikokki.

— Mitäs katselet! tiuskaisee toinen miehistä. — Ei sinun sitä ilmaiseksi tarvitse tehdä.

— Välipä tuolla, vastaa Hilu yksikantaan ja ottaa vastaan laukut.

Miehiä on kolmattakymmentä ja kahvia juodessaan ennättää yksi roikka lyödä korttiakin.

— Oma maapalastasiko sinä tongiskelet? kysytään Hilulta.

— Toisen se on.

— Eikö vähän kismitä rikastuttaa talonjussia? Hilu naurahti.

— Toistahan tekin rikastutatte, vastaa hän.

— Joo, mutta se on ero asialla ja asialla, poika. Hilu ei huoli jatkaa keskustelua, sillä ellei hän tiedä, niin hän vaistoa eroavaisuuden. Erohan on aina ollut rengillä ja jätkällä.

— Paljonkos ollaan vaivoista velkaa?

— Ei mitään.

— No, onhan sinulla sisua, jos on suutakin. Muttei tästä maksamatta lähdetä. Tuossa on viitonen.

— Ei se kannata.

— Ota pois kun käsketään.

Hilulta käy, kuten sanottu, työ nyt entistä hitaammin. Vähitellen siirtyy jätkäjoukko alemmaksi, muutaman päivän kuluttua se on kokonaan kadonnut näköpiiristä, mutta työn vauhti ei ota parantuakseen. Sen, minkä saa tehdyksi, tekee kuin puoliväkisin, vängällä.

Eivät ne luvassaolevat puolenkolmattasataa markkaakaan häntä enää innostuta. Saahan niillä jotakin, mutta menevät sen tien, jonka tulevatkin ja saa taas alkaa miettiä, mistä uutta. Ja sitten taas miettiä. Sillä tavalla elämän loppuun asti eikä kaiken loppuksikaan ole tullut yhtään kummemmaksi. Perkele! On se köyhän osa kanssa yksi osa.

Ja entistä vihaisemmin, mutta vähemmällä voimalla iskee kirves puun juureen. Työ tuntuu nyt taakalta.

VI

Työ on juuri vähän vailla loppumistaan, kun Hilu saa aatteen. Ensin se aate häntä säpsähdyttää, mutta sitten se alkaa hyväilevästi lämmittää mieltä ja sydäntä.

Kun olisi omaa maata!

Mutta mistä sitä? Velaksiko? Kukaan viisas ihminen ei antaisi. Torppariksiko? Olisihan sekin jotakin, mutta verot ovat nykyisin niin suuret, eikä se olisi ollut kummempaa kuin nykyisinkään. Olihan isälläkin oma tönö ja hiukkasen perunamaata ympärillä, mutta jos pää kesken kaatui, niin siinä oltiin. Ei muuta kuin kunnan vieraiksi niin kauaksi, että kakarat tulivat työkuuntoon.

Katseleppas Vitikan isäntää, Mäntyniemen isäntää, Kuokan herastuomaria tai vaikka mitä pikku-isäntää tahansa. Eikö ollut heti eri meininkiä kävelyssä ja kaikessa, piipunlataamiseen asti. Minkä töitä tekivät, olipa se vaikka rahdinvetoa kauppiaille, niin omaan pussiinsa päin tekivät, lehmät lypsivät, niityt ja pellot kasvoivat ja jos nuusapaikka tuli, niin myy rojahduta vähän metsää — sillä siitä pääset. Samat ominaisuudet siirtyvät lapsiin. Kirkonkylään tullessaan he ovat vaiteliaita ja vähän tollon näköisiä, mutta eiköpä olekin heissä toisenlaista varmuutta ja kilahdusta kuin kirkkokankaan takaliston pojissa, jotka tekemättä suoranaisesti mitään

laihanaamaisina ja paljaskinttuisina luikkivat pitkin nurkkia ja kauppiaitten pihan perillä.

Hilu iski lujemmin kirveensä koivun kylkeen ja huokasi. Lentojätjän osa oli sittenkin parempi kuin hänen, tekee ja suunnittelee niinkuin itse tahtoo, ei kumartele ketään ja jos on niitä miehiä, niin panee rahaakin säästöön. On niitä sellaisiakin. Ja toiset naivat taloista, jätkällä kun on luonnostaan sellainen puoleensaveto.

Mutta kun olisi oma maa! Tämä mielikuva ei antanut Hilulle nyt pahaistakaan rauhaa.

Eri tavalla siellä kirves heiluisi ja raiviomaat puhdistuisivat. Asuinrakennuksessa olisi tupa ja kaksi kamaria, edessä olisi joki ja takana huokailisi kuusikko. Joo, ja sunnuntaisin tulisi joku vieras, Iina keittäisi kahvia ja ylikuohuvasta pannusta leijailisi kahvinlemu yli koko tuvan. Saisi ottaa vaikka Santun ja Aapin avuksi ensi aluksi ja vaikka Pirjetan ja Eevankin, nuorimman. Eiväthän ne tiellä olisi, töitäkin vain tekisivät ja olisivat avuksi, ja kotiväellekin olisi helpompi. Äiti kertoisi akoille kahvia juodessa: - Meidän Hilemooni, jolla on talo...

Hilun mielikuvitus loi ja rakenteli. Hän unohti nykyisyyden ja unohti lopuksi työnsäkin raskauden. Joskus hänellä oli sellainen tunne kuin heiluisi omalla niityllään, mutta kun hän siitä havahtui, täytti hänet raskas, kalsea tunne.

Viikkoa ennen juhannusta työ loppui ja Hilun mieleen tuli, että hänellä on ahdas, väkeä täynnä oleva, ummehtunut koti siellä kirkkokankaan takana, jossa lyödään korttia, juodaan, tapellaan ja käytetään naisia. Siellä oli hänen kotinsa ja siellä oli Iinakin ja sinne oli nyt palattava ja ruvettava etsimään uutta souvia.

Siinä se nyt sitten oli, se oma talo.

* * * * *

Nyt sattuihin niin, ettei Mäntyniemen isäntä ollut Hilun työhön oikein tyytyväinen ja tahtoi vähentää palkkiosta kaksikymmentäviisi markkaa.

— No näyttäkää, missä vika on, niin kyllä se tulee korjatuksi.

Mutta Mäntyniemi katseli ikkunasta ulos ja sanoi, että mitäpä siitä nyt enää, kun juhannuskin on näin lähellä.

Hilua rupesi pistämään vihaksi. Vaikka lyhty kädessä hakisit, niin liian pitkiä kantoja et löytäisi.

— Kyllä minä sen arvasin, sanoi Mäntyniemi, - että kun tottumattoman miehen otan, niin ei siitä hyvä tule. Mutta kun olit työtä vailla, niin ajattelin, että menköön. Tuleepahan autetuksi.

Se oli uskovainen mies, tämä Mäntyniemi, piti joskus seurojakin ja osasi asettaa sanansa sulavasti.

— Ja pian sinä sieltä jouduitkin. Minä heti ihmettelemään, että jopa nyt.

— Joutuu kai sitä kun tekee yötä päivää, vastasi Hilu äkäisesti. — Ja eri tavallahan sitä urakkamies tekeekin kuin päiväpalkkalainen.

— Enpä eri. Ota nyt ne kaksisataaviisikolmatta niin ollaan kuitit. Sittenkin olet ansainnut kuin senaattori.

Hilu puri hampaitaan. Vikaa ei voinut osoittaa, mutta kitsaudessaan vain piti yrittää vähentää sovittua palkkaa. Ahnehti ja kadehti kun köyhä ansaitsi. Vai sellaista se nyt oli, sekin Mäntyniemen huudettu kristillisyyden. Teki melkein mieli sanoa vasten naamaa, mutta kun vie, niin vieköön.

Toista viikon palkan. Kun Hilu tätä ajatteli, niin veri pakeni kasvoista. Viidelläkolmatta markalla sai jo hyvät, pohjatut saappaat.

— No, ellei teillä ole sitä viittäkolmatta markkaa, niin antakaa sitten se loppu!

Mäntyniemen punertavat kasvot tulivat entistä punaisemmiksi.

— Kyllä se on parasta, että hillitset suusi, hän tiuskasi. - Ensin ihmiset koettavat sinua auttaa ja sitten rupeat vielä suukoilemaan.

Hilu ei vastannut mitään, istui vain paikallaan tuijottaen isäntään jäntevä ruumis vavisten.

— Se on nyt sillä tavalla, isäntä, sanoi hän viimein, nousten seisomaan, - että joko te osoitatte minulle vian tai maksatte sen, mikä on sovittu. Ja se on siitä poikki.

Mäntyniemi vavahti. Mies seiso i tuossa aivan hänen edessään, silmät kiiluen ja kirves kädessä. Kuka käski kutsua sitä kamariin, mutta hän luuli, että asia selviäisi parhaiten viisaasti puhumalla. Kun tuli luvatuksikin liikoja.

— Ota Herran nimeen rahasi, päätti hän, työntäen setelitukun Hilun kouraan, - ota ja mene matkaasi, mutta älä vasta tule kyselemään töitä.

— Kun löydätte vian, niin lähettäkää sana, vastasi Hilu mennessään ulos, mutta Mäntyniemi naurahti katkeran ivallisesti.

— Mene, mene veikkonen, sanoi hän vain painaen oven kiinni.

* * * * *

Mäntyniemestä kuljetaan kesäisin kirkolle kapeata polkua pitkin. Milloin se seuraa jokitörmää tai vie jonkun kohdalle sattuvan talon pihan läpi tai ikkunoitten alitse, milloin se, omia oikkujaan noudattaen, työntyy vahvaan havumetsään vaaran juurelle etsiäkseen sieltäkin jonkun talon, jota voisi palvella, milloin se taas halkaisee jonkun vetisen luonnonniityn, kunnes se niillä tienoin, missä joki levittäytyy Apukan seläksi, yltyy kulkemaan pitkin metsäistä harjua, sivuuttaa harjulta laskeuduttuaan viimeisen taloryhmän ja päättyy yhtäkkiä jokirantaan, mistä kulkija lautturilla saa soudattaa itsensä kirkonkylän puolelle.

Tätä polkua kulkee nyt Hilu kotiinsa. Alussa hän on sadatellut tämän maailman menoa ja Mäntyniemen uskovaista isäntää, mutta jo Konelonojalla on hän unohtanut molemmat. Mitäpä hyödyttikään niitä oikeastaan ajatella. Sellaista voi sattua itsekullekin ja täytyy vain pitää varansa, että tulee toimeen. Vaikka, suoraan puhuen, ei Jumala liene antanut Mäntyniemen isännälle erikoisvapautta vääryyden tekemiseen, vaikkapa joskus pitikin seuroja ja kävi vanhurskaasta.

Kesä alkaa nyt olla kukkeimmillaan ja Hilu laskee, että nyt on tiistai-ilta. Ensi maanantaina on sitten juhannus. Sääsket ovat jo vironneet elämään, mutta kulkijaa ne eivät paljoa pysty häiritsemään. Toista on jos istuu tai on seisovassa työssä... Tukinlaskukin on jo alkanut. Puut soluvat verkalleen suvantopaikoissa eteenpäin kasaantuakseen koski- ja nivapaikoissa sumiksi tai ruuhkiksi. Silloin tällöin saattaa jokitörmältä tai puiden lomista erottaa joella soutelevan venekunnan.

Niin painelee Hilu verkalleen kotiansa kohden ja alkaa jo vähitellen olla siinä mielentilassa, jolloin ei ajatella suoranaisesti mitään, vaan nautitaan kuluvasta hetkestä. Taskussa on kaksisataaviisikymmentä markkaa ja tukkijoellehan tästä taisi tulla meno. Varustuksiin voi mennä viitisenkymmentä markkaa, vähän taskurahaa lisäksi ja lopun saa kotiväki.

Hyvän niittymaan se sai, mäntyniemeläinen, satoja, ehkä tuhansia leivisköitä korjaa ja sittenkin viitsi... Mutta mitäpä siitä.

Karvon haavikosta erkauduttuaan polku tekee pienen mutkan Vitikan ulkoniitylle, ja kun Hilu niityltä alkoi nousta harjulle, tuli Iina vastaan. Hän kantoi pientä nyyttiä vasemmassa kädessään ja kenkiään oikeassa eikä ollut huomatakaan Hilua ennenkuin melkein pahki töksähti. Hilu värähti ja hän tunsu, että kasvoja alkoi polttaa, mutta hän huomasi, että Iina oli käynyt leveämmäksi ja pyöreämmäksi ja että hän koetti salata hämmentymistään.

— Minne sinä nyt? kysyi Hilu.

— Kraatariin. Lähettivät viime viikolla sanan. Ja sinäkö tulet sieltäpäin?

— Niin.

— Oikein myötyriksi?

— Niin. Johan se lysti loppui.

— Vai jo loppui.

Siihen keskustelu pitkäksi aikaa taukosi.

— Eiköhän istuta vähän, ehdotti Hilu lopuksi.

— Mihinkähän tässä niin hengenhätä on. Istutaan vaan.

Ensi kerran Hilu istui näin lähellä Iinaa ja hänen hengityksensä salpautui. Koetti keksiä asiallista sanottavaa, ei voinut. Veret vain kävivät ja kohisivat, sydän löi. Hilu naurahti hämillään ja rykäisi.

— Tässä sitä nyt ollaan.

Iina ei vastannut mitään. Hilu näki, kuinka hän veti polvensa koukkuun piiloittaakseen paljaat jalkansa. Ennen hän ei ollut niin tehnyt, nyt hän sen teki, ja näky kiihotti Hilua vieläkin enemmän. Hän rupesi hypistelemään Iinan hihaa, sitten hän tarttui häntä vyötäisiin ja veti vieläkin lähemmäksi eikä Iina puhunut mitään. Lopuksi hän veti Iinan puoleensa pitkäkseen ja painoi suunsa hänen suulleen.

— No, älähän nyt, hokee Iina hengästyneenä, mutta koettamattakaan irtaantua. — Mikä sinuun nyt on mennyt?

— Kyllä minä tiedän, mitä sinä silloin tarkoittit, kuiskaa Hilu.

Iinan kasvot hohtavat.

— Anna olla. Joku saattaa tulla.

— Eikä tule.

— Niin, mutta... Eikä meistä kuitenkaan mitään tule.

— Etteikö tule! Varmasti tulee.

— Voi sinua kuitenkin...

Vastarannalla, Apukan selän toisella puolella, on kylä ja puomin täytyy näillä paikoin olla vahdittu yötä päivää. Nykyisin ei muuten yöllä ja päivällä suurta eroa olekaan. Aurinko peittyy hetkeksi, mutta taivas romottaan punaisena niinkuin maailmanlopun edellä. Virta kimaltelee ja vilkkuu kuvastaen taivaan kaikkia värejä ja näyttää kuin se keskiyön hetkinä virtailisi hitaammin ja ikäänkuin juhlallisemmin, tuntien oman, salaperäisen voimansa. Mutta puominvahtina on nuori poika ja hänen tulee aika pitkäksi yön yksinäisyydessä. Hiljakseen hän kulkee kaksoispuomilla ja työntelee syrjään venereiälle pakkautuvia puita. Puiden tulo on kuitenkin

tänä yönä hidasta ja ikäänkuin jollakin tavoin vaivalloista eikä puominvahdilla ole juuri muuta tekemistä kuin seisoskella ja katsella luontoa. Lopuksi hän ei malta olla kajahduttamatta ilmoille laulua. Hänen äänensä ei ole lainkaan huono ja laulussa on syvä, surunvoittoinen sävel.

Eikä ollut mulla ulsteria yllä niinkuin paremmilla sälleillä, vaan minä poika pikkutakkisilla, lähdin maailmaa kiertelemään...

Laulu kuuluu selvästi Apukanselän molemmille rannoille.

— Niin sitä meilläkin lähdetään, sanoo viimein Hilu melkein kuin itsetiedottomasti ja posket hehkuen.

— Tullaankos teillä takaisin kanssa? kysyy Iina.

— Tullaan ja tullaan rytinällä.

Ja ennen juhannusta Hilu lähti.

VII

Oli niinkuin miehet tänä yönä olisivat villiintyneet, vaikka tuskin oli sivuutettu viikon puoliväli. Olivat eilen illalla saaneet pirtua ja nyt joivat, rähisivät, pelasivat korttia ja pitivät pahaa elämää.

Hilu oli jo vaipunut uneen, mutta heräsi siihen, että muuan pari ryhtyi tappelemaan. Menivät toki ulos, mutta unesta ei enää tullut mitään.

Ja nyt Hilu makasi laverilla ja mietti. Yö oli jo melkein puolivälissä, mutta jokseenkin kaikki olivat vielä jalkeilla. Siellä täällä näkyi vain joku mies pitkällään, useimmat häärivät valkean ääressä, toiset istuivat ritsien reunoilla silmillään ja koko sielullaan seuraten remua ja silloin tällöin huudahtaen jonkun kiihotus- tai hyväksymissanan; vain parilla kolmella oli luontoa nukkua, mutta vähän väliä he heräsivät, mutisivat jonkun tukahdutetun kirosan ja käärivät sitten päänsä yhä tiukemmin huppuun.

Seinän takaa, herrain puolelta, kuului äänekästä melua, naurua ja puheensorinaa. Kuulosti, niinkuin olisivat yrittäneet tanssiakin, mutta kesken se aina jäi. Henelli, ukkoherra, koetti aloittaa laulua, hänen rämisevä äänensä hukkui kuitenkin muitten nauruun ja metakoimiseen ja hän heitti kesken, mutta aloitti taas uudelleen. Eilen, ruokakuormien mukana, olivat kämpälle tulleet Raahen Iita ja Kulppi-Tiltu. Ne olivat nyt herrain puolella.

— Viitsii sekin, Henelli, ajatteli Hilu, - akka ja kakaroita kyllä kotona...

Muutammat käristelivät pannuissa silavaa ja silavan lemu leijaili yli kostean huoneen sekoittuen hien ja märkien vaatteiden hajuun. Oven reunat olivat jäässä, enimmin alhaalta, kynnyksen kohdalta, ja jää teki ikuista sulamistaan muodostellen suuria vesilammikolta lattialle oven eteen, mutta loppuun se ei pääsisi ennenkuin keväthankien aikana.

Hilu tiesi millaista oli ulkona. Tähdet kiiluvat korkealla taivaalla, pakkanen tuntuu kiljuvan ja paukahtelee kuusikossa, äskeinen pari tappelee pihamaalla kirkkaassa kuutamossa, mutta kukaan ei viitsi edes mennä heitä katsomaan. Moinen välien selvittely kuuluu jokaviikkoisiin, ellei jokapäiväisiin asioihin. Kaikkeenhan sitä tottuu, kaikkeen.

Ovi paukahtaa seljälleen, oven edusta on hetkisen harmaan, kylmän huurun vallassa, mutta hetken kuluttua näkyvät huurun takaa Penttilän, kirjurin, juopuneet, punakat kasvot. Viimein hän astuu toisella jalallaan sisään ja kääntyy valkean edessä istuvan synkännäköisen jätjän puoleen.

— Hei, Suutarinmäki! Tuleppas tuonne toiselle puolelle hetkeksi soittelemaan.

Mutta Suutarinmäeksi puhuteltu on nyt saanut päänsä täyteen eikä ole soittotuulella.

— Kyllä te sen konstin osaatte musiikittakin, hän tokaisee päätään kääntämättä.

— Mitä sinä kenkkuilet, Suutarinmäki. Tule pois, se tekee kaksikymmentä kruunua.

— En, vastaa Suutarinmäki itsepintaisesti ja tuijottaa tuleen.

Penttilä uskoo nyt ja painaa oven kiinni jälkeensä. Hän ymmärtää, ettei jatkää tänä yönä komennella. Mutta nurkat paukahtelevat ja pakkanen

kiristyy. Porolauma tolvaa ohitse, koparat napsahtelevat, ja intohimot ovat päässeet valloilleen keskellä erämaata.

* * * * *

Tätä kaikkea seuraa Hilu silmät puoliummessa laveriltaan. Kun joku tulee lähelle, hän painaa silmänsä kiinni ollen nukkuvinaan, mutta raottaa ne sitten taas. Ei tule enää uni, kun se kerran on mennyt, ei ainakaan tällä kuulumalla. Viinapulloja avataan, Suutarinmäki ottaa esiin hanurinsa, pian alkaa kaikua laulunrenkutus. Korttien läiskettä säestävät navakasti lausutut kiro sanat. Tänä yönä vaihtavat viikkojen ja kuukausien ansiot nopeasti omistajaansa. Aamulla alkaa taas toinen laulu ja saa tarpeekseen nähdä synkkiä naamoja. Viimein Suutarinmäki, synkkä katsannoltaan, kertomusten mukaan paljon kokenut, laskee hanurinsa pois ja yltyy laulamaan.

Eikä ollut mulla ulsteria yllä niinkuin paremmilla sälleillä...

Laululla on Hiluun oma, lämmittävä vaikutuksensa. Sitähän se lauloi, se puominvahti, neljättä vuotta sitten. Hilu nostaa päänsä ja kuuntelee, vähältä pitää, ettei pyydä ryyppyä noilta toisilta. Innostuttaa niin ja tuo muistiin linan. Mutta ei, olkoon nyt tällä kertaa.

Annappas olla, vai oli siitä jo neljättä vuotta. Senjälkeen ei ollut tullut kotipuolessa käytyä, kirjatkin oli viime kesänä siirräntänyt Sallaan, ties sitten, mitä oli meinannut. Rahakipeneen oli silloin tällöin lähettänyt.

Hilu ei kernaasti ajatellut niitä aikoja, jotka olivat menneet. Tai jos väkisinkin tulivat mieleen, koetti hän palauttaa muistiinsa vain mieleiset tapaukset ja antaa muiden mennä sen tiensä.

Vaikka eihän niitä, joita mieleensä saattoi hyvillä mielin palauttaa, ollut monta. Miten olikin niin sattunut. Ensin oli ollut arka, oli niinkuin kaikkia olisi pitänyt pelätä, piileksinyt, väijynyt, vahtinut rahojaan ja tehnyt naurettavuuteen asti ylitöitä.

— Kapitalistiksiko meinaat tulla, oli hänelle sanottu. - Älä sinä luule, että sitä näillä palkoilla... Hyvä, että henki naukuu luitten välissä...

Ja muutenkin oli haukuttu. Akaksi ja nahjukseksi. Kyllä sitä kirkkokankaan takalistolla olisi pitänyt oppia.

Sitten oli vähitellen alkanut tottua ja lopuksi oli kaikki alkanut aivan kuin nousta päähän. Tämä reilu meininki ja tämä vapaus! Teki mitä itse tahtoi. Saisi nyt kotiväki olla katselemassa. Ja Iina.

Kemissä, kun miehiä löysättiin, meni kaikki jo niinkuin vähän sekaisin. Tuntuivat hymyilevän ihmiset ja naureskelevan kalsea, pikku kaupunki. No nyt, Kankkus-poika, ryypylle. Joo, sehän kuuluukin asiaan, vaikka onkin vain tällainen Kankkus-Sakaran poika kirkkokankaan takaa, harmajasta töllistä. Ja sitten Tornioon, siellä kuuluu olevan töitä tiedossa jossakin Korpilompolon takana, Ruotsin puolella.

Muutamana iltana istutaan Haaparannan krouvissa ja aamulla herätään putkassa. Eikä äyriäkään, ei yhtään penniä. Siinä olivat neljättä kuukauden ansiot ja reilusti oli luvattu lähettää kotiinkin. Vesi, vesipä oli pyrkinyt vertyneeseen silmään.

Mutta jätkien yhteistunto on eräissä tilanteissa suurenmoinen.

— Ei tässä auta, perrr...Tienaa uutta! Sillä siitä pääset.

Ja joku paremmin varustettu työntää hänelle kymmenkruunun. Mutta maksa se, piru vie, myöskin kun saat tai muuten, tavattaessa, niskat nurin.

Hä, että minnekö? Lähetä vaikka jonnekin puulaakin konttoriin, käynpähän joskus tiedustelemassa.

Eikä muuten kuin apostolin kyydillä Korpilompoloon ja vähän äkäisesti sittenkin ennenkuin nälkä yllättää. Mikäpä siinä, marssitaan vain, säästöähän se on sekin. Insinöörit ja muut herrat kuuluvat erämaissa saavan markan kilometriltä.

Rahoja alkaa taas kerääntyä, viisikolmatta kruunua on lähetetty kotiinkin, ja ollaanpa jo helmikuussa. Saapa nähdä, eiköhän tässä lopultakin päästä käsiksi rahoihin. Hilu on miehekäs mies, hän on tullut puheliaaksi, ottaa ryypyn ja lyö "markan sättiä", mutta pitää varansa, ettei menetä kaikkia rahojaan. Ei auta, kun on joutunut tähän kelkkaan, vaikka takki menisi.

Maaliskuun puolella Hilu törrää päissään ja on pontevaa poikaa. Pistää, kun sattuu, pieneksi tappeluksikin, ei anna periksi, ei vaikka henki menisi. Ja sitten tulee muutamana päivänä, muonantuojoin mukana, niinkuin tavallisesti, joku nainen, joka mukamas pyrkii kahvikokiksi. Hilu on aamupäivällä ollut poissa työstä ja pörrännyt Lars-Heikin, viinakuskin, kanssa. Nyt hän nousee pystyyn ja lyö nyrkin pöytään.

— Se nyt on se, ettei tässä ruotupekan vuoroa tulekaan.

Mutta mikä ettei tule. Naisihminen tykkää hyvinkin Kankkus-Hilusta ja viikkoa myöhemmin sanoo ruotsalainen järjestysmies, että "kun sine ole Suomen alammaine, pärkkele, niin sinun pittää mennä Suomi tekemä ittes tarve". Puhuu ja kiekuttaa niinkuin kukko laulaisi ja lisää vielä, että "kuinkka jo helveta me voisis tuollaist kärssi".

Sairaalassa Hilu ikäänkuin herää. Siellä on monta samanlaista kuin hänkin, siellä on sekin mies, joka on Hilulle lainannut kymmenen kruunua.

— Et suinkaan sinä tullut velkaasi maksamaan?

Leikkipuheet, karskiudet ja viisastelut eivät nyt tehoa Hiluun. Hänestä tuntuu melkein kuin olisi linnassa.

— Heitä pois vain tuo miini, poika. Kun kymmenennen kerran pääset täältä, saat pitää jupileeumin.

— Että minkä?

— Jupileeumin. Etkös sitä tiedä? Yhdennellätoista kerralla ei tarvitse lähteä pois lainkaan.

Muistuvat siinä mieleen kotitönö kirkkokankaan takana, muistuvat isä ja äiti ja muistuu ennen kaikkea Iina. Mitähän sanoisivat, jos tietäisivät? Mitäpä ne, kyllä kai ne käsittävät. Ja mikä sen Iinankin tietää... Kovin oli valmis. Ja äitinsäkin sellainen. Eikä nuo Iinallekin liene menneet näkemänsä veriin...

Mutta seuraavassa hetkessä Hilu katu ja ajattelee Iinaa kiihkonsekaisella hellyydellä. Eipä voineet syyttää Iinaa mistään, eikä ollut Iina tehnyt itseään puheenalaiseksi niinkuin sisaret. Näki sen silmistäkin, että eri maata oli.

Ja kun pappi sitten puheli synnistä ja syntisistä ja armosta ja lunastuksesta, kuunteli Hilu tosin asiallisen näköisenä, mutta ajatukset olivat muualla.

— Kuinka tekin, noin siivon näköinen mies, eksytte syntiin, jolla on tällaiset seuraukset jo ajallisuudessa?

Mitäpä sellaiseen kysymykseen osaa vastata? Kuinka sitä syntiin ylimalkaan eksyy, hitto vie. Eikä Hilu osaa muuta kuin katsella poispäin ja murista jotakin epäselvää toisten nauraa tirskahdellessa.

Ei se sentään sen vaarallisempaa ollut kuin että kuuden viikon kuluttua sai lähteä kävelemään. Kevät teki silloin täydellä todella tuloaan ja raitis ilma ja vapaus menivät päähän kuin viina. Miten lieneekään niitä rahoja liennyt ylijäämään asti, samana iltana hän jo toikkeroi humalassa Rantakadulla. Ei se sentään teetättänyt typeryyksiä ja seuraavana aamuna hän löysi itsensä erään toverin seurassa painelemassa kairan poikki. Kotiinkin olisi voinut poiketa, mutta mitä iloa siitä olisi ollut sen enempää toiselle kuin toisellekaan. Ehkä Iinan vuoksi? Joo, pennittömänä, surkeana ja kertoen, että nyt sitä tullaan lasareetista.

* * * * *

Näitä asioita Hilu mietiskeli maatessaan silmät puoliummessa laverilla ja miesten temutessa lattialla. Yksi ja toinen alkoi jo uupua, tappelupari oli jo aikoja sitten tullut pirttiin sulassa sovinnossa ja huuto, laulu ja meteli olivat vaipuneet humalaisten veljelliseksi, hyväileväksi puheenhyminäksi. Suutarinmäki nukkui lopullisesti rahillaan suojelevasti kumartuneena hanurinsa yli, jotkut olivat pitemmittä mutkitta pötkähtäneet kosteutta ja likaa uhoavalle permannolle. Valkea oli hiipumassa, mutta joku muisti sentään humalansakin keskellä käydä väliin lisäämässä puita.

Suri pappa ja suri mamma ja molemmat suri.

Laululla ei ollut enää tehoa, yrittäjä torkahti ja heitti kesken, päättäen laulunsa korahdukseen. Sitä oltiin jo sillä asteella. Pääät retkahtelivat, hymy, milloin se jonkun kasvoille ilmaantui, oli tylsää, pingoitettua ja lähenteli irvistystä. Eikö ollutkin huoneessa lopulta täysi hiljaisuus ja hiilloskin teki loppua.

Hilu ei kuitenkaan saanut unta.

Huonosti olivat asiat menneet senkin jälkeen. Joskus tuli työn puute, niin että sai viikkokausia luppoilla Niemelän pirtin loukossa, joskus taas... no niin, mitäpä siitä. Se oli nyt sillä tavalla, että siihen joskus vastoin kaikkia päätöksiään sortui. Yhtä kaukana oltiin omasta talosta kuin nelisen vuotta sitten ja mahtoiko tuo Iinakaan enää koko juttua... Se nyt oli sellaista kuin se oli.

Hilu kääntää kylkeä ja päättää nukkua. Kyllä sitä saa alkaa eri tavalla, jos mieli tulla johonkin. Mutta samalla hän havahtuu ja nousee istumaan. Hänellähän on lompakossa viitisensataa. Jos lähettäisi ja kysyisi, että muistatko? Ei suinkaan se Iina niitä turhaankaan... Antaisi sitten takaisin, ellei passaisi pitää säästössä. Ajatus innostuttaa Hilua, hän vetää takin ylleen ja nousee istumaan ritsin laidalle.

Silloin naiset raoittavat ovea ja astuvat sisään. He joutavat nyt herrain puolelta.

— Nukkuvathan täällä kaikki, sanoo toinen, mutta huomaa samassa Hilun.

— No nyt, poika!

Hetkeksi menee Hilu sekaisin ja tuijottaa tyttöjä.

— Menkää helvettiin... loput, sähähtää hän sitten hampaittensa raosta ja menee heidän ohitseensa ulos.

— Etteikö kelpaa, kuulee hän takanaan. - Onpas siinä kopperaa poikaa, saakuti.

Sekuntia myöhemmin hän koputtaa herrakamarin ovelle.

— No, mikä siellä nyt keskellä yötä, kuuluu äreä, uninen ääni sisäpuolelta. — Sisään, perhana!

Vaisuvaloinen tuiju valaisee himmeästi höyryistä, viinalle tulevaa huonetta. Penttilä, joka on kirjuri ja kasööri, istuu pää käsien varassa pöydän luona. Silmät ovat vetisinä ja koko naama sairaan näköinen. On tullut juoduksi liikaa.

— No? kysyy hän melkein vihaisesti.

— Olisin pyytänyt vähän paperia ja kynää... Kirje, tuota, ruuankuljettajain mukana huomiseksi...

— Etkö tuota sitten aikaisemmin keksinyt! Ja osaatko sinä edes kirjoittaa?

— Huonostihan se käy, mutta eikö tuota nyt senverran...

Penttilä on nyt melkoista ystävällisempi. Jos Hilu tahtoo, niin kyllähän hän kirjoittaa. Taitaa käydä vähän nopeammin.

— Mikäs siinä.

— No anna kuulua sitten.

Se olisi vain neiti Iina Juovikkaalle. Siihen pitäisi panna, että tässä nyt olisi kolmesataa markkaa sitä hommaa varten, jos muistaa. Kyllä se sen siitä ymmärtää. Ja sen yhden satasen olisi hyvä ja antaisi kotiin. Sitten vain että paljon terveisiä, muttei ole tietoa, koska käymään pääsee. Alle ei tarvitse panna muuta kuin Hilu.

Penttilä oli vielä huomattavasti juovuksissa, mutta kirjoitti, niinkuin näytti, mielellään.

— Onko se sinun morsiamesi? kysyi hän sitten.

— Mikä lienee.

Penttilä istui hetken vaiti, mutta sitten hän näytti muistavan jotakin ja pudisti päätään.

— On tämä kanssa yhtä hornaa, hän sanoi ikäänkuin puoleksi itselleen.
— Minullakin on mukamas morsian, ja liian hyvä onkin, mutta eikös pidäkin vain ruveta saikkaamaan kaikenlaisten naaraitten kanssa. Helvetti! Mutta sitä tämä yksinäisyys ja villiytyminen tekee. Eikä siinä auta katuminen sitten enää... Annas rahat, niin pistän ne sinne sisään.

Oli Penttilä totista poikaa ja ellei toinen olisi ollut paikalla, niin eivät vedet olisi olleet kaukana.

— Tulivatko ne sinne teidän puolelle? kysyi hän sitten äkisti. — Ne naiset, tarkoitan.

— Näkyivät tulevan.

— Käske niiden laputtaa hornan tuuttiin.

— Mikäpä käskijä minä olen.

Ulkona on nyt aivan pimeä ja pakkanen tuntuu hiukan lauhtuneen. Hilu ei malta mennä sisään, eikäpä nukkumisen kanssa kiirettä olekaan, sillä harva aamulla ehtii aikoinaan metsään. Hän seisoksii pihamaalla ja menee sitten talliin katselemaan hevosia, vaikkei hänellä ole niiden kanssa mitään tekemistä. Tuntuupa hänestä kuin olisi hän koko joukon puhtaampi kuin ennen ja jossakin suhteessa melkein niinkuin parempi ihminen. Oikein tuppautuu ajatuksenjuoksu käymään juhlalliseksi.

VIII

Keskikesän kuumien aika, heinäkuun jälkipuolisko, on menossa, ja Kankkus-Hilu on juuri riisunut vettyneet pieksunsa ja asettanut ne varjoisaan paikkaan kuivamaan. Sääsket ovat nyt illan tullen pahimmillaan, pitää tämän tästäkin lyödä saamaansa pikiöljyä eikä sittenkään tahdo saada pahaista rauhaa. Tunkeutuvat hihan- ja kaulantiestä vaatteiden alle ja siellä takertuvat pistimineen ihoon.

Hilu on linjahakkuussa ja työt ovat juuri loppu. Mittanauhat on kääritty kokoon, öljykankaiset teltat levitetty ja miehet ovat äskettäin saaneet kuntoon rakovalkean. Nyt toiset jo oijentelevat telttakatoksen alla, antaen tulen hohtaa vettyneisiin koipiinsa, toiset karistelevat Amerikan läskiä vartaan nokassa tai keittävät kaurapuuroa kauhassa, elleivät kerta kaikkiaan ole saaneet päähänsä paistaa itselleen vehnä jauhoista, vedestä ja sokerista valmistettuja ohukaisia eli "plättyjä". Ilma on edelleenkin raskas ja tyyni. Savu leijailee alhaalla sekoittuen haihtuvaan pikiöljyn- ja paistetun ruuan tuoksuun.

Insinööri Trampenfelt makaa pitkin pituuttaan kankaalla ja parantelee millimetripaperille päivemmällä piirtämiään karttakuvioita. Hänellä on likaantunut, olkapäille asti ulottuva sääskilakki päässään, kädenselkä yltyleensä pikiöljyssä ja tuontuostakin hän kohentelee nenäkakkuloitaan samalla jahdaten pois tunkeilevia sääskiä. Se on mukava mies ja alhainen mies, tämä insinööri Trampenfelt, koettaa kaikessa mukaantua

ympäristönsä kanssa ja jäljitellä heidän puhetapaansa, vaikkeihän se tahdo onnistua. Herruus siinä kuitenkin lopuksi pistää esiin, vaikka kuinka koettaisi olla vertainen.

Hilu on nyt toista kesää insinööri Trampenfeltilla teodoliitinkantajana ja on häneen jollakin tavalla kiintynyt. On ollut puhetta siitäkin talohommasta, mutta insinööri on sanonut, ettei jatkästä ole talokkaaksi. Paras kun pysyy lestissään. Eikä hänen naamastaan voinut päättää, puhuiko leikkiä vai totta, mutta masentanut se Hilua ainakin oli. Tässä nyt mukamas yrittää koota rahaa ja muutenkin kekkuloida, mutta kai se köyhän osa on sellainen. Tuskin kuolinpäiväänsä mennessä saisi talon hintaa kokoon. Perhana, parasta olisi ollut ruveta viinakauppiaksi, ei sitä rehellisellä työllä kuitenkaan koskaan talon hintaa saa irti. Selväähän se on.

Aurinko pohottaa vielä kuumasti. Ei pilven hattaraakaan näy Puitsitunturin takana. Kuivana kohisee valkoinen jäkäläkangas ja Sankariojan läpikuultava, kirkas vesi on haalea. Puolisokea, surkean näköinen räkkäporo ilmestyy kankaanlaitaan sääskien ja paarmojen ajamana, hyppelee hetkisen edestakaisin niinkuin hullu ja painuu sitten takaisin metsään.

Ajatus, joka Hiluun iskeytyi joskus Mäntyniemen niittymaalla, ei ole häntä jättänyt. Joskus se on unohtunut, mutta sitten se taas on palannut entistä voimakkaampana. Kuta enemmän hän sai rahoja säästetyksi, sitä selvemmäksi tuo ajatus hänessä kävi. Mutta toisinaan sattui niin, että hän oli oivaltavinaan sen mahdottomuudenkin. Mitäpä sitä, hänenlaisestaan! Eiväthän ne toki paremmatkaan. Sitten se kuitenkin aina ja yhäti tuli uudelleen. Johan hän tunsu tämän jatkän elämän, ei sitä tästäkään mihinkään. Ja jonkunlaisella kammolla hän ajatteli kirkkokankaan takaisia asumuksia, sellaiseen sitä loppuiäkseen joutuu, ellei kohtalo määrää niin,

että kellistyy metsään jonkun puun juurelle. Iinakin voi pitkäksiä ja ottaa jonkun toisen. Ellei jo ole...

Hilu vaipui alakuloisiin mietteisiin. Niin, ellei jo tosiaankin ole. Se on sellainen terveverinen nainen, se Iina. Kyllä sillä ottajia on. Eikä kirjettäkään ole tullut pariin vuoteen. Mutta vikahan oli hänessä, Hilussa. Oli joskus vähän niinkuin kirjoituttanut, mutta oli ajatellut, että mitäpä sitä töhertämään. Ja mitä ansioihin tulee, niin kyllä ne pysyvät säiliössä täälläkin. Nykyisin.

Tänne tullessa oli taloasia taas tullut puheeksi insinööri Trampenfeltin kanssa. Liinahatun tällä puolen oli sivuutettu hyvä luonnonniitty.

— Kumma, kun ei sitä kukaan ole huomannut, oli insinööri sanonut.

Sitten hän oli pysähtynyt ja silmällään mitaillut aluetta.

— Joo, vietävä, ainakin viidelle lehmälle, oli hän jatkanut. — Ja tarpeellinen peltomaa kankaanlaidassa. Onkohan tuo kenenkään nautinnossa? Mitä vielä, liian kaukana on kirkonkyläläisille ja korjalaisille.

Insinööri oli puhunut enemmän itselleen kuin muille — insinööri Trampenfelt suunnitteli usein ääneen itsekseen ja nautti jo senkin takia jätkäkansan erikoista kunnioitusta, mutta Hilu seisoi aivan hänen takanansa. Hänen rintaansa oli pistänyt omituisesti, hän oli melkein hengästynyt ja hän olisi kovin kernaasti ottanut asian puheeksi, muttei uskaltanut. Ei toistenkaan takia.

Ja yhä se sama asia häntä kiusasi ja vaivasi.

Insinööri Trampenfelt laski nyt pois ylöspanonsa ja heittäytyi maahan pitkin pituuttaan antaen auringon paahtaa itseään. Voiteli kasvonsa ja kätensä kokonaan pikiöljyllä ja sulki silmänsä. Saipahan nyt edes hetken

olla rauhassa. Mutta kauan hän ei siinä viihtynyt. Ensin hän aikoi koota paperinsa ja mennä juttelemaan miesten kanssa, mutta jäi nyt, niinkuin monasti ennenkin, tarkastelemaan heitä syrjästä. Häntä huvitti etsiä heidän joukostaan tyyppejä.

Eniten häntä oli miellyttänyt ja miellytti Kankkus-Hilu. Kookas, vaaleaverinen, reipas meiningeissään, mutta hiukan omituisella tavalla sulkeutunut. Mahtoikohan silläkin olla joku historia takanaan? Ei sitä oikein uskoisi, kasvot olivat liian avoimet ja sitäpaitsi: kyllä hän olisi jotakin vihiä saanut. Insinööri Trampenfeltin nuoruuden heikkoutena olivat olleet naiset ja kun hän tarkasteli Hilua syrjästäpäin, tuli hän ajatelleeksi, että Hilulla saattaisi olla laulun arvoinen menestys kyläpaikoissa, mutta mitään sellaista hän ei ollut huomannut eikä sellaisesta kuullut. Ei ollut tärkeä suustaankaan, siisti suunsa ainakin ihmisten kanssa puhuessaan.

— Hilu, hän huusi, — tulepas tänne hiukan.

— Mitenkä sen sinun talojuttusi kanssa oikein on? Tarkoitatko sinä täyttä totta?

— Kyllähän minä olen sellaista itsekseni aprikoinut.

— Mutteihän sinulla ole edes akkaakaan.

— Kaipa tuon sellaisen saisi.

Insinööri Trampenfelt vaiken. Vai niin, vai sillä tavalla.

— Juotko sinä? hän tiedusteli hetken kuluttua.

— Enpä nykyisin. Olen pannut viina- ja korttirahat säästöön.

Insinööri Trampenfelt paransi silmälasiansa asentoa ja vaiken i taas hetkiseksi.

— Enhän minä mikään kyselijä ole, jatkoi hän sitten, - mutta paljonko sinulla niitä säästörahoja oikein on?

— Saattaa olla kahdeksan-, yhdeksänsadan markan vaiheilla.

— Ja nekö ovat pankissa?

— Ei, vaan omissa hoteissani. Ja sitten...

— No, mitä sitten? Laula ulos vaan.

— Ja sitten muutaman toisen takana. Vihellys. Asia selveni hiukan insinööri Trampenfeltille.

— Mikset pidä pankissa?

— Ajattelin, että jos hyvinkin joutuvat hukkaan.

— Lorua! naurahti insinööri. - Sinulta itseltäsi ne saattavat joutua hukkaan, mutta pankissa ne kasvavat korkoa.

Saattoihan se niinkin olla, mutta mikä pankkiiri hän, Kankkus-Hilu, oli ja toisekseen hän ei ollut täysin selvillä tällaisista asioista. Saattoi hyvinkin olla, niinkuin insinööri sanoi. Mutta mihinkähän se näillä puheillaan oikein tähtäsi? Hilu paloi kuin odotuksesta ja toivosta, muttei uskaltanut kysellä.

— Ja nyt sinä kuljet täällä kuin sadun orja, kuuli hän taas insinööri Trampenfeltin äänen, - ja kokoot mukamas rahaa omaa taloa varten. Se on kyllä periaatteessa kaunista, mutta se on pitkällistä ja pelkään, että ennenkuin saat tarpeelliset rahat kokoon, saat vaatimattoman ristin hautakummullesi.

Hilun sisässä jokin ikäänkuin lokahti. Vai tätä se olikin, pilkantekoa. Äreä sana oli tulossa, mutta hän peruutti sen. Saahan sitä suunnitella, ei se silti pilkkaa siedä.

— Kyllähän sinä olet työlläsi elävä ja varoistasi hyvin toimeentuleva, niinkuin asetus edellyttää, jatkoi insinööri Trampenfelt, - mutta ei sitä jätkästä ole maanviljelijäksi. Ei, saamari, irvikuva se on. Mene nyt ensin maatöihin jonnekin. Mene vaikka Niemelään tai Sallansuuhun, niissä tehdään jotakin muutakin kuin kärrätään rahtia ja tapetaan poroja. Sitten hankit itsellesi mökin, pari lehmää ja akan. Lapsia voit hankkia, jos itse tahdot. Senjälkeen olet valmis uutistalokasehdokas. Hilu kuunteli kasvot hehkuen.

— Luuleeko insinööri tosiaankin, että...?

— Luulen. Käy juoneen vaan, mutta yritä oikein miehen tavalla, ettet jää roikkumaan niinkuin monet, jotka eivät sitten koskaan saa talojaan perintölunastetuiksi. Minä puhun kyllä heti, kun tullaan kirkolle, metsäherran kanssa siitä Liinahatun paikasta. Se on sitten riivatun hyvä paikka...

Nyt Kankkus-Hilu ei tiennyt, pitikö hänen itkeä vaiko nauraa. Häneen meni innostuttava tunne, joka melkein lähenteli raivoa, hän olisi ollut valmis melkein vaikka mihin. Yhtäkkiä tuntui taas kaikki niin selvältä ja suoraviivaiselta, ettei muuta kuin käy käsiksi vaan.

— Viitsitkö vetää nuo saappaat koivistani, sanoi insinööri kuivasti, - reumatismi, viettävä, se taas... Sanoinhan minä ettei se eilinen yöpaikka ollut hyvä, siinä oli, pahuksessa, jotakin kosteutta alla. Kyllä sitä pitää aina hakea kangaspaikkoja, vaikka olisi kymmenen rakonuotiota...

Ilta oli jo myöhäinen ja miehet olivat jo aikoja sitten menneet yöpuulle.

— Kuulehan, kysyi insinööri, köntystäessään telttakatoksia kohden, — mikä se sinun morsiamesi oikein on?

— Se on vain sellainen... sen nimi on Iina Juovikas.

Insinööri, joka puolen miesikää oli viettänyt Lapissa, paljon oleskellut Hilun kotipaikallakin, ja siis hyvin tunsi asiakkaansa, rypisti hiukan kulmiansa.

— Juovikas, Juovikas, toisti hän itsekseen, -ei kai se ole Liisu tai Agneeta Juovikas?

— Ei, vastasi Hilu hämmästyen, - samoja sisaruksia se kyllä on, mutta ei... tuota... niin sanoakseni... ole sitä maata.

— No, hyvä on, ellei ole. Itsepähän parhaiten tunnet.

Mutta Hilun riemuun sekaantui nyt pieni pisara pelkoakin, pelkoa, jollaista hän ei ennen ollut tässä määrin tuntenut.

IX

Eiväthän ne, Kankkus-Hilemoonin tapaiset eläjät, joilla on ränsistynyt mökkirähjä vuokralla jossakin Keinuvaaran kupeella, kaksi lehmänkantturaa ja vanha akka hoitamassa taloutta, eiväthän ne, sellaiset eläjät, lähde matkoille tärkeissäkään asioissa sillä tavoin kuin suuremmat eläjät. Annappas, että intikseen lähtevät: ensinnäkin kuluvat rahat, toiseksi menetetään pitkiä työpäiviä ja kolmanneksi saattaa sillä aikaa mikä paikka tahansa joutua rempalleen. Kauan, kovin kauan, oli Kankkus-Hilemoonikin tätä matkaa aikonut ja oinastellut, mutta vaikka kuinka oli sisua polttanut, niin ei passannut kolmattasataa markkaa heittää menemään kun ei hengenhätää ollut. Taivaan Jumalakin siitä olisi ollut pahoillaan. Mutta nyt sattui Mutkan Eerolle, jonka ammattina oli kuljettaa puulaakin kuormia edes ja takaisin, että hän sai poltteen sydänalaansa ja tarvitsisi etulaisen. Hilemoonin tarjoutui lähtemään, viitonen päivältä, eikä siitä sen enempää.

Ei osannut syrjäinen arvata, mitkä tunteet Hilemoonin täyttivät, hänen lähtiessään tälle matkalle, jolla yhtä mittaa sai ajaa kolme päivää ja kolme yötä, ennenkuin oli perillä. Tuskin sitä täysin tajusi Hilemoonin itsekään, tuntui melkein kuin olisi liikkunut unissaan.

— On sillä jotakin meininkiä, tuolla Kankkus-Hilemoonilla, sanoivat kyläläiset, — mökin vuokraa ja lehmiä laittaa. Sanovat sen yrittävän uutistaloa Liinahatun tienoille, ei sitten tiedä...

— Hulluja! vastasivat suurivaraiset. - Ei sitä kaikenlaisille anneta ja sitäpaitsi akaton mies. Muuten vain koettanee saada elämäänsä paremmalle kannalle kuin muut jätkät.

Mutteivät hekään voineet Hilemoonissa sanottavia vikoja keksiä. Ei kulkenut ryssän puolella viina-asioissa, ei pelannut korttia, ei kärsinyt pahaa elämää. Ihmisiksi oli elänyt koko sen ajan, minkä täällä oli ollutkin, työmiehen penskoja kuului olevan. Ei edes Kannanlahtiyhtiön ison lakon aikana ollut mihinkään muiden mukana erehtynyt, oli vain yksinkertaisesti siirtynyt Kurtin töihin. Niin, ettei sen puolesta... Mitä tuohon mökkiin tuli, jonka oli Sallansuun Santerilta vuokrannut, niin kaipa ei viihtynyt muitten pirtin loukossa. Mikäpä sitä esti, kun hiljainen ja työtätekeväinen mies oli lisäksi. Aina jotakin souvia keksi. Nyt se mökki oli sillä ollut vuoden verran, kaksisataa kuului olevan vuokraa niittyineen kaikkineen, ja hyvin se oli sitä korjannut ja laitellut.

Mutta, - ja tässä metsänmyyjät ja poronomistajat menivät tärkeän ja ymmärtäväisen näköisiksi, korottivat äänensä, sylkäisivät ja naurahtivatkin hiukan, - ei sitä vain joka pekasta talokkaaksi ole, ei edes uutistalokkaaksikaan, jos lie perää muuten koko jutussa. Tarvitaan siihen muutakin kuin hyvää tahtoa. Ei sitä jatkästä, se on jo koettu asia! Hyvä että talokkaat saavat, kovasti auttelemalla, uutistaloja asuvat omaisensa pysymään kintuillaan.

Jo karkaisi Saijan Aarieli luontonsa ja tiedusteli asiaa metsäherra-paroonilta. Mutta parooni sattui olemaan synkällä tuulella, tuoksahti hiukan väkeville ja sanoi, ettei häntä saa vaivata sellaisilla kysymyksillä. Metsäherran puustelli ei ole mikään tietotoimisto, se piti kerta kaikkiaan olla selvillä.

Saijan Aarieli laputti mitä kiireimmiten tiehensä. Ota siitä sitten selvä.

* * * * *

Ja hiukan niinkuin unenäöltä tuntui Hilusta vaellus kirkolta kirkkokankaan taakse. Talvinen päivä alkaa hämärtää, joelta päin puhaltelee vieläkin jäätävä viima. Sörensenin saha on maalattu punaiseksi ja entisen, rautaisen savupiipun sijaan on rakennettu uusi, huimaavan korkea, tiilinen. Sahan ympärillä on asutus tihennyt, isännöitsijän talo on saanut kerroksen lisää, uusia valkeita taloja on ilmestynyt ympärille, nyt tuikkivat kaikista tulet. Jossakin kankaan takana huikkaa juna, siitä ei ollut tietoa lähtiessä...

Kankaan taakse vievää tietä on ehkä laitettu uuteen uskoon, se tuntuu leveämmältä kuin ennen ja puita on kaadettu tien molemmin puolin, mutta tien takana häämöttää mökkiläisasutus samanlaisena kuin ennenkin; muutamia, muita varakkaammilta näyttäviä tönöjä on ehkä tullut lisää, muuten on kaikki aivan samanlaista kuin ennenkin. Sinervon tönöstä kantautuu tielle hanurinsoittoa ja ikkunat ovat vetiset hiestä; niin, siellä juodaan kaljaa ja panna ehkä jotakin muutakin sekaan. Hanuri soi, yön päälle saattaa tulla pientä nahinaa. Aivan niin, se on niin tuttua sinervolaisille. Mistä lienevät itselleen keksineet sellaisen korean nimen!

Mutta — nyt ei Hilu tahdo uskoa silmiään — Kankkusen mökkiä on jatkettu. Hän pysähtyy katselemaan tätä merkillistä näkyä. Mökkiä on tosiaankin jatkettu. Katto on liitekohdasta kupera kuin kissan selkä ja kaksi pientä ikkunaa on tullut lisää. No niin, Hilu ei ehdi muistamaan, että aika on kulunut ja nuorimmatkin tulleet työkykyisiksi. Mutta minuutin kuluttua hänen muistaa ja hätkähtää, kun Kaisan-Sohvin mökki, muinoin punaiseksi sivuttu, tienpolvesta päästyä pilkistäiksen esiin Kankkus-Sakaran mökin takaa. Aika on tosiaankin kulunut ja on kulunut myöskin Iinan ja hänen kohdallaan.

Pitkän aikaa seisoo hän ja katselee molempia asumuksia ja jos olisi valoisa, saattaisi huomata, että hänen kasvonsa värähtävät oudosti. Lopuksi

hän ikäänkuin tekee päätöksensä ja kävelee hiljaa ja epävarmasti Kaisan-Sohvin mökkiin sydämen ankarasti takoessa.

Lämmin ilma lyö tulijaa vasten kasvoja. Kirkkaasta valosta silmät hetkeksi huikaistuvat. Ompelukoneen ääressä, selin tulijaan, istuu nainen. Neljän tai viiden vuoden vanha lapsi leikkii lattialla.

— Iltaa.

— Iltaa.

Nainen ompelee palteen loppuun ennenkuin kääntyy.

— Herra... Eikö se ole Hilu?

— On.

Iinan kasvot eivät ole sanottavasti muuttuneet, varsi on ehkä käynyt entistä täyteläisemmäksi. Silmien alle on tullut tuskin huomattavia, hiuksen hienoja uurteita.

— Nytkö sinä sitten tulit?

— Nyt.

Iina kävelee kohti, hänen kasvonsa alkavat vertyä ja huulet vapisevat. Hilun valtaa omituinen, poissaolevan mielentila. Hän huumaantuu, mutta kuitenkin on hänessä joku aisti kylmästi ja huomiokykyisesti vireillä. Tällä hetkellä on hänen elämänsä eräässä ratkaisevimmista kohdistaan. Hän tuntee, kuinka Iinan kädet kiertyvät hänen kaulansa ympärille ja kuinka Iinan povi lämmittää hänen poveaan ja hetkeksi hän menettää koko tajuntansa ja, jos niin voi sanoa, uppoaa onnentunnelmaan, mutta pian alkaa

taas virkeänä oleva aisti kylmästi toimia ja hän huomaa taas mitä tapahtuu. Saavutettu lämmin, kodikas tunnelma ei kuitenkaan häntä jätä.

— Sinä olet vanhentunut, sanoo Iina. - Ja olet kai pulskistunutkin.

— Niinkö arvelet?

— Niin minusta näyttää.

Hilu istuutuu puusohvalle ja Iina alkaa puuhata hellan luona. Lattialla leikkinyt lapsi katselee vierasta setää suurin, pyörein silmin, seinäkello nakuttelee. Muuten on huoneessa odottava hiljaisuus.

— Minä tulin nyt sitten... niinkuin tiedät, pääsee viimein Hilulta.

Iinan kasvot jäykistyvät ja menevät valkeiksi. Pitkään aikaan hän ei vastaa mitään.

— Olihan siitä puhetta, tulee lopuksi katkonaisesti, — mutta... eiköhän se nyt ole myöhäistä...?

Veri pakkautuu Hilulla jäseniin, on kuin koko ruumis kauhusta jäykistyisi.

— Mitä sinä tarkoitat?

Iina purskahtaa itkuun ja lyhistyy tuolille. Lapsi lattialla käy levottomaksi, tuijottaa molempiin ja helähtää sekin itkuun. Se ei ole tällaisiin tilanteisiin tottunut. Hilulle käy olo oneaksi, hän ei osaa aluksi ajatella mitään. Tahtomattaan luo hän vihaisen katseen lapseen, ja tämän itku käy entistä äänekkäämmäksi.

— No, älähän nyt, Iina, äännähtää hän, - puhellaan...

Mutta hänen olonsa käy entistä tylymmäksi ja oudommaksi. Vaisto sanoo, mistä on kysymys ja ruumista alkaa jäädättää.

Iina koettaa hillitä itkuaan, mutta ajatukset ja tunteet ovat ylivoimaiset. Piinallinen hiljaisuus ja epävarmuus jatkuu. Hilu koettaa puhua uudelleen, muttei ole itsekään selvillä siitä, mitä sanoo. Se on vain jotakin, jotakin epäasiallista.

Viimein Iina rauhoittuu, pyyhkii silmiään ja puhaltelee pesään.

— Kyllä se on parasta, että menet, Hilu, sanoo hän. — Ei siitä kuitenkaan enää tule mitään.

Äkkiä Kankkus-Hilu tuntee itsensä odottamattoman tyyneksi ja rauhalliseksi. On, niinkuin se merkillinen pelko, jota hän ajoittain on tuntenut, nyt olisi toteutunut. Hän osoittaa Iinan luokse turvautunutta, pelkäävää lasta.

— Onko se tuo?

Iinan valtaa taas itkunpuuska ja hän likistää lasta hermostuneesti itseään vasten.

— On, vastaa hän.

Kuullessaan totuuden Iinan omasta suusta valtaa Hilun sittenkin raivo, silmät pullistuvat ja kädet puristuvat nyrkkiin.

— Saatana! sähisee hän. - Ja kuinka helvetissä se on mahdollista...

Hänen tekisi mieli hyökätä Iinan kimppuun, rusikoida hänet kappaleiksi ja nakata hänet talvipakkaseen. Hän nousee jo seisolleen ja Iina kyyristyy lapsineen pesäkulmaukseen.

— Minä aavistin jo sellaista, perkeleen... Tässäkö nyt sitten ovat kaikki minun...

Iina ei puhu mitään ja Hilu seisoo kuin tiedoton keskellä lattiata, mutta sitten hän peräytyy, menee ensiksi ovelle, vaan palaa sitten takaisin ja näyttää kuin miettisi hän jotakin.

Niin, se on nyt vain muuan Kankkus-Hilu elämänsä ratkaisevimmassa käännteessä. Hänen ajatuksensa juoksu ei ole niitä syvällisimpiä, ongelmallisimpia, hermostuneimpia eikä monimutkaisimpia. Hän muistelee vain entisiä aikoja ja varsinkin muuatta kohtalokasta kesäiltaa, jolloin muun muassa eräs tuntematon puominvahti sattui surunvoittoiselle tuulelle ja lauloi muutaman surunvoittoisen laulun. Sitten hän muistelee niitä vuosia, jotka ovat siitä lähtien kuluneet ja tapauksia, jotka niiden varrella ovat sattuneet, niiden joukossa olemista eräässä sairaalassa. Edelleen hän ajattelee, että yhtä hyvin tuo lapsi voisi olla muuatta vuotta vanhempi eikä sitä luonnollisesti olisi kukaan muu vaalinut kuin Iina eikä tietysti kukaan muu kantanut siitä häpeääkään. Ja vielä hän mielessään otaksuu, että onpa se Iina mahtanut tuota samaista lasta vihatakin, mutta eipä ole tehnyt sille mitään. Kun hän sitten näin melkein tiedottomasti on käynyt käräjää itsensä kanssa, tapahtuu niin, että myrsky hänen mielessään ensin tyyntyy, sitten se kokonaan lakkaa ja lopuksi sen sijaan astuu rajaton, melkein itkettävä hellyys ja sääli. Hän menee Iinan luo ja laskee vavisten kätensä hänen olkapäilleen.

— Älähän nyt... Iina... tuota, hokee hän neuvottoman ja lapsellisen näköisenä, — ei tuo... tosiaankaan... kannata. Itse olen paljon huonompi...

Ja kun toisen nyhkytykset yltyvät, yltyy hänkin, vaikka tarmokkaasti pinnistelee vastaan, samantapaiseen ja eräässä välissä hän kysyy:

— Et suinkaan sinä... tuota... rakastanut häntä?

Sana rakastaa tuntuu hänestä liian juhlalliselta, on melkein vaikea sanoa sitä.

Iina voittaa vähitellen mielenmalttinsa ja istuu Hilun viereen sohvalle.

— Ei se sellaista ollut, vastaa hän ja sana sanalta hänen mielensä keventyy. — Se oli rakennusaikana... muuan rautatien mestareita... Tiedäthän kyllä, millaista täällä oli...

Itku valtaa Iinan taas.

— Kerro vaan, kyllä minä kestäen, sanoo Hilu, vaikka ruumis vavahtelee.

— Tulen muutamana iltana kotiin... juovat täällä. Äiti ja se mestari ja sisaret ja Väinö-veljesi. En tiedä, kuinka tulin minäkin, vaikka olin aina pysynyt erilläni... Taisivat ikävätkin painaa. Sekosin kai ja sitten... En tiedä itse mitään, vannon sen vaikka...

— Ei sinun vanna tarvitse.

— Se sattui sitten sillä tavalla. Ei ole senjälkeen tässä mökissä elämää pidetty. Kuollut on äitikin ja sisaret maailmalla. Mutta kun sattui, eihän siitä minnekään päässyt...

— Eipä kylläkään, myönsi Hilu alistuvaisesti. Hetken kuluttua hän kysyi:

— Voisitko sinä nyt sitten keskiviikkona lähteä mukaan? Se on nyt sillä mallilla...

— Miksenkäs, kun sinä kerran... Ja taas Iina pillahdi itkuun.

— Eipähän tässä enää mitään itkemisiä näistä asioista, sanoi Kankkus-Hilu. — Tulee uudet murheet.

* * * * *

Vuosien kuluessa ovat Kankkusen Hiltan kasvot saaneet ryppyjä ja silmiin saattaa joskus asettua haljakka ilme, mutta Kankkus-Sakari on melkein piristynyt, sillä elämän helle ei enää kuumota niin polttavana hänen kohdallaan. Joskus hän ottaa ryypynkin ja jää päiväksi tai pariaksi pois työstä. Aletaan jo tulla vanhoiksi, vaiikkei olla iällä pilattuja. On niistä lapsistakin hyötyä, ei ole enää täysin saamattomia muita kuin tuo Eeva.

— Väinö on maailmalla, meni kerran tukkijoelle ja sille reissulle jäi. Mutta tulee kyllä, tulee kyllä niinkuin sinäkin. Viinanmyynnistä olivat kerran sakottaneet, sahalaiset olivat lehdestä lukeneet, ja minä ajattelin, että katsoppas poikaa. Kaipa tuo sentään oli moninkertaisesti sakkonsa voittanut.

— Kaipa, vastaa Hilu jurosti.

— Kyllä minä sentään Väinöä joka päivä muistelen, pisti Hilda huokaisten väliin.

— Ja minä sanon, että turhaan siinä naukuu. Kyllä miehinen mies hoitaa itsensä.

— Kyllä se sentään, oma lapsi... aloittaa äiti taas, mutta isä on nyt puheliaalla tuulella ja katkaisee.

Äiti menee keittämään uutta kahvia.

Kankkusella eletään nyt suhteellisen hyvin ja Kankkus-Sakari tahtoo, että pidettäisiin pienet pidot. Hän kävisi Käpylässä hakemassa ainetta. Kun tässä nyt kerran ollaan, niin otettaisiin, isä ja poika.

— Eiköhän jätetä toiseen kertaan, vastaa Hilu. - Tulee sitä käyntiä vastakin ja asioillakin on pitkin päivää laukattava...

Kankkus-Sakari katselee ihmetellen poikaansa. Ei hän nyt saata olla oikein tyytyväinen, ellei sanan varsinaisessa merkityksessä tyytymätönkään. Vähän kummalta tuntuu. Ja Kankkus-Sakari istua jurnuttaa pitkät ajat äänettömänä.

— Tuota noin... niin se naiminen, aloittaa hän taas, - kyllä kai sinä olisit parempiakin saanut. Kun se teki sen lapsenkin.

Ei Hilua vihlaise. Häntä melkein huvittaa isän huolenpito.

— Kyllä se minulle kelpaa, hän toteaa yksikantaan.

Äiti pyyhkii astioita, mutta sekaantuu nyt hänkin keskusteluun.

— Kyllä se Iina hyvä ihminen on, sanoo hän. - Kenellepä ei tässä maailmassa erehdystä sattuisi... Jos nyt tuon kerran... Ei ole huudonalaisena ollut ennen eikä jälkeen.

Äidin sanat lämmittävät omituisesti Hilun mieltä.

— Joo, niin se on, että erehtyy, päättää hänkin.

Ja Kankkus-Sakarikin, joka tällä välin on hiukan muuttanut mieltään, lisää:

— Niin, mitäpä se oikeastaan. Omassa vallassasihan on, tästä eteenpäin, meinaan, vaikka pirtin täyteen kakaroita sorvaisit... he... On se Iina sellainen, että kestää...

* * * * *

Niinpä sitten, keskiviikkona iltapuhteella, tekee Kankkus-Hilu Iinoineen lähtöä. Iina on saanut mökkinsä myydyksi Juopperin Matille ja tavaransa ympäri kankaantakaliston. Vain ompelukone ja pieni laatikollinen pienempiä tavaroita nostetaan kuormalle.

Santtu ja Liisa lähtevät mukaan. Kankkus-Sakari on sitä mieltä, että tarvittaisiin heitä kotonakin, mutta Hilta sanoo, että antaa niiden mennä. Kylläpähän täällä sen puolesta toimeen tullaan ja osaavatpahan takaisin, jos ikävystyttämään rupeaa.

Lähdön hetki on, kuten aina, hiukan nolo. Olisi sanomista, mutta ei tule sanotuksi, puhellaan kaikkein jokapäiväisimpiä asioita, kiinnitellään köysiä ja kukin odottaa itseksensä, että tämä nyt pian ratkeaisi ja olisi ohi.

Ja viimein kuorma kitisten lähtee liikkeelle. Kalle, Iinan poika, sijoitetaan kuorman päälle, muut taivaltavat jalkaisin jälessä. Ihmiset menevät huoneisiin, Kankkus-Sakari ensimmäisenä, mutta Hiltan haalistunut, kuiva katse seuraa lähtijöitä niin pitkälle kuin saattaa.

Kulkue ajaa jäätyneen joen yli, matkaa sitten vaarojen yli pari päivää melkein suoraan pohjoiseen, kääntyy suurten järvien luona itään ja kuljettuaan vielä kaksi päivää ohjaa se kulkunsa suoraan kolkkoa, asumatonta koillista kohden. Eikä tämä ole ensimmäinen eikä viimeinen tällainen kulkue korkeassa pohjolassa. Monta tällaista kulkuetta on samaa tietä kulkenut aikaisemmin, monta tulee kulkemaan myöhemminkin ja kaikkia niitä on elähdyttänyt sama toivo.

II

I

Jonakin päivänä — se saattaa olla kirkas ja auringonpaisteinen, mutta se saattaa yhtä hyvin olla kylmä, sateinen ja sumuinen — niin, jonakin päivänä menee mies metsään. Hänellä on viikon muona laukussa ja kirves pistettynä laukunkielen alle. Näky on niitä kaikkein jokapäiväisimpiä eikä se siis herätä kenenkään huomiota. Ihmiset tulevat vastaan niinkuin aina ennenkin, tervehtivät jos ovat tunnettuja, mutta sivuuttavat toisessa tapauksessa luoden vain lyhyen silmäyksen kulkijaan. Lehmiä viedään metsään tai laitumelle, varhaisessa aamuilmassa kuulostaa niiden kellojen kalkatus tavallista kirkkaammalta ja selvemmältä. Luonnossa ei ole mitään tavallisuudesta poikkeavaa. Ruohikko on märkänä aamukasteesta, tunturit seisovat harmaina ja korkeina, niinkuin jo ovat seisonet vuosituhansia, metsän kostea lemu kantautuu kivisten vainioiden ja ahontapaisten yli maantielle. Se on sellaista täällä päin. Jokainen näkee, että metsien, vaarojen ja tunturien takana siintävät toiset vaarat ja tunturit, jokainen tietää, että siellä levittelevät silmäkantamattomat, vellovat aavat ja että näitä maanmuodostuksia leikkaavat epälukuiset joet, purot ja ojat, milloin leveinä, tyyninä ja hitaasti virtaavina, milloin äkkiä kaventuen ja muodostuen kohisevaksi koskeksi tai pauhaavaksi putoukseksi ja milloin levittäytyen siintäväksi järveksi, jota kapea, matala suoranta reunustaa, mutta heti suorannan takana metsät, vaarat tai tunturit.

Kirkonkylässä alkavat ihmiset jo olla valveilla. Ne kulkevat aamuvarhaisina ja toimeliaina pihojen poikki kiuluineen ja sankoineen. Jätkät alkavat kokoontua joelle ja jotkut heistä pesevät kasvonsa jokirannassa. Mutta pappilassa ja metsäherran puustellissa ovat uutimet vielä alasvedettyinä, sillä kirkonkylän aamujärjestys ei ulotu pappilaan eikä metsäherran puustelliin.

Mies siis kulkee metsään, kulkee sinne aivan niinkuin jokapäiväiseen leipätyöhön kuljetaan. Syrjäinen, jos sattuisi lähemmin tarkastelemaan, ei saattaisi nähdä hänen kasvoissaan mitään tavallisuudesta poikkeavaa intoa tai mitään erikoista tulevaisuudentoivoa tai elämänuskallusta. Jos syrjästäkatselijassa heräisi joku vaikutelma kulkijan suhteen, niin hän ajattelisi, että siinä nyt menee joku sallalainen jätkä töihinsä ja varhainpa onkin liikkeessä.

Tämä kulkija saattaa olla jonkunverran yli kolmenkymmenen, hänellä on pitkähkö, karaistunut vartalo, vaaleat, umpimieliset kasvot ja hänen käyntinsä on etukumaraa, muttei raskasta. Juuri siitä huomaa, että hän on kävellyt paljon ja tehnyt myöskin paljon raskasta työtä. Hän on tavallisista jätkäeläjistä niitä kaikkein tavallisimpia eikä sellaisella suurin piirtein ole mitään menetettävää, vaan sensijaan hänellä saattaa olla koko joukon voitettavaa.

Tämä menee nyt raivaamaan itselleen uutistaloa.

* * * * *

Liinahatun koskelta on kuusi neljännestä lähimpään taloon. Sinne johtaa vain kapea, vaarojen yli kiipeävä ja suopaikkoja kiertelevä polku. Kosken alajuoksussa vie kapea porras yli virran. Kevättulvat ovat sen monta kertaa hajoittaneet, mutta yhtä monta kertaa ovat ihmiset rakentaneet sen

uudelleen. Porrasta tarvitaan sentään kesäisin, vaikka seutu näyttää autiuden juurikuvalta.

Liinahatun rannat ovat korkeat ja kallioiset. Itäpuoli kasvaa petäjikköä, jonka välistä polku kiemurteleikse, mutta länsipuoli on kuusikkokangasta, paksusammaleista, kovasta pohjastaan huolimatta hiukan kosteata. Näiden korkeiden rantojensa välissä pitää Liinahattu iankaikkista kohinaansa. Valkoisena vaahtona ja jyrkästi laskien se vyöryy eteenpäin kymmeniä syliä, mutta portaan tienoilla, siinä, mihin yhtiö aikoinaan on rakentanut tukkipirtin, se vähitellen alkaa tyyntyä, tyyntyen tyyntymistään, kunnes lopulta levittäytyy tasaiseksi suvannoksi. Tämän suvannon länsiranta on rehevää heinikkoa, mutta itäpuolella on kankaanranta ohuen mullan peitossa.

Kankkus-Hilu istuu kivellä ja antaa katseensa harhailla yli rehevän heinikon. Hän on juuri saapunut perille, parin, kolmen tunnin kuluttua on päivä puolessa. Hän on kävellyt runsaan kuusi neljännestänsä, mutta häntä ei väsytä eikä hänellä myöskään ole nälkä. Jonkunlainen herpaannus on kuitenkin vallannut hänen jäsenensä, hän istuu siinä vain ja katselee ja antaa ajatusten toimia miten itse tahtovat.

Tuo, tuossa edessä, se tulee siis olemaan kotiniittynä, tässä, kankaanlaidassa on rakennusten paikka ja tähän raivataan kotipelto. Niin, niin se tulee olemaan, niin on suunniteltu.

Hän on nyt, tänä aamuna, tullut tänne lyödäkseen ensimmäiset kirveeniskut ja iskut olivat seuraavat toinen toistansa, kunnes suunnitelma oli toteutettu. Se voi kohdata vaikeuksia, voipa tulla ylitsepääsemättömiä vaikeuksia, mutta niiden pelko ei estä yrittämästä.

Mitään hillitöntä riemua tai ylitsevuotavaa, teräksistä työintoa Hilu ei tunne, sen sijaan on hänen mielensä tyyni ja rauhallinen, ehkä toivorikas

myöskin. Aivot ja mielikuvitus ovat jo niin paljon ehtineet näissä asioissa askarrella, että nyt, kun suunnitelmat ovat toteuttamisasteella, on kylmä järki ottanut ehdottoman ylivallan.

Kivet on jo talvella vedätetty paikalle, talolliset ja muutkin kyläläiset ovat katsoneet pitkään, ajatteleeko se tosiaankin... Nuo katseet ovat hiukan hätkähdyttäneet Hilua, mutta hän on jatkanut niinkuin ei mitään olisi. Hänellä on nyt rahaa niin ja niin paljon, vierasta voimaakin voisi palkata joksikin aikaa, mutta koettaa nyt näinkin ensiksi; ruokaa on kotona niin ja niin pitkäksi aikaa. Kyllähän sitä sentään koko kesän täällä heiluu ja menee sitten talveksi vaikka metsiin vähäksi aikaa. Pitää vain pitää se vara, ettei välipäätä tule rahan eikä ruuan suhteen. Mitähän syrjäinen nyt mahtaisi sanoa, kun näkisi hänet näissä hommissa ja kuulisi hänen hiljaiset mietteensä...

Annappa olla ensi kesänä: eikö olekin kankaanranta erinäköinen ja eivätköhän paistane valkeat salvokset polulle...

Hilu katkaisee mietteensä ja nousee seisaalleen, kasvoissaan omituinen, hiljainen kirkkaus, nousee, riisuu takkinsa ja asettaa sen kivelle, riisuu puseronsa ja asettaa sen takin päälle. Sitten hän huomaa, että aurinko on jo miltei korkeimmillaan ja että se lämmittää ja paahtaa eväslaukkua ja hän nostaa laukun varjopaikkaan, koettelee vielä kirveensä terää ja astuu metsään. Iskut alkavat kajahdella ja pian kaatuu räiskien ja jymisten ensimmäinen puu.

Hilemooni Sakarinpoika Kankkunen on alkanut luoda uutistaloa.

II

Hilu tekee työtä niin pitkälle kuin jaksaa, lepää vain sen, mikä välttämätöntä on, ja jatkaa sitten taas. Alussa tuntuu jäsenissä hiukan pakotusta, työn päätyttyä ne joskus tuntuvat lopen puutuneilta, mutta se johtuu vain tottumattomuudesta. Jonkun ajan kuluttua käy kaikki kuin itsestään, hän ei huomaa, kuinka aika kuluu ja kun hän sen viimein huomaa, ei hän malta lopettaa. Se on nyt sellaista.

Vähitellen, hän ei huomaa itsekään kuinka, valtaa hänet samanlainen into kuin silloin kerran Mäntyniemen raiviomaalla. Innostuksen tunteessa on nyt kuitenkin se ero, että se tällä kertaa on selvempää, tyynempää ja määrätietoisempää. Tähän intoon liittyy ohut annos pelkoakin jonkun seikan väliintulemisesta ja siitä, että jokin nyt voisi lopettaa kaikki kun juuri ollaan päästy käsiksi. Mutta se tunne väistyy kuitenkin kaikkivoittavan innon edestä, ja yhä navakammin iskee kirves puun kylkeen.

- On se kruunu sentään... ajattelee Hilu, - antaa köyhälle pirullekin tilaisuuden tällaiseen...

Niin, onhan se kruunu ja on aina ollut. Yhdenveroisia, sanottakoonpa mitä tahansa, ovat sen edessä herrat ja jätkät, työmiehet ja asessorit, poliisit ja kruununvoudit. Ja puulaakitkin. Tietenkin ne herrat krateerailevat ihmiset oman mielensä mukaan ja hyvinkin kohtelevat eri tavalla herroja, talonpoikaa ja työmiehiä, mutta ne nyt ovat vain herroja. Mutta kun oikein

kruunun eteen joudutaan, niin saman arvoisiapa ollaan, siitä ei päästä yli eikä ympäri.

Rippikouluajoista Hilu muistaa, että kaikki valta on lähtöisin Jumalasta.

— Jumalasta, Jumalastapa hyvinkin, päättää hän sydämen vakaumuksella ja hartaudella. - Ei toisin voisi ollakaan, tietenkään. Ja Jumala on antanut osan maallista valtaansa keisarille ja keisari taas on luovuttanut valtaansa, mitä metsiin tulee, metsäherralle ja metsäherra osaltaan metsänvartijalle. Onhan se metsänvartijakin olevinaan joku herra, mutta tuskin se tosiasiallisesti on puulaakin kymppiä kummempi eikä ainakaan ukkoherraa parempi...

Ja hän, Hilu siis on keisarin maalla ja keisarin metsässä perustamassa uutistaloa. Tietää hän keisarin, on kuvissa monastikin nähnyt. Sellainen vähän pujopartainen, hiukan pystynokkainen mies. Iho kuin samettia ja muutenkin mies mukavan näköinen. Mitähän sanoneekaan kun paperit näkee, jos nuo nyt sinne asti menevät. Majesteetti...

Hilu pyyhkii hikeä otsaltaan, huoahtaa hetkisen ja siirtyy seuraavan puun juurelle.

Niin, ja nyt sitä ollaan yhdessä Iinan kanssa. Iinalla on kyllä lapsi jonkun rakennusmestarin kanssa, mutta se nyt on sen lapsenkin kohta niinkuin se on. Alkujaankaan ei ole syytä Iinaa moittia ja sitäpaitsi se asia on jo niin moneen kertaan sovittu. Oli syytä hänessäkin, Hilussa, ja mikä tietää, vaikka hänestäkin olisi siinnyt lapsi jonnekin... Mutta mitäpä näitä, turhaan tulevat mieleen. Ollaan nyt tässä, mihin ollaan pyrittykin. Siellä, kotona, Keinuvaaran kupeella, on Iina. Aurinko paistaa tällä hetkellä suoraan ikkunoista sisään ja pölyhiutaleet leijailevat valojuovissa. Iina odottaa häntä kotiin myöhään lauantai-iltana, saattaa siksi tehdä juustonkin.

Heittäydytään levolle yhdessä... Ja kun heille lapsiakin tulee, niin ei Kalle sen huonommalle osalle joudu. Ei tahdo aina muistaakaan, ettei se ole omia, on päässyt siitä pitämäänkin niin... No, joko se taas!

Kun ihmiset kyläpaikoissa ovat jo aikoja sitten menneet levolle kaikuvat Hilun kirveen iskut vielä autiossa erämaassa, saavuttavat vaaran seinämän, ponnahtavat takaisin ja kantautuvat moninkertaisena kaikuna huokailevaan, varjottomaan yöhön.

* * * * *

Muutamana päivänä Hilun työ äkkiä keskeytyy.

— No, mies! Mitäs sinä jyystät?

Hilu nostaa katseensa. Hänen edessään seisoo lihavahko mies, punanokkainen, sänkipartainen, ja miehen takana laukunkantaja ja muuan toinen mies. Mitä lienevät ohikulkijoita.

— Päivää, vastaa Hilu. — Talon tapaistahan tässä koetetaan rustata.

— Vai talontapaista!

Mies naurahtaa eikä näytä lainkaan ystävälliseltä. Saattaa olla joku yhtiön herroista.

— Entä kenen luvalla? Hilu suutahtaa.

— Ei kenenkään maantienkulkijan luvalla, vastaa hän tiuskaisemalla. — Eikä ainakaan teidän luvallanne.

Vastaus näyttää hiukan ällistyttävän puhujaa ja hän miettii hetken, mutta kokoaa sitten koko mahtipontisuutensa.

— Kyllä sen kuulee, että entinen jätkä on puhuttelemassa ihmisiä, hän sanoo sitten levollisesti. — Mutta sitä ei pidä mennä peukaloimaan yhtiön lanssimaita.

Hilu tarttuu kirveeseensä.

— Se on vale.

— Se on totta, vastaa vieras. - Ja paras, että lopetat tähän paikkaan.

Veri nousee Hilun päähän ja viha taistelee ällistyksen ja nousevan epätoivon kanssa. Tähänkö sen nyt sitten piti loppua!

— Lupa on paremmasta paikasta, sanoo hän näennäisesti rauhassa. - Eikä työtä jokaisen kulkijan käskystä lopeteta.

— No lähde kysymään metsäherralta.

Nyt Hilu jo saa naurahtaa. Jos vain siitä on kysymys, niin lähdetään vain. Mutta synti on heittää työtä kesken, sillä nyt on vasta tiistai. Tulee melkein päivän tappio.

— Kyllä se asia on jo sovittu, naurahtaa hän tyyntyneenä. - Jos metsäherra tahtoo kieltää, niin kyllä hän lähettää sanan kun ilmoitatte.

Mutta samalla hän ajattelee, että jos tässä sittenkin on koira haudattuna ja epäilyksen aavistus täyttää hänen mielensä. Saattaa tuolla toisella sittenkin olla jotakin pontta puheilleen tai sitten on hän erehtynyt paikasta.

— Saatan minä teidän kanssanne lähteä metsäherrallekin, jatkaa Hilu mietittyään, - mutta sillä ehdolla, että maksatte ajan hukan, jos olette väärässä.

— Olkoon niin sitten.

— Se on sitten sata markkaa.

— Vaikkapa!

— Kuulkaa tarkasti, vieraat miehet, sanoo Hilu herran takana seisoville miehille. Ei häntä vain niin juoksuteta.

Hilu oli huomannut, että ihmisten luonteenomainen korskeus, pöyhkeys ja itserakkaus väheni sitä mukaa kuta lähemmäksi he tulivat metsäherran puustellia ja kun he viimein astelivat verkalleen portaita ylös, olivat he nöyriä poikia. Mutta kauhukseen hän pani merkille, että tämän herran luonto ei ottanut laskeakseen edes sittenkään kun portti oli auennut, vaan käski vielä miehensäkin sisään. Jospa sittenkin... Ajatus väristytti Hilua.

Metsäherran työhuone on varjon puolella, mutta huonekalujen kiiltävät pinnat välkähtelevät. Viipyy aikoja ennenkuin metsäherra tulee näkyviin.

— Keitä te olette?

Metsäherran katse pysähtyy ensin mieheen, jota Hilu luulee yhtiön herraksi, viivähtää sitten molemmissa seuralaisissa ja pysähtyy oven suussa seisovaan Hiluun.

— Kankkunen istuu, hän sanoo Hilulle.

Mies alkaa selittää asiaansa. Hän on yhtiön päälliköitä ja on tavannut tämän Kankkusen kaatamassa puita yhtiön lanssimaalla.

— Mitä asiaa näillä toisilla on? kysäisee metsäherra vastaamatta yhtiön herralle vielä mitään.

— Me olemme vain tämän Kotkasen, tämän ukkoherran, saattomiehiä...

— Vai niin. Sittenhän teillä ei ole täällä mitään tekemistä.

Se oli niin metsäherran-paroonin tapaista. Ei olla tekemisissä ihmisten kanssa muissa kuin asioissa. Mutta ukkoherran kasvot lensivät tulipunaisiksi. Ei nyt taidettu tulla oikealle asialle.

— Jaha, lanssimaa, sanoi metsähera sitten kääntyen yhtiön miehen puoleen. — Mihin te tahdotte tulla?

Yhtiön herra koettaa selvittää asiaansa. Hän on tavannut tämän Kankkusen kaatamassa puita paikalla, jonka yhtiö on katsonut lanssimaakseen. Yhtiö kai se sittenkin on suurin metsänostaja näillä main.

— Ensinnäkään teillä ei ole mitään lanssimaata Liinahatun tienoilla, vastaa metsähera vähän ajan kuluttua. - Toiseksi ei Liinahatun vartiopiiristä ainakaan viiteen vuoteen myydä runkoakaan, joten on hyvin epävarmaa, tuletteko siellä koskaan mitään lanssimaata tarvitsemaankaan. Ja kolmanneksi minä tulen kyllä neuvomaan tai neuvottamaan teille lanssimaan, kun te sitä tarvitsette.

Yhtiön herra hikoili. Tällaiseksi hän ei ollut metsäherraa kuvitellut.

— Minä olen sieltä kulkenut katselemassa metsää, hän vastasi, oston varalta. Ja minä ajattelin, että juuri siinä oli kaikkein parhaimpia lanssimaita...

— Vai niin, sanoi metsähera ilmeisen ylenkatseellisesti. - Vai te ajattelitte, jaha. Ja sitten te juoksutatte tätä Kankkusta peninkulmittain juuri silloin kun aika on tärkeintä. Se on kaunista ja yhtiönne tapaista.

— Hän lupasi minulle sata markkaa, jos häviää, kiiruhti Hilu lisäämään.

— Olkaa hyvä ja maksakaa, lopetti metsähera, - ja menkää sitten tiehenne. Mutta Kankkunen tekee hyvin ja jää vähäksi ajaksi.

Yhtiön herran oli nuopean näköinen ja Hilun tuli häntä melkein sääli.

— Kyllä se puolikin sentään riittää, sanoi hän nähdessään edessään sileän satamarkkasen.

— Antakaa olla vain, huomautti metsähera kuivasti. — Ottakoon yhtiöltä takaisin.

Ja Hilu otti satamarkkasen, jonka ansaitsemiseen häneltä tukkijoella olisi mennyt kolme viikkoa ellei ylikin. Eihän hän muutakaan voinut, kun kerran metsäherran oli käsky. Kumma mies tuo metsähera, tavalliselle ihmiselle ei tehnyt hyvää ellei pahaakaan, mutta yhtiötä kohtaan oli kuin paholainen.

— Kai Kankkunen on hakannut osoitusteni mukaan? kysyi metsähera yhtiön miehen mentyä.

— Kyllähän minä olen koettanut.

— Hyvä on.

Metsähera istui pöydän ääressä ja Hilu luuli, että hän katseli häntä, mutta kun hän nosti silmänsä, huomasiikin hän, että metsähera katseli ilmeettömin silmin ikkunasta ulos.

— Ja työt sujuvat hyvin, luonnollisesti? Kysymys tuli pitkän ajan kuluttua ja aivan kuin ohimennen. Metsähera nähtävästi ajatteli muita asioita, ja Hilu odotti jännityksellä.

— Hyvinhän ne tietenkin menevät, myönsi hän.

— Rakennuksiin olisi pian päästävä, jatkoi metsähera taas pitkän tovin kuluttua.

Sitten hän nousi ja käveli muutaman kerran edestakaisin, pistäytyi välillä toisessa huoneessa ja tuli taas takaisin.

— On paras, että Kankkunen laittaa hakemuspaperinsa kuntoon jo tänään, sanoi hän melkein vilkkaasti ja katseli Hilua koko ajan kiinteästi silmiin. — Hankitte tarpeelliset todistukset varallisuudestanne ynnä muusta ja lähetätte sitten nimismiehen kautta kuvernöörille.

— Nytkö jo tänään?

— Nyt. Kankkus-Hilu teki lähtöä.

— Voi käydä niin, jatkoi metsäherra hiukan empien, että yhtiö muuten haetuttaa jollakin juipillaan ellei samalle paikalle, niin ainakin niille seuduin uutistalon ja siitä on sitten kaikenlaista ikävyyttä. Niin että Kankkunen on hyvä ja toimii nopeasti nyt. Saatte ehkä syksyksi katselmuksen.

Hilu sai mennä ja hän riensi sydän pamppaillen portaita alas. Vai ovat asiat niin täpärällä. Hilu ei nimittäin tiennyt, että joskus oli tapahtunut sellaistaikin, että yhtiö oli jollakin jätkällään haetuttanut uutistalon, auttanut kaikin puolin sen asianmukaiseen kuntoon saamisessa niin että se mahdollisimman pian tuli perinnöksi ja sukeltautui sitten metsään. Mutta metsäherra, hän oli kyllä tietoinen konstista jos toisestakin, vaikka hän enimmäkseen piti suunsa kiinni.

III

Nyt sattuu niin, että Erkkilän Juhani, kunnallislautakunnan esimies, on päissään, kun Hilu tulee häneltä pyytämään todistusta siitä, että hän on "varoistaan elävä ja työllään hyvin toimeentuleva". Miehet ovat hiljakkoin olleet käymässä Knjäsöissä, tuoneet tuomisia tullessaan, ja Erkkilän Juhani on tehnyt itselleen useita puolikuppisia Venäjän pirtusta, siitä sinileimaisesta. Pari miestä, toinen Erkkilän renki, on tuupertunut aidan viereen ja he makaavat naamat punoittavina ja suu auki auringon helteessä. Näky hiukan ellottaa Hilua eikä hän saata olla ajattelematta, että hän on tullut vähän sopimattomaan aikaan.

Erkkilän Juhanilla on kaverina Könkään Sanhriiti ja hän istuu kamarissaan ja tavailee kirjoitusta pullon kyljestä.

— On se ainetta tuokin, hän puhuu ja vetää pullon lähemmäksi silmiään,
— on se... Katsoppas, ei sitä sopisi näin kunnan miesten, mutta piruakos...
Mitä se oikein tuo kirjoitus tuossa kyljessä?

— Kazjonnij spirt, vastaa Sanhriiti ponnekkaasti ja mojavasti, sillä hän on ollut joskus hommissa Kuolassa. -Se merkitsee, että valtion pirtu. Katsos, se ryssä, ymmärräthän, kyllä se tietää, millä rahat omaan taskuun kierii.

— Ymmärtää. Jaha, että valtion viinaa. No on se...

Erkkilän Juhani katselee viheriälasista pulloa syvällä hartaudella ja kääntyy sitten Hilun puoleen.

— Niin, että mistäpä minä sinun varallisuutesi ja työkykysi tiedän.

— Enhän minä ole ollut kunnan vastuksina enkä paljon muidenkaan, huomauttaa Hilu.

— Et, se on totta... Korkkikin niin mukavasti laitettu, ettei muuta kuin vähän pullon pyrstöön kämmenpohjaan tömähdyttää, niin lentää kuin limlaatipullosta. Eikö se samppaniia ole samanlaista?

— On, vakuuttaa Sanhriiti, vaan ei siinä väkevyyttä ole, tai kyllä sitä on, mutta se on sellaista salaista. Särvit kuin limlaatia ja yhtäkkiä olet petleheemissä.

— Vai petleheemissä... kas pirulaista. Mutta otahan vähän sinäkin, Kankkus-Hilu.

— En minä tällä kertaa, tokaisee Hilu kärsimättömästi. - Puhutaan jo taas siitäkin todistuksesta.

— Puhutaan, myöntää esimies ja koettaa olla asiallisen näköinen.

Sitten hän kääntyy Könkään Sanhriitin puoleen.

— Mitä minä teen? hän kysyy.

— Se on sinun asiasi. Mikäs tietäjä minä olen.

— Etpä tietenkään. Kysynkin sinulta vain vähän niinkuin esimiehenä. Hyvää neuvoa, ettäs älyät. Minulla on niin herkkä omatunto.

Hilu istuu kuin tulisilla hiilillä. Tuleekohan tästä koko päivänä mitään.

— Herkkä omatunto, jatkaa Erkkilän Juhani odottamatta vastausta. — Se tulee viran mukana. Jolle Herra viran antaa, sille hän antaa myös viisautta...

— Joo, niin se on, vahvistaa Sanhriiti. - Koetahan nyt harkita, meinaan omantunnon mukaan ja laajaperäisesti, tätä Hilemoonin Kankkusen edesottamista. Sillä on vähän kiire, näyttää.

— Kiire, muttei niin kiire, ettei virkakunta ehtisi suorittamaan tehtäviään. Harkitaan.

Hilua alkoi yhä enemmän kyllästyttää ja hermostuttaa, mutta sitä ei saanut näyttää. Erkkilän Juhani oli sen suunnan miehiä, että otti pian nokastuakseen ja sitten hänen kanssaan ei tullut toimeen kukaan.

— Pitäisi vähän kylältäkin tiedustella, sanoi hän, tehden puolikuppisen, olen niin vähän sinua seurannut.

Tähän ei Hilulla ollut mitään sanottavaa. Mutta aika kului ja kului.

— Kyllähän te minut tiedätte, yritti hän. - Ei ole koskaan tarvinnut...

— Ei ole tarvinnut, ei. Mutta jos taloon joudut, piru tiennee, vaikka tarvitsisikin. Joo, se on sillä tavalla, Kankkus-poika. Pitää olla kaukonäköinen. Tule huomenna.

— Ei passaa. Metsäherra sanoi, että tänään pitää.

— Sanoiko herra hosmestari ja paruuni...

— Kyllä se sanoi.

Erkkilän Juhanin vahvimpia puolia ei ollut erikoinen kunnioitus virkamiessäätyä kohtaan, mutta tämä metsäherra oli pitänyt itsensä niin kaukana ja korkealla, että se oli väkevästi vaikuttanut esimieheenkin. Hän

ikäänkuin selveni ja koetti harkita, mitä metsäherra kiiruhtamisellaan tarkoitti. Lopuksi hän jo kysäisi:

— No mitäs herra hosmestari meinaa?

— Mitäs se, selvässä asiassa.

Könkään Sanhriitikin alkoi jo sekaantua asiaan.

— Mitäs, sanoi hän Erkkilälle, annat plakaatin. Oikealle miehelle se tulee.

— Pappilaankin pitäisi vielä tänä iltana ennättää, ehätti Hilu vähän innostuen. — Ja sitten vielä nimismiehelle.

— No, annahan nyt, kun minä mietin. Eihän sitä tällaisessa tilanteessa kuin räkkäporo... Haes kynää ja paperia, Sanhriiti, ne ovat tuossa kaapin päällä.

Erkkilän Juhani iski silmää viekkaasti ja kieli pyrki lallattelemaan, vaikkeivät ajatukset tahtoneet pysyä koossa. Hilun mieliala paranee, mutta samalla hänen mieleensä muistuvat monet lapsuudenaikaiset kohtaukset kankaan takaa ja myöhemminkin. Tällaistahan se on, kun ollaan päissään.

— Hyvä mieshän se Hilemoonni on ollut, sanoo esimies, saatuaan kirjoitus vehkeet. - Kirjoltahan sinä, Sanhriiti, joka olet siihen parempi. Minä sitten vain pistän nimeni alle kuin kuvernööri.

— Mitä minä siihen kirjoitan?

Hilun olo käy jännittäväksi. Erkkilän Juhani on tärkeän näköinen ja mietti.

— Ei sitä pitäisi näin piiput hampaissa, sanoo hän vihdoinkin, - mutta menköön nyt tämä kerta. Autetaanpas Hilua korvilleen, vähän niinkuin säätyyn, kun et sitten vaan kunnan niskoille... pirkele...

— Mitäs minä, melkein yksinäinen mies.

— Niin ne kaikki sanovat. Sanoi Kieringin Mattikin. Vähän jyrkkä askel...

— Kyllähän se sitä on, myöntää Hilu antaumuksella.

— Mitäs se muuta on. No, kirjoltahan, Sanhriiti, niinkuin pruukataan. Kirjoita että työllään hyvin toimeentuleva ja varoistaan erinomaisesti elävä...

— Erinomaisesti? kysyy Sanhriiti keskeyttäen puuhansa. — Onko se nyt laillista?

— Eiköhän se ole liikaa sanottu? kysyy Hilukin.

— Anna olla, että erinomaisesti. Sittenpähan näkevät herrat ja kuvernööritkin. Ja soman kajahduksen se antaa. Autetaanhan nyt Hilemoonia...

— Sama minulle, sanoo Könkään Sanhriiti ja kirjoittaa todistuksen loppuun. - Alappas piirrellä nimeäsi.

Erkkilän Juhani tarttuu tarmokkaasti kynään ja piirtää nimensä alle. Sitten hän aikoo lyödä kunnallislautakunnan sinetin alle, mutta värityynystä on väri poissa ja uutta ei ole saatavissa.

— Kaadahan vähän pirtua tyynylle, Sanhriiti.

— Auttaisikohan tuo. Jos rupeaa koko todistus haisemaan pirtulle.

— Anna haista. Kyllä se tekee hyvää herrain nokkaan. Minä kaadan itse, koskei sinussa ole miestä...

Väripula tulee autetuksi ja kunnallislautakunnan sinetti ilmestyy koristamaan Erkkilän Juhanin painavaa nimikirjoitusta.

— No siinä on sitten sellainen paperi, että talo lähtee vaikka olisi keisarin pörssissä, kehuu Erkkilä ojentaessaan paperin Hilulle. - Eikä maksa mitään. Paitsi ryypyt, jos tahdot asian kunniaksi Sanhriitin ja minun kanssa...

— Eiköhän se jo meille riitä, väittää Könkään Sanhriiti.

— Mitä kanssa! Nyt se vasta alkaa, kun ei ole noita virkatoimiakaan.

— Kyllähän minä kernaasti, myöntää Hilu kiitollisena, — mutta kun ei tahdo olla aikaa.

— Sepä, mutta käy tuolta pihalta hakemassa pullo. Kyllä me tämän Sanhriitin kanssa...

Hilu epäröi, mutta menee pian. Onhan hän senverran kiitollisuuden velassa. Kun hän palaa takaisin on hänellä pirtupullo kädessä.

— Siinon, äijät.

— Kiitos. Kyllä sinusta rento isäntä tulee. Ja sitten kun pirttirehtosi on valmis, tulemme me tämän Sanhriitin kanssa ryypylle kuin vertaisiin. Eikö niin.

— No niin. Tervetuloa!

— Joo, niinkuin vertaisiin tullaan. Joskus talvella. Mutta tästäkään et puhu kenellekään.

— En. Hyvästi nyt.

— No, hyvästi nyt sitten ja voi hyvin. Joko sinä ajattelet syyniä eli katselmusta, niinkuin sanotaan, tänä vuonna?

— Kyllä kai.

— Menehän nyt sitten. Kyllä talo irtausi. Kevein mielin astelee Hilu pappilaa kohden.

Onpahan taas tehty yksi tärkeä askel. Ei siitä puulaakin herran häiriöstä lopuksikaan ollut muuta kuin hyvää. Mutta sitten hän alkaa ajatella, että mahtoikohan se viinan osto sittenkään olla otollista. Ei hän sen asian vuoksi eikä rahamenon vuoksikaan, eihän siihen mennyt kuin kahdeksan markkaa... Mutta jos syrjäläinen tiesi, niin lahjukseksi käsitti. Saattoi sanoa, että viinan voimalla se Kankkusen Hilukin... Vaikkeihän siitä aikaisemmin mitään puhetta ollut. Päissään olivat muutenkin, varsinkin Erkkilän Juhani, joka harvoin kuului maistelevan. Mutta eipähän hän omasta aloitteestaan, itse olivat esittäneet, eikä hän iljennyt vastaankaan panna. Hilusta tuntuu kuin olisi hän jossakin suhteessa tullut entistä herkemmäksi. Siinä viinanostojutussa hän teki väärin, se ajatus ei jätä häntä kirkkoherran virkahuoneessakaan.

Muuten Hilun asiat sujuvat tänä iltana hyvin. Kirkkoherra pyytää saada nähdä kunnallislautakunnan esimiehen todistuksen ja sanoo, että hyvänpä se kirjoittikin. Toivottaa vielä onnea ja kättelee, kun Hilu lähtee. Eipä seurakunnalla ole Kankkusesta ollut haittaa, siivo ja työteliäs on ollut.

Nimismies ottaa itse kirjoittaakseen hakemuksen. Kuuluu, sanoo hän, virkaankin. Huomisaamuna lähtee posti ja toimittaa sen siinä menemään. Vai sellainen kiire se nyt tuli. Mikäpä siinä, metsäherra ne asiat parhaiten

ymmärtää. Kyllä talo lähtee, ei siitä puhettakaan, mutta saattaa se joskus lujalle panna...

Se on mukava mies, tämä nykyinen vallesmanni, eikä sellainen kuin se poikanen, joka tässä takavuosina edusti kruunun komentoa, mukava mies ja laatutuumainen mies ja köyhää kansaa kohtaan ymmärtäväinen ja höyli.

Hilu on siis tehnyt tehtävänsä ja päivä alkaa kallistua illaksi. Saattaisi mennä kotonakin käymään, mutta ennättääpä sitten lauantaina. Voisi Iina aluksi säikähtää, että mitä se nyt, keskellä viikkoa... Hetken seisoo Hilu epätietoisena tien käänteessä, mutta kulkee sitten päättäväisesti takaisin metsään. Eikä se johdu mistään ahneuden hengestä, vaan siitä, että päivät on käytettävä tarkkaan. Aamusta pitää taas aloittaa.

IV

Syksy tulee näille main aikaisin. Elokuun alkupuolella saattaa jo veden mukana heittäytyä lumensekaista, jonakin aamuhetkenä voi tunturinlaki olla valkeana kuin käärinliina. Maa on kosteana sateesta, kuusikot uhoovat kosteutta, jängät vettyvät ja murheellisina töröttävät harvat ohrakuhilaat laihoilla, pienillä pelloilla. Syksyinen alakuloisuuden leima kantautuu huoneisiinkin. Lattiat kantautuvat täyteen kosteata likaa, ihmiset pysyvät nurkissaan umpimielisinä ja tympeinä.

Ikävänä, sateisena syyspäivänä saapuu insinööri Trampenfelt Keinuvaaran kupeelle parin uskotun miehen kera, astuu tupaan ja tekee hyvän päivän. Sitten hän viskaa lakin penkille, pyyhkii erinomaisen huolellisesti silmälasinsa ja ilmoittaa, että katselmuskokous aloitetaan nyt pian. Kai ovat kuulleet kirkossa luetun kuulutuksen.

Onhan se kuultu.

Iina kantaa insinöörille ja uskotuille miehille kahvia ja insinööri juttelee hauskaasti ja mukavasti kaiken maailman asiat. Taitaa tuntua hauskalta päästä joskus itse emännöimään.

— Mahtaako tuo niin varmaa olla, että pääsee, vastaa Iina.

— En minä ainakaan huomaa mitään estettä, sanoo insinööri.

Insinööriä käsketään kamariin, mutta hän sanoo, että kyllähän sitä tässäkin. Kumma, ettei muita ihmisiä saavu, vai jokohan on sallittu katselmuksen mennä vastaanpanijoita.

— Iso poikakinhan teillä on, huomauttaa insinööri katellen Kallea. —
Pian pystyy töihin sekin.

Insinöörin sanat herättävät sekunnin piinallisen ällistyksen. Iina kääntyy takkaan päin salatakseen ilmettään.

— Isohan se on, vastaa viimein Hilu. - Sen nimi on muuten Kalle. Ja pian kai siitä on apuakin.

— Eikä uutta väkeä ole tiedossa. Hilu käy sylkäisemässä takkaan.

— Eipähän ole tällä tiedolla.

Puolen tunnin kuluttua saapuu metsänhoitaja, kättelee insinööriä ja talonväkeä ja istuu sitten sanaa puhumatta ikkunan ääreen. Synkät, totiset silmät viipyvät kauan aikaa yhdessä paikassa ja kun hän on juonut kahvinsa, nyökähdyttää hän vain lyhyesti päätään. Viimein insinööri katsoo kelloaan, sanoo jotakin ruotsinkielellä metsäherralle ja metsäherra vastaa puoliääneen samalla kielellä.

— Me kai voimmekin sitten aloittaa toimituksen, sanoo insinööri viimein.

Arkiset askareet tuvassa pysähtyvät. Insinööri siirtyy pitkän pöydän taakse, kutsuu uskotut miehet lähemmäksi ja alkaa sitten lukea asiakirjoja aloittaen hakemuksesta ja lopettaen kuvernöörin välipäätöksellä.

Tuvassa vallitsee muuten outo hiljaisuus. Hilun sisässä ailahtelee, hänet valtaa tunnelma, joka lähentelee itkua. Kun hän katsahtaa Iinaan, huomaa

hän tämän jännittyneesti hypistelevän esiliinaa ja tarkkaavasti seuraavan insinöörin lukemista. Viimein hän kääntää katseensa Hiluun ja Hilu huomaa, että se on kostea ja että siinä väikkyy onnea ja kiitollisuutta. Hilu itse erottaa lukemisesta vain sanan silloin, toisen tällöin. Ne menevät ohi korvain ja hän itse on kuin huumeessa. Hän ajattelee vain kuluvaan hetkeä ja jollakin epäselvällä tavalla myöskin tulevaisuutta.

— Onko asianosaisilla mitään muistuttamista toimituksen laillisuutta, toimitusinsinööriä tai uskottuja miehiä vastaan?

Kukaan ei vastaa mitään eikä insinööri näytä mitään erikoista vastausta odottavankaan.

— Mitäpä tässä, tulee Hilulta viimein puoliääneen.

Sitten Hilu saa tehdä selkoa maista, joita hän on viljeltäväkseen aikonut.

Hilu on moneen kertaan asian miettinyt ja sanansa sommitellut, mutta nyt, kun kysymys totisessa tarkoituksessa hänelle tehdään, hän joutuu hämilleen ja sekoaa. Hetken juhlallisuus tehoaa häneen liiaksi, hänestä tuntuu siltä, kuin ei kaikki tämä olisi oikein tottakaan. Viimein hän sentään saa asiansa puhutuksi ja insinööri katselee läsnäolevia.

— Onko kenelläkään mitään sanomista? Ainoastaan metsäherra pudistaa päätään. Se on merkki siitä, että korkea kruunu on asian puolella.

Toimituksen edellinen osa päättyy tähän. Insinööriä pyydetään syömään. Hän on kyllä aikonut aterioda kestikievarissa, mutta koska talonväki pyytää, niin voihan hän jäädä. Sanoo taas jotakin puoliääneen metsäherralle ja metsäherra hymähtää, hyvästelee ja lähtee.

Ulkona yltyy sade, mutta tuskin on insinööri saanut syödyksi, kun hän jo alkaa tehdä lähtöä. Täytyy vielä tänään ennättää toimittaa katselmus talon

paikalla ja huomenna ajatelluilla ulkopalstoilla. Hilu saa lähteä mukaan näyttelemään omuuksiansa.

* * * * *

Kun viimeinen pilkahdus lähtijöistä oli kadonnut puiden taakse, ei Iina voinut muuta kuin istahtaa ja panna kätensä ristiin. Liisa sai korjata ruuat pois pöydältä ja pestä astiat, Kalle leikki rauhallisena lattialla.

— No mikä sinuun nyt meni? kysyi Liisa.

— En minä käsitä. Kaikki tuntuu niin kummalta, niinkuin ei hyvä seuraisi.

— Kaikkea! naurahti Liisa.

Pitkään aikaan ei huoneessa kuulu muuta kuin astioiden kalinaa ja sähköhdys, kun takalla oleva kahvipannu kuohuu tuhkaan.

— Eikö sinustakin tunnu vähän omituiselta? kysyi Iina vihdoin.

— En minä ymmärrä. Aluksi kai se tuntui, tuo puuha, vähän semmoiselta olemattomalta, en oikein osaa sanoa, miltä. Mutta nyt kun olen läheltä seurannut, niin se on minusta niinkuin sen pitääkin olla.

— Niin, mutta ajattele, miksi tämän juuri meille piti sattua. Miksei jollekin muulle. Onhan niitä ansiokkaampiakin.

— On kai, ei sen puolesta, myönteli Liisa hiljaisesti. — Mutta teillä kai on ollut sellainen onni.

— Kuule, Liisa. Ei se ole onni, vaan Jumala se on, usko pois.

— Saattaa hyvinkin olla Jumala. Mutta ettehan te vielä ole siellä Liinahatussa.

— Ei kylläkään, mutta sittenkin...

Eikä Iina enää saata hillitä itseään, hän pillahtaa itkuun. Omaa onneaan hän itkee ja lankeemustansa myöskin eikä hän oikein osaa itsekään selvittää, mitä hän itkee. Täytyy, eikä hän mahda sille mitään.

Liisa katselee häntä ihmetellen.

— Sinäpä nyt merkillinen olet, - sanoo hän, — mitä tuossa. Ja nyt suotta...

Mutta kuluu pitkät ajat ennenkuin Iina pystyy vastaamaan mitään.

— Kun sitä on ollut niin huono, nyhykii hän viimein, kun sitä on ollut niin kovin kurja...

— Märehti sitä nyt, tokaisee Liisa kärsimättömästi. -Kenelleppä sitä ei sattuisi ja jos olet saanut katuja, niin onpahan Hilu jo kymmenesti antanut anteeksikin.

— Niin, mutta Jumala, Jumala. Häntä ei ole tullut ajatelluksi niinkuin pitäisi ja kuitenkin... Voi sentään!

Nyt ei Liisa enää ymmärrä Iinaa sitäkään vähää, mitä ennen. Kovin onkin Iina ollut kummallinen koko sen ajan, mikä täällä on oltu. Ja muuttunut on Hilukin, aina on puuhassa ja toimessa, mutta nyt, kun pitäisi olla reilu ja iloinen jos koskaan, hän on harvapuheinen, melkein nöyrä, aivan kuin joka hetki pelkäisi jotakin. Tällaista ei Liisa jaksakaan käsittää ja hän pyyhki astioitaan hiukan tyytymättömänä ja apeaksi näköisenä ja antaa Iinan itkeä. Kun itkee, niin itkeköön nyt sitten niin, että saakin tarpeensa kerrakseen.

* * * * *

Mutta ulkona tuulessa ja sateessa kuljeskelevat insinööri uskottuine miehineen ja Hilu suolta niitylle ja niityltä kankaiden ja ojien poikki uusille, heinää kasvaville jängille. Insinööri katselee ja puhelee itseksensä ja joskus hän tekee jonkun kysymyksen uskotuille miehille, muttei näytä suurestikaan pitävän väliä sillä, mitä nämä milloinkin vastaavat. Kyseleepähän noin vain, muodon vuoksi. Joskus Hilu henkeään pidätellen kuuntelee insinöörin lausuntoja ja taaskin hänestä tuntuu uskomattomalta, että oikein todellakin ollaan näillä asioilla. Talonpaikalla on jo sauna valmiina. Santun ja parin apumiehen avulla ovat rakennusten peruskivetkin jo paikoillaan, mutta salvaminen voidaan aloittaa vasta ensi syksynä.

— Hevonen sinun on hankittava, sanoo insinööri. - Sitä sinä tulet aina tarvitsemaan. Nyt, kun veljesikin on täällä, menette talveksi metsään ja kun sitten pääset taloon, tarvitset sitä, varsinkin talvisin, aina.

— Luuleeko insinööri sitten, että tästä tulee mitään? kysyy Hilu.

— Epäiletkö vielä itsekin! Ei ole sinun uskosi vahvuudella pilattu. No, kyllä sinä tähän pääset, mikäli minä ymmärrän, mutta oma asiasi on sitten, miten tulet toimeen.

Ja insinööri otattaa muilla ja ottaa itsekin askelmittoja, mittauttaa väliin oikein nauhallakin ja kumartuu joskus tutkimaan maan laatua.

— Ei suinkaan tässä vain ole muitten nautinnossa olevia maita? kysyy hän joskus.

— Ei ole. Kyllä minä olen selvän ottanut ja ne kiertänyt, vastaa Hilu.

Kolmantena päivänä, katselmus on ollut tarkka ja kestänyt insinöörinkin mielestä kauan, he ovat valmiit palaamaan kirkolle. Insinööri lukee nyt

lausuntonsa, jonka mukaan haetulle paikalle on varsin sovelias perustaa itsensä kannattava uutistalo. Metsäherra sanoo olevansa samaa mieltä ja lupaa laajemmin perustella kantaansa kirjallisessa lausunnossaan.

— Pidähän nyt huoli siitä, että rahavarasi ensi talvena karttuvat, hän sanoo Hilulle poistuessaan, - ja kun pääset käsiksi, niin älä anna kuokan tai kirveen ruostua.

V

Jo ensi lumen aikana hankki Hilu itsellensä hevosen ja laittautui tukkimetsään. Tämä ei kuitenkaan käynyt ilman muuta päinsä. Täytyi myydä toinen lehmistä ensinnäkin, että saataisiin lisää rahaa ja toiseksi, jotta hevoselle säilyisi heiniä, sillä kokemus oli osoittanut, että yhtiö otti ruokatavaroistaan minkä suinkin ilkesi. Ennenkuin metsätöihin voitiin ryhtyä ennätti Hilu pari kertaa käydä rahdin haussa kotipitäjässään ja kertoi, että kotona meni kaikki hyvin, mutta että Väinöstä ei vielä kukaan tiedetty mitään.

Varustukset olivat Hilulla jo ennestään hyvät, mutta Santulle oli pakko laittaa uudet alusta alkaen. Nekin nielivät lähemmäs parisataa markkaa.

— Kyllä te saatte vähän nyt alussa kiristää voitänne täällä kotona, puheli Hilu, — mutta kyllä me Santun kanssa teemme pitkiä ja pyöreitä päiviä.

— Joo, kyllä se puute pakenee, lisäsi Santtu, - jos tuo nyt lainkaa tullee.

Hilu katsahti ohimennen Santtuun. Aikaisemmin hän ei ollut tullut ajatelleeksi, että Santtu teki hänen töitensä melkein ilmaiseksi. Nyt se äkkiä, aivan kuin välähdyksenä, juolahti mieleen. Se oli siivo ja hiljainen poika, tämä Santtu, ei puhellut liikoja eikä paljon hommistaan maininnut.

— Pitäisi meidän vähitellen ruveta sopimaan palkoistakin, sanoi Hilu mietittyään.

— Niin palkoista, toisti Santtu. - Onhan tässä syöty ja juotu eikäpä haitanne, jos välillä vähän paiskii töitäkin. Ei tuo vielä ole luita rikkonut.

Santtu naurahteli itsekseen ja poltteli savukettaan. Sitten hän jatkoi:

— Ajattelen, että kun tässä aikani seuraan sinun puuhiasi ja pistelen yhtä ja toista muistiin ja korvan taakse, niin eiköpähän, aikaa voittaen, lohenne minullekin jonkunlainen maakappale...

Hilu kuunteli korvat höröllään.

— Vai niin kaukaa sinä, ihmetteli hän. — Mutta eiköpä tuo lohenne. Lääniä on viljalti.

— On, onhan sitä kruunulla lääniä, jota vain riekot ja karhut ja muut metsän eläimet viljelevät. Onhan tuo ihmispenikka samanarvoinen.

— Mikä, ettei olisi.

Santtu painuu ulos. Häntä hävettää aivan kuin olisi tullut puhuneeksi liikoja ja asiattomia.

— On sillä tuolla Santullakin mietteensä, naurahti Hilu hänen mentyään.

— No on. Mutta samat mietteet ja hunteeraukset ne ovat olleet itsekullakin, vastasi Iina.

Muuatta päivää myöhemmin ovat Hilu ja Santtu valmiit lähtemään.

* * * * *

Näihin aikoihin ja hiukan myöhemmin tapahtuu kirkonkylässä suuria asioita. Työttömyys on tänä talvena suuri ja jatkäkansa kokoontuu kirkonkylään, jossa se luppoilee talollisten ja mökkiläisten pirteissä.

Kenelläkään ei ole rahaa, mutta siitä huolimatta kulkevat pirtukuormat säännöllisesti Knjäsöistä kirkolle. Ollaan päissään, pelataan korttia, tapellaan, talvi uhkaa todellakin käydä liian rauhattomaksi.

Nimismies on kaksine poliiseineen liikkeellä aamusta iltaan, mutta hän voi hyvin vähän tai ei oikeastaan mitään. Viimein lähetetään läänin pääkaupungista apua, yhtiö lähettää lisäksi järjestysmiehiä ja kirkonkylä alkaa vähitellen puhdistua. Levottomat ainekset siirtyvät eteläisempiin kirkonkyliin, kunnes järjestysvalta karkoittaa heidät sieltäkin. Ja niin voi tapahtua, että sama mies, joka alkuaan on pyrkinyt Tuntsan tai Tenniön tukkimetsiin, siunatuksi lopuksi päätyy jonnekin Inhan ruukille tai Kotkan tai Pihlavan sahoille yrittääkseen seuraavana kesänä uudelleen Pohjolassa.

Kirkonkylässä on siis näennäisesti rauhallista, mutta salaiset viinalähteet kylän laipeilla pulppuavat yhä ja iltaisin tapella nujuutellaan. Nimimies on päässyt vauhtiin ja kulkee poliiseineen iltakaudet ympäri kylää, mutta kaikkialle hän ei ehdi.

Juolahtaapa silloin muutamien mieleen, että Marjaanan mökki Keinuvaaran kupeella oli entisaikaan sellainen paikka, että siellä saatiin olla rauhassa nimismieheltä jos poliiseiltakin. Vähän syrjässä kirkolta ja muutenkin rauhallinen paikka. Mutta minkälainen asujain siellä nyt mahtaa olla? Muuan Kankkus-Hilu vain, entinen jätkä sekin ja kuuluu nytkin olevan tukkimetsissä. Mutta elleivät ne hyvinkään välitä vieraista! Mikä on, etteivät välitä ja elleivät välitä, niin mennään vängällä. Sellainen se on laki ja oorteri täälläpäin.

Nyt tapahtui kuitenkin niin, ettei Kankkus-Hilun mökillä oltu vieraille lainkaan suopeita. Siellä oli tosin vain kaksi naisihmistä kotosalla, mutta kahviakaan ei tahtonut saada pyytämälläkään.

— Mitäs tänne tulette kahvittelemaan, sanoi emäntä. - Kirkonkylähän on paljon lähempänä.

— Saa kai se jätkäkin, perkele, juoda rahallaan kahvinsa, missä itse tahtoo, vastattiin hänelle. — Kylläs tuon itsekin tiedät.

Mutta viinanjuontihommista ja kortinpeluusta ei tullut mitään eikä yöksi tällä kertaa voinut jäädä väkisinkään.

Seuraavina päivinä uudistui näytelmä entistä uhkaavammassa muodossa. Iina, joka oli kankaan takana nähnyt yhtä ja toista, käytti suutaan, mutta se ei auttanut. Tupa pakkautui miehiä täyteen, elivät kuin kotonaan niinkuin ei talonväkeä olisi ollutkaan. Alamaissa sai kuin saikin sentään jotenkuten pidetyksi kurissa. Täällä niille ai auttanut mikään. Nyt Iina todellakin rupesi pelkäämään, mutta säilytti kuitenkin malttinsa.

— Lähtekää jo tiehenne, pyysi hän. - Ellette lähde, menen sanomaan nimismiehelle.

— Älä väkätä! Kyllä me sinut tunnemme. Vanha hosa Sörensenin sahan takaa... perkele... Ei kannata nostaa nokkaansa.

— Nosta ennen hameesi, lisäsi joku toinen mies joukon nauraa rähättäessä.

Iina lensi kasvoiltaan ruumiin valkeaksi ja koko hänen olentonsa rupesi värisemään. Ei auttanut noille puhua. Hyvä Jumala, millainen yö tästä tulisikaan. Mutta ei, kaiken uhallakin, asua piti saada rauhassa. Miehet rupesivat nyt laskettelemaan sukkeluuksia Liisalle eikä kukaan pannut erikoisesti merkillä, kun Iina hiljaisesti painui ovesta ulos.

Ei tässä enää auttanut mikään muu. Saattavat kyllä jälkeenpäin yrittää jotenkin kostaa, mutta kun täytyi, niin täytyi. Herra Jeesus, että pitikin

joutua noiden huomion kohteeksi.

Iina nousi suksille ja oikaisi suoraan poikki metsän nimismiehen asunnolle, hiihti kuin elämä olisi ollut kysymyksessä. Kukaan ei voinut taata, mitä Liisalle sillä aikaa ennättäisi tapahtua.

Nimismies oivalsi heti asian. Oli hyvä, että tultiin sanomaan, täällä ei juuri kukaan sitä tee. Iina odottaa vain hiukan, että hän ennättää saada sanan poliisille ja yhtiön järjestysmiehille. Takaa, että tulee puhdasta. Ja puolen tunnin kuluttua ajaa kahdeksan miestä metsätietä Hilun mökille.

Täällä on tilanne sillä välin kehittynyt korkeimmilleen. Muutamat oljentelevat jo tukkihumalassa pitkin lattioita, toiset juovat ja pelaavat korttia, kaksi miestä riepoittaa Liisaa käsivarresta ja tämä kiljuu, sylkee ja kynsii. Kalle on vetäytynyt uunin loukkoon ja itkee lapsekkaan katkerasti. Huone on täynnä tupakan savua ja viinan höyryä.

Järjestysvalvojain ilmestyminen huoneeseen herätti painostavan hiljaisuuden. Pulloja koetettiin piilottaa, kortit lakkasivat läiskymästä, ne kaksi miestä jättivät Liisan rauhaan. Äänetön voimien tarkastelu: jätkäjoukko huomasi järjestysmiesten luvun liian suureksi.

— No, miehet! karjaisi nimismies. - Miksikä pesäksi te olette tämän talon tehneet?

— Emme me ole mitään tehneet, vastasi joku.

— Ette! Te olette väkivalloin tunkeutuneet toisen asuntoon ja siitä vastataan käräjillä. Ja sitten te olette pelanneet uhkapeliä ja särpineet nahkaanne laittomasti kuljetettua viinaa. Mutta nyt tuli lähtö ja pitääkää se vara, etten pehmitytä teitä kaikkia tuolla kankaalla.

— Ei ole lupa lyödä, murahtaa joku taas.

— Suu poikki. Roistoille ja lorveille saa tehdä, mitä tahtoo.

Jätkällä on se yhtäläisyys ryssän kanssa, että hän tunnustaa ainoastaan voiman oikeuden. Luonnostaan hän ei kylläkään ole pelkuri, mutta ehdottoman väkevämmyyden hän hienoisesti muristen tunnustaa. Vieläpä hän voi sitä vastaan reagoidakin, mutta tavallisesti hän ei sitä tee, vallankin, jos tietää tavalla tai toisella olevansa väärällä puolella. Kaiken lopultakin hänessä useimmiten löytyy melkoinen annos oikeudentuntoa, ellei maailmanranta ole sitä kokonaan hionut pois tai ellei hän jo ole suoranainen hylky.

— Nyt, pojat, järjestäydyttiin riviin ja sitten eteenpäin, komensi nimismies melkein iloisesti. - Ja voi sitä, joka pimeyteen turvaten yrittää lontia tiehensä. Heti läpi, niin että paukahtaa.

Valitsemisen vaivaa ei ole. Tolkuttomasti juopuneet patistellaan ylös, he katselevat verestynein silmin ympärilleen ja älyävät viimein, mistä on kysymys. Vai sekö tässä tulikin, perkeleen akka, kyllä muistat!

— Ettehän te uskoneet vähemmällä, sanoo Iina.

Miehet eivät katso asiakseen vastata, mutta he luovat Iinaan katseita, jotka saavat hänet vapisemaan. Sitten kulkue lähtee.

Vähän ajan kuluttua kuuluu kolinaa oven takana ja Liisa kiiruhtaa pelästyneenä tiedustelemaan, ketä siellä on.

— Me sitä vain tulemme, vastataan ja kirkonkylän molemmat poliisit astuvat sisään.

He tulevat varmuuden vuoksi, nimismiehen lähettämänä. Oli täytynyt joitakuita päästää irti ja nimismies oli ajatellut, että jos yrittävät vieläkin jotakin. Saa niitten kanssa aina olla sodassa.

He tekivät aivan oikein siinä, että palasivat. Jälkeen puolenyön lentää ruutu kilahtaen rikki, välipuu katkeaa ja raskas, jäinen juurakko jämähtää lattialle. Puolta minuuttia myöhemmin käy toisen ikkunan samalla tavalla. Silloin poliisit virittävät aseensa, pujahtavat ovesta ulos ja hiipivät vielä pitkän matkaa seinän vierustaakin, kunnes lopulta ryntäävät esiin. Laukaukset kajahtelevat yön pimeydessä, mustat varjot kahlaavat poikki hankien ja ilkityöntekijät joutuvat kiinni. Ainoastaan yksi pääsee karkuun, mutta pitkälle hän ei tule menemään. Veriset pilkut osoittavat hänen jälkensä.

* * * * *

Hilu ja hänen veljensä tekevät tosiaankin pitkiä ja pyöreitä työpäiviä ja miehet sanovat, että rikastumaan nuo tänne ovat tulleetkin. Kotona sattuneista tapahtumista he eivät saa tietää ennenkuin jouluna, mutta nyt, kevät-talvella, niiden uusiintumisesta ei enää ole pelkoa.

— Ei kai Väinö ollut siinä joukossa? tiedustelee Hilu ja hänen äänessään soi pieni epäluulo.

— Ei, vastaa Iina. — Miksi sinä sitä kysyt?

— Metsissä puhutaan siitä paljon. Kuuluu yhä vain niissä viinahommissa... Ja kuuluu täälläkinpäin liikkuneen.

— Ei ole täällä näkynyt. Tottahan minä toki olisin sen tuntenut.

— Taitaa meitä vähän kiertääkin.

Heti joulun jälkeen painuvat Hilu ja Santtu uudelleen metsään. Ei ole aikaa laiskottelemiseen. Mutta Iinallekaan eivät talouspuuhat anna tarpeeksi työtä. Lopuksi hän alkaa tiedustella kirkolta töitä ja turvautuu ompelukoneeseensa.

* * * * *

Helmikuun puolivälissä Hilu sitten kannetaan kunnan sairastupaan. Metsässä on tapahtunut onnettomuus, puu on kaatuessaan vikuuttanut päätä ja katkaissut jalan eikä sairaanhoitajatar osaa etukäteen sanoa, kuinka kauan täytyy olla työttömänä.

Alussa Hilua raivostuttaa, mutta sitten hän tyynesti alistuu kohtaloonsa. Eikäpä siinä mikään muu auttaisikaan. Maailmanjärjestys on kai nyt sellainen, että eteenpäin pyrkivälle pitää sattua kaikenlaisia kommelluksia ja vastoinikäymisiä. Liian hyvin kai olisikin mennyt, jos olisi mennyt niinkuin oli suunnitellut.

Ja kai hänen hommissaan oli ollut ahneuden henki, ellei hiukan ylpeyttäkin mukana. Se oli tuo elämänkatsomus muuttunut niin vähitellen, hiljaa ja mukavasti, ettei ollut sitä itsekään huomannut. Tässä nyt vain oli rangaistus siitä eikä mitään muuta.

Hilu vaipui alakuloisiin mietteisiin, laski joka päivä, paljonko olo sairaalassa oli tullut maksamaan ja montako työpäivää oli menetetty. Yhä kirkkaammin alkoivat auringonsäteet valaista sairashuoneen vaaleankeltaisia seiniä ja kuta kauemmin Hilu hengitti itseensä sairaalan lysoolin- ja karbolintuoksulla kyllästytettyä ilmaa, sitä oneammiksi kävivät hänen mietteensä. Tokko kevääksikään pääsi täältä pois.

— Älähän huoli, sanoi hänen vaimonsa. - Onhan siellä Santtu ansaitsemassa.

Niin, mutta toinen mies oli poissa. Joka päivä menetettiin vähintään yksitoista ja kuusikymmentä. Yksitoista ja kuusikymmentä, -se on jo salvumiehen puolentoista päivän palkka.

— Niin, mutta huonomminkin olisi saattanut käydä, väitti vaimo hiljaisesti. - Ajattele: valmistumattomana iankaikkisuuteen...

Hilu säpsähti, katseli sitten vaimoaan, mutta vaikenä. Noista asioista heillä ei koskaan ollut Iinan kanssa puhetta.

— On se sentään, jatkoi Iina katkonaisesti ja hiukan epävarmasti, — kallis... tuota... kaikkein tärkein asia se iankaikkisuuskysymys...

Mikähän siihen Iinaan nyt oli mennyt? Olikohan se kuinka joutunut näihin asioihin? Ja olihan se kyllä totta, ettei kuoleman jälkeen ollut kukaan tullut kertomaan, minkälaista se on.

— On, tärkeä kai se on, myönsi Hilu hiukan hajamielisesti.

Päivät kuluivat ja pitkinä yksinäisyyden hetkinä vaivasi Hilu ajatuksiaan monenlaisilla mietteillä. Miten oli esimerkiksi sen Latsaruksen laita, josta sanassa puhuttiin? Mies oli ollut jo niin kauan aikaa kuollut, että ruumis oli mätänemistilassa ja kuitenkin hänet herätettiin henkiin. Jos hän oli hyvä mies, niin hänen sielunsa tietysti oli taivaassa, mutta miksi sen piti sitten autuudesta taas palata tänne murheen ja vaelluksen laaksoon? Oliko sellainen mahdollista? Ja kuinka kauan Latsarus senjälkeen eli? Tietenkin kauemmin kuin sisarensa, ettei näiden tarvinnut uudelleen ruveta suremaan.

Ajatukset vaivasivat Hilua ja muutamana päivänä hän jo pyysi hoitajattarelta Raamattua, koetti mukamas tutkistella sitä, mutta ei tullut sen hurskaammaksi. Päinvastoin alkoi tuntua siltä kuin ajatukset lopullisesti sekoaisivat. Lopulta hän ei malttanut olla tiedustelematta asiaa hoitajattarelta.

— Herralle ei ole mikään mahdotonta, hän vastasi. — Ehkä hän tahtoi vain osoittaa olevansa Jumala.

— Niin, niinhän se onkin, päätti Hilu yksinkertaisesti. - Turhaa sitä on ruveta ihmisjärjellä aprikoimaan ja arssinoimaan.

Ja hänen mielikuvituksensa alkoi taas maalaila suurenmoisia tulevaisuudenkuvia, jotka läheisesti liittyivät ryteikköön Liinahatun alajuoksulla, maalaili ja maalaili, kunnes taas omaatuntoa pisti jostakin paikasta.

— On se kans... Ja kyllä se Iinakin asiat harkitsee.

Maaliskuu oli jo loppumassa ja auringonsäteet panivat hanget kimmeltelemään, kun Hilu pääsi pois. Jalka oli kyllä kankea, muttei niin kankea, ettei sillä olisi työhön pystynyt. Ei ollut enää pitkiä aikoja, piti yrittää. Ja hän viipyi vain pari päivää kotosalla ja painui taas savottaan.

Ennen hän oli ollut hiljainen ja ahkera mies, nyt hän toisinaan vaikutti miltei synkältä.

VI

Kun Hilu ensi kerran menee käymään talonsa paikalla, on sauna, jonka hän edellisenä kesänä on saanut valmiiksi, palanut poroksi ja asuinrakennusten peruskiviä on siirretty paikoiltaan. Hän muistaa talvellisen tapauksen, hän vainuaa kosta ja kirskahtava kirosana on purkautumaisillaan hänen huuliltaan. Mutta samassa hän hillitsee itsensä. Eipähän se kiroilemisella tule takaisin ja, toisekseen, huonomminkin olisi voinut käydä. Olisivat voineet sytyttää esimerkiksi hirret ja sitten olisi koko työ ollut hukassa.

— Eivätpä ne sentään sitä uskaltaneet, virkahtaa veli Santtu.

— Eivät. Mutta saunasta saamme taas aloittaa.

— No, eihän tuo taivaankaato konsti ole. Ja veljekset ryhtyvät innokkaasti työhön. Kesä on tänä vuonna tavattoman kuiva ja kuuma. Lähteet ehtyvät, suonsilmäkkeetkin kuivuvat ja tulevat harmaalle, halkeilevalle mullalle. Kuumuus haihtuu vain yön syvimmiksi hetkiksi. Tuon tuostakin saa kuumuuden takia keskellä päivää pistäytyä joessa, jonka vesi tuntuu haalealta. Jäkälikkö kahisee ja murtuu vähäisestäkin kosketuksesta, puut purkavat pihkaa ja tuoksuvat. Yksinpä sääskienkin into tuntuu vaisummalta ja joskus se tuntuu loppuvan kokonaan.

— Saadaan jo viikon päästä ruveta ajattelemaan timpereitä, huomauttaa Santtu.

Hilu on sitä jo ajatellut, mutta ajatus on tuntunut niin huikaisevalta ja oudolta, että hänestä on ollut rohkeaa pukea sitä sanoiksi. Nyt, kun toinen sen sanoo, tuntee hän onnellisen vihlaisun sydäneläksään.

— Joo, ajattelemaanhan niitä pitää ruveta, myöntää hän kuin ohimennen.
- Minä jo muuten vähän puhelinkin Aalto-Iivarille siihen suuntaan.

— Mutta se uuninteko kuuluu tulevan kalliiksi, tietää Santtu. - Alle kolmensadan ei kuulu saavan kiuasta minkäänlaista.

— Kestettävä kai sekin meno on, naurahtaa Hilu.

— Niin. Ei kai sitä uunitta... Hetkinen kuluu taas hiljaisuudessa.
Kumpikin tekee työtään ja miettiin omia asioitaan.

— Kyllä sinua sentään on lykästänyt, ryhtyy viimein taas Santtu puhumaan, - niinkuin nyt talvella tuon koipesi kanssa. Annappas: päivää myöhemmin kuin sinut olivat lasareettiin vieneet, rupesivat miehet siihen lakkohommaan. Miehet menivät pois minkä kerkesivät ja minäkin katselin silmät pyöreinä, että mihin tässä nyt... Jäin kuitenkin aloilleni, arvelin, että kaipa selviää. Niinkuin selvisikin. Kolmen päivän kuluttua olivat palkat kaksinkertaiset, mutta suurin osa miehistä oli mennyt pois, kun eivät odottaneet puulaakin taipuvan.

— Ei kai se olisi taipunutkaan, mutta kuului olleen viimeinen talvi käsissä. Ei passannut jättää maksettuja puita metsään seisomaan. Nyt ottaa joella vahinkonsa moninkertaisesti takaisin. Palkat ovat hiukan yli puolen viime kesäisistä.

— Mutta tuhansia se lakkohomma vain meille teki eikä kukaan päässyt rikkuriksi sanomaan. Ajattelin jo, kunpa olisi kaksi hevosta... Kuta

enemmän kevät joutui, sitä enemmän puulaaki körötteli. Oikeaan aikaan sinäkin sitten jouduit.

Santtu muistelee hymyssä suin viimetalvista rahatulvaa eikä odotakaan veljen vastausta.

— Kyllä sinun täytyy tunnustaa, että onni sinua on potkinut, hän sanoo enemmän itsekseen kuin toiselle.

Hilu ei vastaa vieläkään mitään. Hän tekee työtään ja tuntee itsensä onnelliseksi, mutta samalla kertaa merkillisen nöyräksi. Viimeksimainittua tunnetta hän olisi joku vuosi sitten reilusti nimittänyt ämmämyydeksi ja koettanut siitä päästä, nyt hän ei sitä yritäkään, sillä hän tietää, ettei hän siitä minnekään pääse. Hän puristaa vain huulensa entistä tiukemmin yhteen, ettei syrjäinen sitä huomaisi.

Syrjästäpäin tarkastelee Santtu veljeään. Häneltä ei ole jäänyt huomaamatta, että Hilu viime aikoina on tasaisesti, mutta varmasti muuttunut. Silmänluonti on aivan kuin tullut raskaammaksi, kasvot ovat käyneet vanhemmiksi ja joskus hän tuijottaa yhteen paikkaan silmäanalukset riipuksissa. Santtu ei ole mikään havaintojen tekijä, mutta nyt, kirkkaassa auringonvalossa, näkyvät nuo muutokset entistä selvemmin, ne on melkein pakko huomata. Tämä ei Santusta ole oikeaa laitaa.

— Onko sinulla jokin vaiva?

Hilu nostaa kysyväisesti katseensa.

— Ei.

— No mitä sinä sitten? Kun olet niinkuin olisit etikkaa ryypännyt.

Hilu menee hämilleen eikä tiedä, mitä vastata. Saattaa veli pitää joutavuutena. Mutta viimein hän sanoo aivan kuin vasten tahtoaan, pakosta:

— Minä tuota ajattelin, että on tässä vähän... johdatusta, tarkoitan... Ei se muuten näin olisi mennyt... Tarkoitan, että Jumala... Moni on koko ikänsä turhaan yrittänyt...

Seuraa pitkä hiljaisuus, mutta Hilusta tuntuu niinkuin ilma olisi puhdistunut ja hänen tulee paljon keveämpi ja vapaampi olla. Santtu vaihtaa väriä ja naurahtaa hämillään ja väkinäisesti.

— Aiotko sinä tulla uskovaiseksi? tiedustelee hän yrittäen lyödä leikkiä ja itseksensä vähän häveten veljen lapsellisuutta.

— Enhän minä nyt sitäkään, Hilu vastaa odottamattoman selvästi, - muuten vain olen itsekseni tullut ajatelleeksi.

Työt jatkuvat entistä vauhtia. Hiki valuu veljesten kasvoilta ja vaatteet tahtovat takertua kiinni ruumiiseen. Kuluu tuntikausia eikä sanaakaan vaihdeta.

Kun he seuraavana maanantaina palaavat takaisin, heillä on salvumiehet mukana. Liinahatun väliaikainen uutistalo alkaa kerros kerrokselta nousta.

VII

Liinahatun alajuoksuun perustetun väliaikaisen uutistalon nimeksi tuli Alasuvanto ja sille määrättiin yksitoista verovapaata vuotta.

Ja eräänä päivänä huomasi Hilu, että hän perheineen oli muuttanut asumaan Alasuvantoon. Silloin oli kirkas heinäkuun päivä ja ihmiset olivat jo heinätöissä. Tavaroida ei ollut kesäisenä aikana käynyt kuljettaminen maitse, ne oli täytynyt kuljettaa jokitietä ja se oli tehnyt kuuden peninkulman mutkan. Ihmiset olivat kyläpaikoissa pysähtyneet katsomaan venematkueita.

— No nyt ne sitten muuttavat sinne Alasuvantoon, he olivat todenneet ja taas syventyneet töihinsä.

— Joo, miten sitten tullevat toimeen.

— Mikäs niillä, nuorilla ihmisillä. Tekevä mieshän se Kankkus-Hilemoon on aina ollut.

Viikatteet olivat taas ruvenneet heilumaan, haravat vetämään ja uteliaat poistuneet ikkunoista. Ylimaissa oli sentään ennenkin nähty tällaisia matkueita.

Tämän kaiken oli Hilu huomannut ja olivat sen huomanneet muutkin, mutta nähneet sen kuin unessa tai läpi sumun. Toisinaan sentään oli

vapauduttu painostavasta, melkein juhlallisesta tunteesta ja ryhdytty leikinlaskuun, mutta sitä oli kestänyt vain vähän aikaa. Hiljaisuus oli palannut, rannat olivat hiljaa liukuneet ohitse ja aivot olivat tahdikkaasti nousseet ja taas hiljaa molskahtaen painuneet veteen. Oltiin matkalla Alasuvantoon, sai sielläkin heti ryhtyä heinähommiin...

* * * * *

Nyt oltiin siis Alasuvannossa. Laaja pirtti tuoksui pihkalta ja puhtaudelta. Pirtin takana oli lämmitettävä kamari ja kamarin takana isohko tupa, joka vielä oli kylmillään. Mutta kai siihen jo ensi kesänä saadaan ruveta muuraamaan uunia.

— On sitä nyt lääniä, vaikka sakkia tulisi vähän enemmältäkin, puhkesi viimein Santtu puhumaan.

Iina keitteli kahvia takan ääressä, olikin ensi kerta kun kotona, omassa kodissa, keitettiin kahvia. Takassa oli pidetty vain koevalkeita ja minkä miehet olivat kerran tai pari kahvia keittäneet. Ulkona, nuotiolla, he olivat sen enimmäkseen tehneet.

Hilu istui ikkunan luona ja katseli välkähtelevää ja kimaltelevaa jokea ja auringonpaisteista niittyä. Oudolta, perin oudolta tuntui istua tässä ja kutsua tätä omakseen. Santun lausuma jää pitkäksi aikaa vastaamatta.

Viimein Hilu havahtui.

— On, onhan sitä, hän myönsi ja yritti laskea leikkiäkin: — Mikäpä siitä sakistakaan vielä tietää.

— Pitäisi sitä jo vähän merkkejä näkyä, tokaisi Santtu kerkeästi.

— Älähän hätäile, poika. Kunhan tässä oman katon alla...

Puhe taukosi taas sillä kertaa. Rupesivat taas mietteet Hilua ahdistamaan, oli olo niin onnellista ja samalla kuitenkin paha-enteistä.

Samanlainen oli tunne Iinallakin. Rajattomaan onneen ja tyytyväisyyden tunteeseen sekoittui vierasta ja raskasta. Parempi ehkä olisi kun elettäisiin pienessä tönössä jossakin kankaan takana, olisi silloin omissa oloissaan, nyt tuntuu kuin olisi kiivennyt liian ylös, josta pian oli tuomittu tipahtamaan. Kun hän sitten kuuli Santun puheet, täytyi hänen mennä toiseen huoneeseen.

Heti kahvin jälkeen oli ryhdyttävä töihin.

— Tulehan nyt sinäkin, Iina, heinään, sanoi Hilu. - Kylläpä Liisa täällä sillä aikaa järjestelee ja Kalle auttaa...

— Minä tulen myöskin niitylle, selitti Kalle hanakasti.

— No tule, tule veikkonen...

Viimeiset sanat kuullessaan tuli Iinan sanomattoman hyvä olla. Hän olikin epäillyt, että kuinka se Hilu Kalleen pitemmän päälle suhtautuu, kun muutetaan omaan kotiin ja kun Kalle aina on silmäin edessä.

Aurinko paistaa kirkkaasti ja uudet, valkeat seinät hohtavat. Mennään heinään ensimmäistä kertaa...

VIII

Alasuvannossa eivät mitkään merkit osoita tipahtamista. Siellä tehdään työtä syrjäisen mielestä melkein liikaakin. Kirkonkylän isännät alkavat kohdella Hilua vertaisenaan, synkkä metsäherra pistäytyy parikin kertaa talvessa talossa ja muutamana päivänä kysyy Nurmivaaran talokas Liisaa pojalleen.

— Mitäpä se minua liikuttaa, vastaa Hilu, - jos niillä sellaiset puheet ovat olleet.

Liisan meno ei oikein sovellu Hilun tuumiin. Pitää ottaa uutta työvoimaa, kalliisti palkattua. Nurmivaaralainen on neuvottoman näköinen. Samalla Hilu kuitenkin muistaa jotakin ja jatkaa:

— Menköön vain minun puolestani, jos tahtoo. Mutta minä sanon valmiiksi, ettei sitä sitten tarvitse köyhyydellä haukkua...

Mitä sitä haukkua! Eihän hän, Nurmivaaran isäntä, ollut tullut Rietille rahoja naimaan. Olihan se tiedossa. Mutta jos asiat muuten sopeutuvat, niin... Onhan sitä Nurmivaarassa olemista.

— Se on vain hampuusin tyttö, sanoo Hilu. - Minä ajattelen, että jos tuhannen markkaa rahaa... on se sen palkoissakin ansainnut... ja sitten lehmän ja nuoren...

Nurmivaaralaisen sänkinen naama paistaa ja ruskeahampainen suu on virnallaan. Ajelee kirkonkylän kautta kotiin ja kertoo, että kyllä se alasuvantolainen... On se kans...

Näin eletään Alasuvannossa päivästä päivään, mutta tapahtuu, että siellä joskus vietetään unettomia öitä.

* * * * *

Kuudankirkkaana helmikuun yönä paukahtelevat nurkat ja susien ulvonta kuuluu Astervaisen takaa. Ei saada taas nukutuksi. Pyssyt ovat valmiiksi ladattuina ja koira ulvoo surkeasti pihamaalla. Sopii pysyä vain porolaumojen kintereillä eikä tulla tänne, täällä pamahtaa... On ennenkin pamahtanut. Tarvitsee vain laskea moninkertaiset tapporahat ja räknätä nyljetyt nahat... Paras pysyä siellä Astervaisen takana!

— Hilu!

— Jaa.

Iina ei pitkään aikaan sitten puhu mitään. Painaa vain rehevän, lihavuuteen taipuvan vartalonsa lähemmäksi miestänsä.

— Etkö sinä saa nukutuksi? hän kysyy sitten.

— Kuuntelen tuota ulvomista. Tuntuu lähenevän...

— Eihän ne toki tänne...

— ... tiedä niitä.

Pitkä hiljaisuus. Kuutamossa erottaa selvästi toistensa kasvot. Pitäisi puhua, nyt viimeinkin, muttei oikein tiedä, kuinka aloittaisi.

— Luuletko sinä, kysyy Iina viimein epäröiden, -luuletko sinä, että meille koskaan tulee mitään...?

Hilun on vaikea vastata.

— Eihän sitä tiedä... kuuluu lopulta hiljaisesti.

— Kyllä ei tule... kyllä minä tunnen sen... Iina rupeaa hiljaa nyyhkimään.

— Ei tule, jatkaa hän, — synnit ovat liian suuret. Muistatko: silloin kesällä, vähää ennen kuin lähdit, silloin kun se jätkä lauloi Apukan selällä, — se oli ensimmäinen synty... Ja sitten tämä Kallen kohta... Voi hyvä Jumala sentään...

— Älä nyt. Eihän se enää parane...

— Ei, mutta kamalaa se sittenkin on.

Tämä ei ole Alasuvannon kruununuutistalon ensimmäinen rauhaton yö. Valvotaan ja pelätään eikä tiedetä, mitä pelätään.

Hilu puree hampaitaan yhteen. Pitäisi hänenkin puhua totuuden ja rehellisyyden nimessä, pitäisi puhua, vaan kun sisu panee vastaan. Liian paljon ottaa Iina yksin omalletunnolleen, mutta vikaa, ja paljon enemmän vikaa on hänessä, Hilussa.

— Älähän nyt viitsi, saattaa renkipoikakin kuulla, hän sanoo, mutta aivot ajattelevat toista.

Kuta pitemmälle hän ajattelee, sitä vaikeammaksi käy hänen olonsa, ruumis alkaa hitaasti hiestyä ja vähä väliä täytyy muuttaa asentoa.

Mutta parempihan on puhua kuin saada iankaikkinen viha ja piina... Ja Hilu tekee jyrkän päätöksen.

— Ethän sinä tiedä, Iina, hän aloittaa vaivalloisesti, — minunkaan synneistäni, tuota...

— Eiväthän ne minuun kuulu, mutta omani...

— Varsinkin alkuaikoina, kun lähdin kotoa... Ei se ollut kunnon elämää. Juoduksi tuli ja pelatuksi korttia ja muutakin... huorien kimpussa... Sairaalassakin olin... Oli se sellaista, että kauhistuttaa, kun jälkeenpäin ajattelee...

Hilun tunnustukset eivät näytä tekevän Iinaan mitään vaikutusta.

— Kyllä minä sen arvaan, hän sanoo, - että sellaista se kai on ollut. Mitäs sinä siitä enää...

— Niin, että minussa se päävika on, puhuu Hilu edelleen välittämättä Iinan keskeytyksestä, - ei muusta puhettakaan. Sairaalassakin ajattelin kaikenlaista. Ja onhan sitä sitten ollut ahneutta ja jos mitäkin. Vanhemmatkin melkein unohtuneet...

— Kyllä sitä armon tarpeessa ollaan. Voi sentään!

Tämä yö kuuluu Alasuvannossa tuskien ja vaivojen merkeissä, puhutaan, valvotaan, Iina itkee, tehdään katumusta. Mieli on herkkänä ja synnintunto on suuri.

— Pitäisi puhua jollekin, sanoo Iina, - papille tai saarnamiehelle.

— Ei kai se siitä parane, vaan tehdään vain niinkuin tahdot...

Eikä sinä yönä tule nukutuksi. Mutta kun alkaa sarastaa ja kun vihdoin tulee aamu ja päivä valkenee, Hilusta tuntuu niinkuin kaikki olisi valoisampaa, kevyempää ja toivorikkaampaa ja niinkuin ilmakein olisi vapaampi hengittää.

* * * * *

Keväämmällä puhuttiin kirkonkylässä, että on se kanssa kummallista väkeä, se Alasuvannon isäntäväki. Eivät ole kenellekään mitään pahaa tehneet ja kuitenkin tullaan mukamas synnintuntoon ja mennään Syväjärven saarnamiehen luo katumuksille, elleivät liene käyneet papinkin luona. Katuisivat ja pitäisivät hairahduksensa omana tietonaan. Ei lähde mitään hyötyä siitä, että rumpaa ne maailmalle.

IX

Juhannusaattona ilmestyy Alasuvannon Hilemoonin pappilan pihamaalle. Pappi on katselemassa perunamaataan, mutta nähdessään Hilun tulevan pihaan, hän tulee kattelemaan.

— Mitäs sinne Alasuvantoon kuuluu?

— Eipähän tuonne erikoista.

— Hyvin mennään, sehän on hauska. Ristiäisten takiako Hilemoonin tuli?

Se on kovin leikkisä ja mukava mies, tämä pappi.

— Eipähän taida meille ristiäisiä tulla, kun ei tähän mennessä ole ollut...

— Eipä kai sitten, vaikka pitkäksi hän se odottavan aika tulee, sanotaan.

— Taida kannattaa enää odottaakaan.

— Sitä ei koskaan tiedä. Käydäänpä hän tuonne kanslian puolelle.

Pappi tarjoaa tupakkaa, vähän ajan kuluttua tuo palvelija kahvia.

— No mitä sillä Hilemoonilla nyt sitten on sydämellään?

— Tässä vain... Se koskisi sitä meidän poikaa, Kalle Alperttia.

Pappi käy tarkkaavaiseksi.

— No niin, hän sanoo.

— Se kai on kirkonkirjoissa jotenkin merkitty... se kai on merkitty äpäräksi...

— Niin, niinhän se on. Pappi rykäisee.

— Mutta, hän sanoo arvokkaasti, — mikäli minä tiedän, on Hilemooni ollut sille parempi kuin moni isä.

Hilu menee hämilleen.

— ... tiedä, virkahtaa hän. — Vähän läheinen itse sanomaan.

— Niin kai, jatkaa pappi äskeiseen tapaansa, - eihän se oma kiitos saa olla lähellä. Mutta minä oletan, ettei lapsiraukalla ole ollut omatta syyttään kärsimyksiä. Että Hilemooni, sanalla sanoen, on kohdellut häntä kuin omaa lastaan.

Hilu istuu vaiti ja katsoo eteensä. Palvelija tuo toiset kupit kahvia.

— Hilemooni ottaa nyt toisenkin kupin, kehoittaa pappi.

— Nyt on asia niin, sanoo Hilu äkisti, — että se onkin minun lapseni.

Pappi ei pane pois kahvikuppiaan.

— Vai niin, hän vastaa vain hyvin pitkään ja katselee tyhjenevää kupin pohjaa.

— Joo, niin se on, vahvistaa Hilu. — Olisi tarkoitus, että se kaiken varalta merkittäisiin kirkonkirjoihin.

— Vai niin, sanoo pappi taas ja katsoo pitkään Hiluun. - Tarkoittaako Hilemooni, että se nyt oikein tosiasiallisesti...

— Minä tarkoitan, että asia kyllä niin voisi olla.

— Niin — niin. Sitähän sattuu, ikävä kyllä.

— Ja ettei Kallelle, kun hän tulee siihen ikään, tule suotta kärsimystä.

— Minä ymmärrän kyllä. Tietääkö Hilemoonin emäntä tästä Hilemoonin päätöksestä.

— Arvelen, että hän kyllä ehtii kuulla sen myöhemmin.

Pappi on nyt hyvin totisen näköinen, avaa suuren pulpettinsa laatikon, ottaa esille paperia ja kirjoittaa sille jotakin.

— Jos Hilemooni sitten kirjoittaa tämän alle, sanoo hän. - Hilemoonihan osaa kirjoittaa.

— Vähin.

— No, minä kyllä sitten järjestän tämän asian, virkkaa pappi, ottaen paperin. - Hilemooni saa olla aivan huoletta.

— Tarkoitus olisi myöskin, ettei Kalle koskaan saa tietää.

— Ei saa.

Asia on nyt loppuun suoritettu ja Hilu nousee seisomaan ja hypistelee takkinsa nappeja.

— Minulla olisi sitten vielä jotakin, lausuu hän epävarmasti ja alkaa kaivaa povitaskuaan. - Tarkoitan, että seurakunnan hyväksi... kirkkoherran

harkinnan mukaan.

Hän laskee uuden viisisatasen pulpetin kannelle, ja pappi katselee häntä ihmetellen ja kauan. Viimein hän kysyy:

— Tietääkö Hilemoonin vasen käsi nyt mitä oikea tekee? Hilun täytyy punastua.

— En minä ainakaan omahyväisyydessäni, vastaa hän.

— Emme omista ansioistamme, vaan armosta saamme me syntien anteeksiantamuksen, sanoo pappi.

— Niin, armosta, toistaa Hilemoon.

Ja sitten Hilemoon lähtee pappilasta, kulkee kujan kautta maantielle ja kävelee majapaikkaansa. Eivät hänen askeleensa nytkään keveät ole, mutta keveämmät sentään kuin pitkään aikaan. Eikö luullutkin hän äsken olevansa parempi kuin muut, eikö pistänytkin ahneus nokkaansa väliin, ennenkuin sen viisisataisen antoi ja eikö tuntenut ylpeyden henkeä kun viimein sai sen annetuksi. Niin todellakin, armosta, armosta tulee kaikki. Ja kun Hilu nyt ryhtyy ajattelemaan sitä armoa, käy askel vieläkin keveämmäksi. - Mutta miten hän tällaiseen käänteeseen on elämässä tullut, sitä hän ei ajattele. Se on tullut niin, ettei hän sitä itsekään tiedä, hiljalleen ja vähitellen niinkuin kaikki muukin. Toiset kääntyvät murheista ja vastoinkäymisistä, toiset myötäkäymisestä ja kiitollisuudesta.

Pappi seisoo ikkunassa ja katselee kauan ja miettiväisenä hänen jälkeensä. Alasuvannon isännän pitkä vartalo ja vahvat hartiat ovat kumarassa, hänen silmissään on totinen, sisäänpainunut katse ja suun ympärille on muodostunut kova ja jyrkkä piirre. Ennen ei pappi näin selvään ole näitä ulkonaisia muutoksia huomannut. Ja vähitellen hänessä

herää ajatus, että kenties Alasuvannosta käsin joskus ohjailaan seutukunnan kohtaloita.

X

Kesä vaihtuu syksyksi ja syksystä talveksi, vuodet seuraavat toisiaan ja ihmiset muuttuvat ja vanhenevat. Alasuvannon Kalle on melkein täysi-ikäinen, kun Alasuvanto murretaan kruunun liikamaasta ja muodostetaan perintötilaksi. Siitä on kustannuksia, mutta ne kustannukset keitetään kyllä. Alasuvannossa ei enää kahdeksaan vuoteen ole tarvinnut pelätä kustannuksia, asiat ovat menneet niin heidän osaltaan. Niin kuluvat vuodet, päivä aina murheineen kerrallaan, ettei huomatakaan, missä ollaan, ennenkuin jonakin päivänä ja jostakin syystä havahdutaan, ikäänkuin herätään, ruvetaan katsomaan taaksepäin ja ihmetellään: karja on lisääntynyt, hevosia on kaksittain, porojakin on hankittu. Miten tähän on jouduttu?

Siihen ei osata vastata. On tehty ahkerasti työtä, pelätty ja kärsittykin, mutta kun se on alkanut mennä, niin se menee kuin luonnonvoiman pakosta. Väinö, se isännän hylkyheitto veli, linnassa istunut, asuu pienessä tönössä talon takana, horisee itsekseen ja toimittelee pieniä askareita. Joskus hän saa päähänsä mennä kyliin juomaan, mutta hän palaa pian takaisin kohmeloisena, surkeana ja katuvaisena, kunnes taas tulee se kiiri, että pitää lähteä. Kerrankin oli pantu jauhojen ostoon, mutta rahat olivat menneet juomahommiin. Senjälkeen ei oltu toista kertaa lähetetty.

Mutta heti Väinön tönön takana, kaitaisen metsäsaran erottamana, kohoa Santeri Kankkusen uutistalo, Korjanojaksi mainittu, vähäinen kyllä

Alasuvantoon verrattuna, mutta hyvin toimeentuleva. Oli sattunutkin niin mukavasti, että Santeri oli saanut emännän Nurmivaarasta, samasta, jossa sisko emännöi. Oli niitä Kankkus-poikia täällä lykästänyt, niin että messingillä olisi Kankkus-Sakaran suu, jos hän eläisi.

— Mutta ne ovatkin niin helkutin itsepintaisia miehiä, sanoi nimismies, - että mistä lienevät saaneetkaan sen hengen päällensä.

Sehän nyt täytyikin kaikkien myöntää, vaikka ei mitään ulkonaisen karskiuden merkkejä näkynytkään, sillä eihän se muuten näin olisi mennytkään.

Ja taas kuluvat vuodet. Sudet ovat nyt alkaneet kaikota näiltä main, joskus voi kuitenkin tapahtua, että ne nälkätalvina ryntäävät suurissa laumoissa Astervaisen takaa ja sattuu niinkin, että karhu kaataa lehmän. Mutta Alasuvannossa on opittu ottamaan kaikki vastaan ja ottamaan vahingotkin kaksinkertaisina takaisin. Ei nykyisin paljon säikähdetä hallaakaan.

Yhä lyllyvämmäksi käy Iina ja yhä harvapuheisemmaksi Hilu, mutta kuta enemmän vuosia kuluu, sitä kiinteämmästi he seuraavat toisiaan. Annappa olla, että isäntä talvisin päivämatkalla kirkolla käydessään myöhäisempään viipyy, niin eikö pidäkin emännän huokaista, että "kauanpa siellä nyt viivytäänkin". Mutta kun yhteen tullaan, niin ei ole paljon puhumista.

XI

Kuolema tapasi Alasuvannon isännän kuumen kirkkaana heinäkuun päivänä. Aamulla pisti sydänalaa, ei siitä sen enempää. Kaipa tuo menee ohi, onhan tuo ennenkin mennyt.

Mutta tällä kertaa ei mennytkään. Kymmenen korvissa piti mennä kamariin maata ja vetää uutimet ikkunoiden eteen. Ei muu auttanut. Hengitys kävi läähättäväksi, joskus piti oikein voihkaistakin. Kovallepa se nyt ottikin, mutta kun pääsee uneen, niin ehkä se helpottaa. Siihen se tavallisesti on asettunut.

Tällä kertaa ei kuitenkaan tule unikaan. Tuska tosin vaimenee lyhyiksi hetkiksi, mutta palaa pian uudelleen. Ei enää kärsi maatakaan pitkänään, täytyy ruveta istumaan. Kyllä se sittenkin niin on, että on tullut jokin pysyväinen vika, on tullut joskus reuhdottua liikaa.

Silloin Hilussa herää ajatus, että hänen täytyy kuolla. Ajatus ei häntä lainkaan kammota, päinvastoin tuntuu siltä kuin ruumiilliset tuskat tyyten lakkaisivat, kun tuo ajatus hänessä selvenee ja kirkastuu.

Väet ovat heinäniityllä, ainoastaan palvelustyttö häärii pirtissä ja emäntä istuu vuoteen vieressä levottomana seuraten isännän tilan vaihteluita. Aurinko paistaa pohottaa kuumasti, mutta eteenvedetyt uutimet estävät sen säteitä täydellä voimallaan tunkeutumasta huoneeseen.

— Kuinka sinun nyt on? kysyy Iina.

Mies ei vastaa mitään. Hänen ajatuksensa harhailevat kaukana menneissä ajoissa. Hän muistelee lapsuuttansa kankaan takana, muistelee Iinan ja hänen suhteen alkua ja kehitystä, muistelee nuoruutensa päiviä, jotka kuuluivat tukkijoella ja suurissa metsissä, ja viimein hänen ajatuksensa pysähtyy nykyisyyteen ja siihen, mistä se sai alkunsa. Hän ei etsikään mitään kiinnekohtia eikä hän sellaisia löytäisikään, sillä hänen kannustimenaan ovat olleet vain hänen omat ajatuksensa, joiden alku on haettava Mäntyniemen raiviomaalta, eivätkä ulkonaiset seikat ja esimerkit. Taitaa olla nyt pulska pelto sielläkin, mutta poissa mahtaa olla Mäntyniemen isäntä, poissa monet muutkin. Siitä se sitten lähti vyörymään ja Jumala antoi armonsa ja auttoi. Ei häntä sitä mitenkään ollut ansainnut, mutta auttoi kuitenkin. Valmis hän nyt on lähtemään täältä, on koettanut minkä voi, ja Jumala armossansa antaa kyllä anteeksi sen, mitä ei ole voinut.

— Kuinka sinun nyt on, Hilu? kysyy emäntä toistamiseen.

— No, kyllähän se... vastaa isäntä vaivalloisesti. — Mutta kuulehan, Iina.

— Sano vaan.

Isäntä luo vaimoonsa hymyilevän, sanomattoman lempeän ja kirkkaan katseen.

— Ethän vain pelästy? hän kysyy puhuen helpommin kuin äsken.

— Älä nyt... En minä pelästy.

— Äläkä rupea itkemään. Sinä olet niin karkäs itkemään eikä sitten saa puhutuksi.

— No en...

— Olethan sinä jo sitäpaitsi siihen ajatukseen tottunut, itse tulet pian jälessä... Mentävähän sitä on itsekunkin vuorolleen... Nyt on sitten minun vuoroni...

Emäntä lentää kasvoiltaan kalman kalpeaksi, hänen kasvonsa jäykistyvät ja hän heittäytyy itkuun purskahtaen isännän vuoteen yli. Siinä hän lepää kauan aikaa ja Hilu silittelee hänen päätänsä niinkuin joskus nuoruudessa.

— Älä nyt, Iina. Eihän tästä minnekään päästä. Kuullessaan miehensä puhuvan emäntä rauhoittuu ja tointuu.

— Jos minä lähettäisin tytön kirkolle hakemaan lääkäriä, hän ehdottaa pyyhkien kyyneliä silmistään.

— Ei se auta, Iina hyvä, vastaa sairas, - anna olla vain.

— Mutta jos...

— Ei, anna olla. Tuota... niille köyhille siellä kotikankaalla...

— Kyllä-kyllä. Onhan siitä ollut monta kertaa puhetta.

Hilu makaa nyt pitkän aikaa hiljaa ja hänen katseensa harhailee pitkin seiniä. Hän käy viimeistä taistelua itsensä kanssa, sanoako vai olla sanomatta.

— Ja sitten yksi asia, puhuu hän vihdoinkin, -en ole tullut sitä ennen sanoneeksi, en tiedä, miksi. Älä vahingossakaan sano Kallelle sitä... tiedäthän?

— Herra Jeesus, Hilu, älä puhu... Saahan hän sen kuitenkin...

— Ei saa. Se on jo papereissa toisin. Iina alkaa taas nyyhkiä.

— Mikset ole ennen?

— Ei ole tullut... Mutta älä itke. Eihän meillä kummallakaan ole siihen syytä. Hyvä muisto jää...

Taas makaa Hilu pitkän aikaa sanattomana. Emännän nyyhkytykset vaimenevat ja hän pitelee miehensä kylmänkosteata kättä. Huoneessa kuuluu vain kärpästen piittaamaton surina ja kahden ihmisen hengitys, toisen puuskittainen ja läähättävä, toisen raskas ja tasainen, mutta nyyhkytysten keskeyttämä. Aurinko alkaa jo kallistua länteen.

— Sinä olet ollut hyvä vaimo, sanoo Hilu, -ja armo on meitä kohtaan ollut suuri. Mutta se tulee vielä suuremmaksi... Hyvä on lähteä, sinua jää vain ikävä, vaikkei saisi....

Hilun katse lepää kirkkaana ja tyynenä Iinassa ja suu melkein hymyilee, mutta Iinan valtaa taas nyyhkytysten puuska ja hän pusertaa suonenvedontapaisesti kuolevan kättä.

— On se merkillistä ajatella, että oli lentojätkä, jatkaa Hilu kuin itseksensä, - merkillistä... Ellei Jumalan armo ja hyvät ihmiset...

Tähän Hilu pysähtyi. Kouristuskohtaus tuli uudelleen entistä voimakkaammin, ruumis vetäytyi kokoon, kasvot vääristyivät tuskasta ja vapiseva ruumis peittyi kylmään hikeen.

— Vettä, Iina, vettä, läähätti hän. — Joudu! Vaimo kiiruhti ulos. Kun hän puolen minuutin kuluttua palasi takaisin, lepäsi mies tyynenä ja rauhallisena. Hengitys kulki tasaisesti, mutta se heikkeni hetki hetkeltä. Käsi ei kyennyt ottamaan vesilasia, mutta se tarttui hiljaa ja hellästi vaimon

käteän, hellästi ja kömpelösti niinkuin käsi, joka ei ole tottunut hyväilemään. Huulet yrittivät puhua, mutta ääni ei enää kulkenut.

— Nyt hyvästi, Iina, kuului viimein kuiskaten, - ja rukoile...

Sitten pää retkahti ja henki oli lähtenyt.

Sisällä tyrskivät nyyhkytykset, mutta ulkona paistoi aurinko, metsät tuoksuivat, niitty viheriöi, ja väet olivat kaukana yökunnissa. Joelta, talon edestä kantautui sisään tukkilaisten surunvoittoinen laulu samanlaisena kuin se kerran muutamana kesäiltana, kauan aikaa sitten, oli kaikunut Apukanselällä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JA SITTEN
JäTKä KUOLI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are

located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project

Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund.

If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the

efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment

including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate.

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a

copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility:
www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.